

Nyréns Arkitektkontor

Kulturmiljöprogram för byarna och landsbygden
Svedala kommun

**Kulturmiljöprogram för byarna och landsbygden
Svedala kommun**

2019-01-24

Beställare: Svedala kommun
Ansvarig på Nyréns: Byggnadsantikvarie Olga Schlyter

Foto: Nyréns Arkitektkontor, där annat ej anges.

Omslagsbild: Kulturlandskapet söder om Nyvångsvägen,
Yddinge. Foto Olga Schlyter 2014.

Havgårdssjön

Innehåll

Inledning	4
Kulturmiljön i lagstiftningen	5
Svedalas landsbygd - en översiktlig historik	11
Landsbygdens bebyggelse.....	16
Kulturlandskapet	21
Inventerade bebyggelsemiljöer	26
Aggarp.....	28
Beden	31
Bjeret	34
Bjärshög.....	37
Bjärshögs station	40
Böringe by (Norra Böringe).....	43
Böringe kyrkby.....	46
Böringe station.....	49
Holmeja	52
Hyby.....	55
Hyltarp.....	58
Hyltebjär.....	61
Krågeholm.....	64
Lilla Roslätt.....	67
Lilla Svedala	70
Norrskog	73
Nötesjö	76
Sjödiken	79
Skabersjö by	82
Skabersjö station	85
Tittente	88
Töringe	91
Vinninge	94
Vismarlöv.....	97
Västra Kärrstorp.....	100
Östra Svenstorp.....	103

Inledning

Följande kulturmiljöprogram är framtaget av Nyréns Arkitektkontor på uppdrag av Svedala kommun. Kulturmiljöprogrammet omfattar kommunens byar och landsbygd. Kommunen har 2016-17 låtit ta fram kulturmiljöprogram för tätorterna Svedala, Bara och Klågerup.

Syfte

Kulturmiljöprogrammet ska vara basen för kommunens kulturmiljöarbete och ska fungera som verktyg i bedömningen av kulturmiljöfrågor. Programmets övergripande syfte är att uppmärksamma och sprida kunskap om de kvaliteter och karakteristiska särdrag som är kännetecknande för Svedala kommun.

Upplägg

Kulturmiljöprogrammet behandlar ett urval av kommunens kulturmiljöer utanför tätorterna. Kulturmiljön är ett vitt begrepp och omfattar såväl landskap som bebyggelse. Kommunens kulturlandskap behandlas på en översiktlig nivå, med utgångspunkt i de landskapskaraktärer som tagits fram av Länsstyrelsen inom ramen för ”Det skånska landsbygdsprogrammet”.

Vad gäller bebyggelsen så omfattar kulturmiljöprogrammet 26 miljöer med sammanhållen bebyggelse utanför tätorterna. Urval och avgränsning av inventerade områden är inte kulturhistoriskt motiverat utan baseras på Svedala kommuns översiktsplan 2018 (avsnitt Landsbygdsutveckling). I några fall har dock smärre justeringar av områdesgränser gjorts för att anpassa dem till bytomters avgränsning.

Miljöerna är inventerade översiktligt och områdesvis. För varje miljö beskrivs karaktär och historik, samt värdefulla karaktärsdrag för hela den inventerade miljön. Inom de inventerade miljöerna har områden som är kulturhistoriskt särskilt värdefulla pekats ut. Inventeringens översiktliga karaktär gör att utpekandena gäller miljöerna som sådana, och inte per automatik varje enskild byggnad. Det kan finnas byggnader av kulturhistoriskt särskilt värde utanför de utpekade områdena, såväl som enskilda byggnader av lägre kulturhistoriskt värde inom områdena. Detta innebär att exempelvis vid planläggning kan fördjupade inventeringar behöva göras.

Avgränsningar

Kulturmiljöprogrammet omfattar inte godsbebyggelsen i kommunen, trots att de många godsen utgör mycket värdefulla kulturmiljöer. Istället ligger fokus på de mer vardagliga kulturmiljöer som inte är lika väldokumenterade sedan tidigare. I och med att kulturmiljöprogrammet endast berör sammanhållen bebyggelse omfattas heller inte ensamliggande gårdar och hus som kan vara av stort värde. Denna bebyggelse, liksom godsmiljöerna, finns dock beskriven och värderad i kommunens kulturmiljöinventering från 1993, Gamla Svedala – kulturmiljöer i Svedala kommun.

Byarna Värby samt Bara kyrkby ingår inte i kulturmiljöprogrammet för Svedalas byar och landsbygd, utan är med i kulturmiljöprogrammet för Bara tätort.

Hagmark vid Ekhagsvägen.

Kulturmiljön i lagstiftningen

Miljöbalken

Riksintresse för kulturmiljövården

Riksintressen är geografiska områden med värden av nationell betydelse. Dessa ska, enligt hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap Miljöbalken, skyddas långsiktigt mot åtgärder som påtagligt kan skada värdena. Riksintressen ska hanteras av myndigheter vid prövning enligt ett antal lagar, bland annat Plan- och bygglagen. Det innebär att riksintressena ska tillgodoses och vägas mot varandra i den kommunala fysiska planeringen. Riksintressen kan inte vägas mot lokala intressen, uppstår påtaglig skada får förändringen inte genomföras. Riksintressen för kulturmiljövården utpekade av Riksantikvarieämbetet.

I Svedala kommun finns tre områden av riksintresse för kulturmiljövården; M:K116 GörslövTorup mm, M:K117 Skabersjö och M:K122 Börringe.

Biotopskydd

Biotopskyddet behandlas i Miljöbalkens 7 kap och har som syfte att skydda hotade djur- eller växtarter och gynna biologisk mångfald. Bland annat innefattar biotopskyddet ett generellt skydd för vissa biotyper som exempelvis alléer, pilevallar, småvatten i jordbruksmark (tex märgelgravar och diken), odlingsrösen och stenmurar i jordbruksmark. Dessa biotyper har ofta även stor betydelse för landskapets kulturvärden.

Övrigt i miljöbalken

I Miljöbalken finns en lång rad andra skyddsformer som berör naturvärden. Naturvärdena i landskapet är ofta nära förknippade med kulturvärdena, inte minst i en kommun som Svedala som i så stor utsträckning består av kulturlandskap. Exempelvis ingår stora delar

av kommunen i område utpekade som riksintresse för naturvärden, benämnt ”Backlandskapet söder om Romeleåsen”. I kommunen finns fyra Natura 2000-områden och ett antal naturreservat. I Miljöbalken behandlas även strandskyddet som berör stora delar av Svedala kommun, i och med att det gäller vid alla sjöar och vattendrag.

Landskapsbildsskydd

Landskapsbildsskydd tillkom under en äldre lagstiftning (Naturvårdslagen 19 §). Även om begreppet inte finns i den nu gällande miljöbalken, gäller bestämmelserna fortfarande i berörda områden så länge Länsstyrelsen inte beslutar något annat. Skyddet syftar till att skydda landskapsbilden mot förändringar, och inom ett utpekade område krävs tillstånd från länsstyrelsen för vissa åtgärder, exempelvis skogsodling, uppföra helt ny byggnad med undantag för ekonomibyggnad för jordbrukets behov, utföra schaktning och utfyllning. Två områden inom Svedala kommuns gränser berörs av ett landskapsbildsskyddsområde. Inom ett sådant område

Kulturmiljölagen

Byggnadsminnen

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde, får av Länsstyrelsen förklaras som byggnadsminne enligt 3 kap kulturmiljölagen (1988:950). Varje byggnadsminne har speciellt anpassade skyddsbestämmelser som reglerar vad som är skyddat. Vård och underhåll samt förändringsarbete kräver tillstånd av länsstyrelsen. I Svedala kommun finns ett byggnadsminne, Skabersjö skola. Byggnader som är särskilt värdefulla och som ägs av

staten kan av Riksantikvarieämbetet utses till statliga byggnadsminnen. Några sådana finns inte i Svedala kommun.

Kyrkor och begravningsplatser

De kulturhistoriska värdena i alla kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser som Svenska kyrkan ägde när kyrka och stat skiljdes åt år 2000 är skyddade enligt 4 kap 2 § kulturmiljölagen (1988:950). De kyrkor som är uppförda före 1940, eller är särskilt utpekade, behöver tillstånd från Länsstyrelsen för att väsentligt ändras enligt kulturmiljölagens 4 kap 3 §.

Fornlämningar

Fornlämningar skyddas av kulturmiljölagen (1988:950). Enligt lagen är det förbjudet att förändra, ta bort, skada eller täcka över en fornlämning men länsstyrelsen kan ge tillstånd till ingrepp i fornlämningen.

Plan- och bygglagen

PBL anger hur den byggda miljön ska utvecklas, men även hur kulturvärden ska skyddas och ny bebyggelse anpassas till platsen. Här presenteras ett urval av de paragrafer i Plan- och bygglagen som berör kulturvärden i planering och lovgivning. För en fördjupad beskrivning av innebörden i begrepp som varsamhet, förvanskning och särskilt värdefull byggnad hänvisas till BBR (Boverkets byggregler) 1:221.

Kulturvärden är ett allmänt intresse (PBL 2:6)

I PBL:s andra kapitel behandlas allmänna och enskilda intressen, och i den första paragrafen slås fast att vid alla prövningar enligt Plan- och bygglagen ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen. Kulturvär-

>> Kulturmiljön i lagstiftningen

den och kulturmiljö är ett allmänt intresse. I PBL 2:6, 2 anges att bebyggelsens kulturhistoriska värden ska skyddas, och att ändringar och tillägg ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.

Reglering i detaljplan och områdesbestämmelser (PBL 4:15, 4:16)

Fjärde kapitlet i PBL handlar om reglering med detaljplaner och områdesbestämmelser. I PBL 4:16 och PBL 4:42 anges att kommunen i sådana planer får införa varsamhetsbestämmelser som ett förtydligande av det generella varsamhetskravet i PBL 8:17. För kulturhistoriskt särskilt värdefull bebyggelse som avses i PBL 8:13 får kommunen även införa skydd av kulturvärden och rivningsförbud. Kommunen kan också i planer införa bestämmelser om utökad lovplikt, tex att det krävs bygglov för underhåll av särskilt värdefull bebyggelse. Varsamhetskravet och förvanskningsförbudet gäller oavsett om det är angivet i plan eller ej, men genom att föra in bestämmelser i plan tydliggör kommunen på förhand vad som gäller och har möjlighet att precisera vad det är som är skyddsvärt.

Varsamhetskravet (PBL 8:17)

I Plan- och bygglagen 8 kap 17 § anges att ändring av en byggnad ”ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.” Detta är ett generellt krav som gäller alla ändringar av alla byggnader. Vid bygglov och bygganmälan prövas om planerade åtgärder är att betrakta som varsamma. Varsamhetskravet ska inte tillämpas så att det hindrar att andra väsentliga samhällskrav tillgodoses, såsom tekniska egenskaps-

krav. Varsamheten kan dock påverka på vilket sätt de tekniska kraven kan uppfyllas.

Förvanskningsförbud (PBL 8:13)

I Plan- och bygglagen 8 kap 13 § anges att ”en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.” Detta är även tillämpligt för värden i en byggnads interiör, för värdefulla tomter och bebyggelseområden. Förvanskningsförbudet är inget förändringsförbud, utan det är de egenskaper som gör byggnaden värdefull som är skyddade. För byggnader som är särskilt värdefulla såsom avses i PBL 8:13 kan kommunen införa skyddsbestämmelser och rivningsförbud i detaljplan.

Krav på underhåll (PBL 8:14)

I Plan- och bygglagen 8 kap 14 § anges att byggnader ska hållas i vårdat skick och underhållas. ”Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.” Kommunen kan i detaljplan eller områdesbestämmelser införa lovplikt på underhållsåtgärder (PBL 9:8, 2b)

Lovgivning (PBL 9:30, 9:34)

Det är en förutsättning för att bevilja bygglov att åtgärden följer varsamhetskravet, och att särskilt värdefull bebyggelse inte förvanskas (PBL 9:30,4). Rivningslov ska beviljas om en byggnad inte omfattas av rivningsförbud eller bör bevaras på grund av sitt historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde (PBL 9:34).

Bygglovsbefriade åtgärder (PBL 9:4d, PBL 9:8, 2)

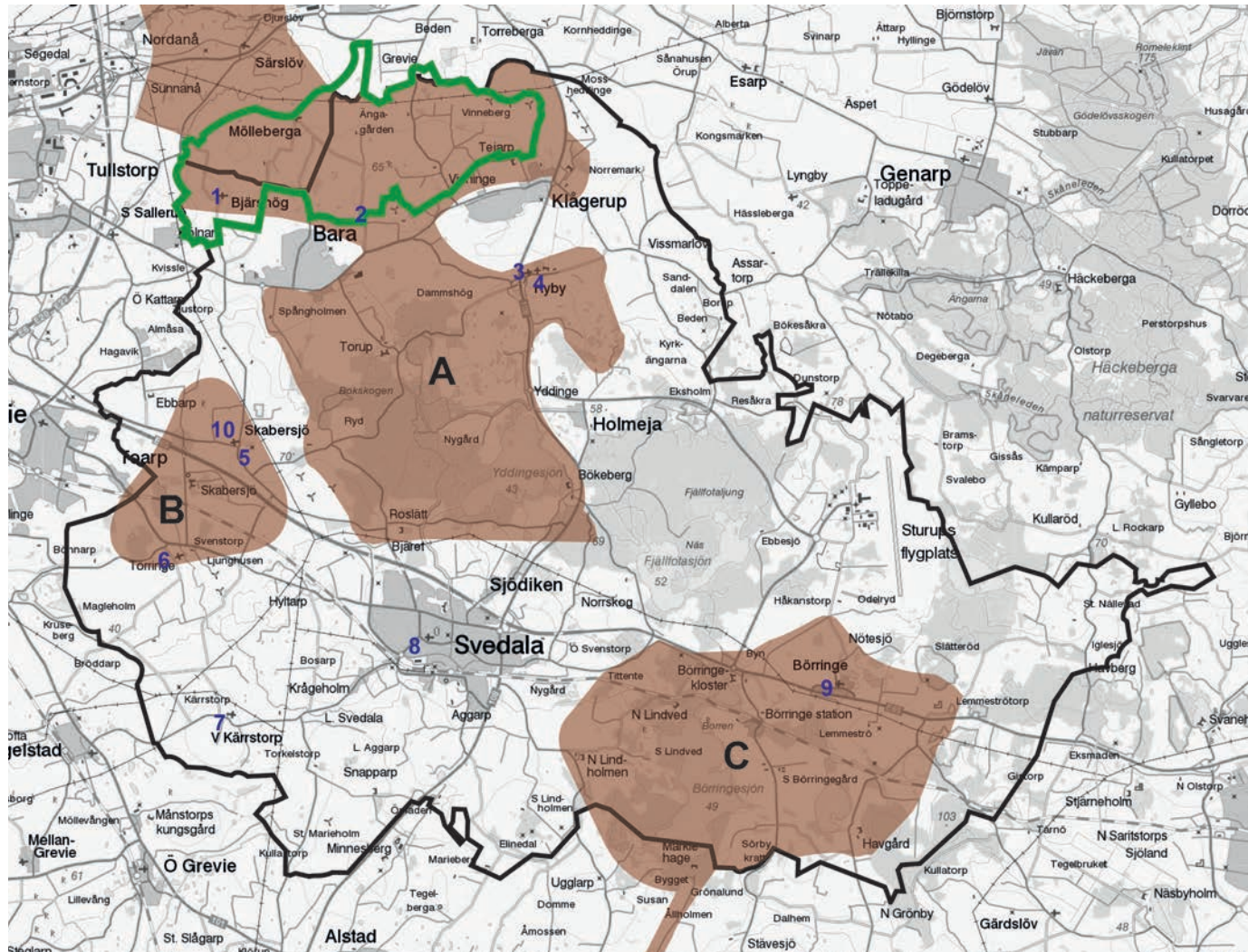
PBL:s nionde kapitel behandlar lovgivning, och här finns en rad bestämmelser om undantag från bygglovsplikten. Vissa av undantagen gäller inte särskilt värdefull bebyggelse. Till exempel krävs det bygglov för så kallade Attefallsåtgärder inom särskilt värdefulla bebyggelseområden eller på särskilt värdefulla hus (PBL 9:4d). Andra åtgärder är bygglovsbefriade även vad gäller värdefull bebyggelse, till exempel uppförande av friggebodar eller omfärgning av fasad på en- och tvåbostadshus. Eftersom varsamhetskravet och förvanskningsförbudet gäller oavsett lovplikt ska dock åtgärderna utföras varsamt och inte förvanska särskilt värdefull bebyggelse. Kommunen kan i en värdefull miljö införa lovplikt i detaljplan eller områdesbestämmelser för åtgärder som i vanliga fall är undantagna lovplikten (PBL 9:8,2).

Kulturmiljöprogram för Skåne

Kulturmiljöprogram för Skåne är framtaget av Länsstyrelsen och finns tillgängligt på deras hemsida. Kulturmiljöprogrammet är inte ett juridiskt dokument, men det är ett regionalt kunskapsunderlag vad gäller kulturmiljö. I Svedala kommun är tre områden utpekade som särskilt värdefulla kulturmiljöer: Börringe-Lindholmen, Skabersjö-Bara-Mölleberga och Svedala. Dessutom går kulturmiljöstråket Grevebanan (Malmö-Ystad järnväg) genom kommunen. Programmet kan utgöra ett bra kunskapsstöd i kulturmiljövårdsarbetet i Svedala kommun.

>> Kulturmiljön i lagstiftningen

Kartor över befintliga skydd och utpekanden

Riksintresse Kulturmiljö

Riksintresse Kulturmiljövård, Riksantikvarieämbetet:

- A. Görslöv-Torup mm M:K116
- B. Skabersjö M:K117
- C. Börringe M:K122

Landskapsbildsskydd:

Grön linje markerar område område med landskapsbildsskydd enligt den tidigare naturvårdslagen (19§ fd NVL).

Kyrkor och byggnadsminnen

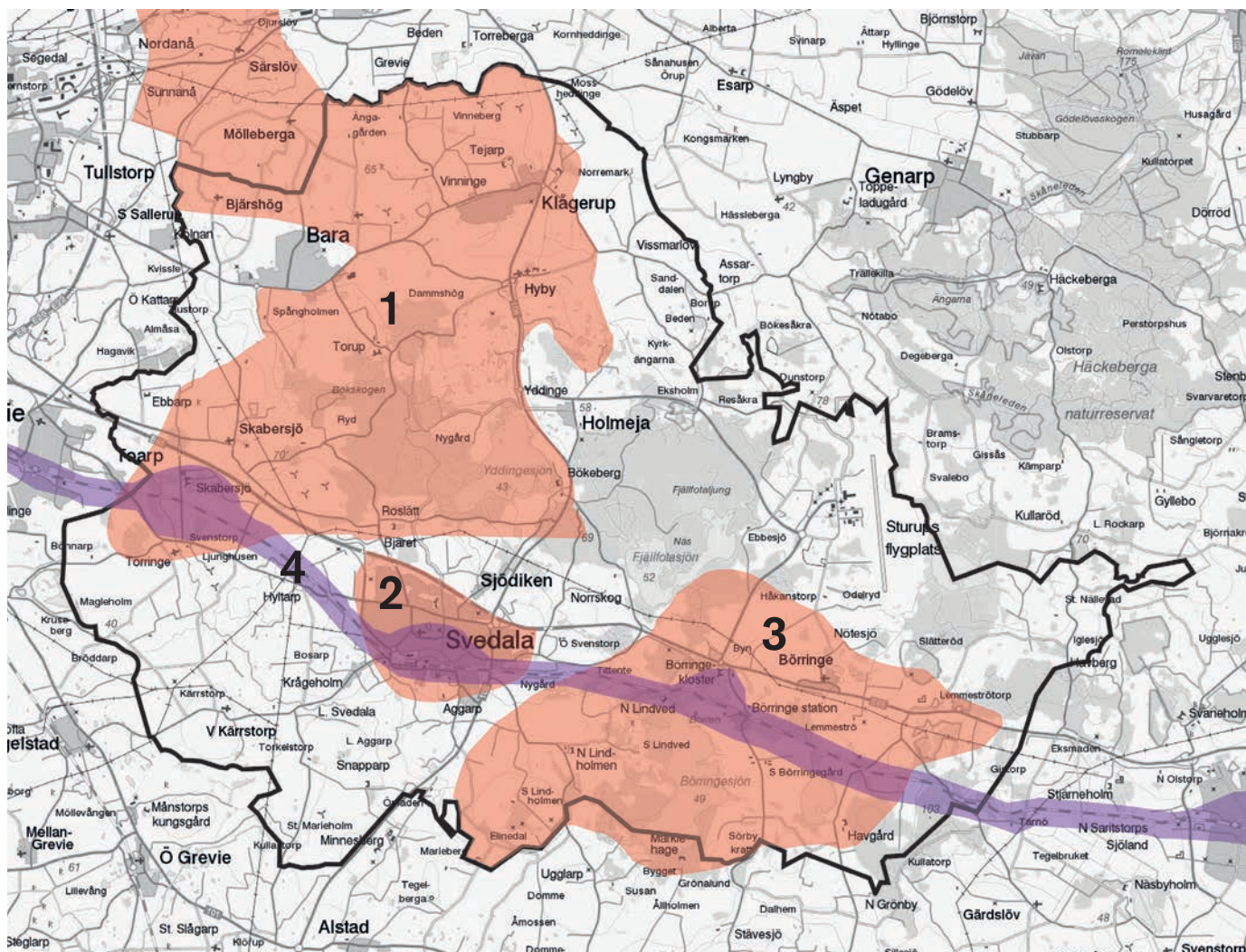
Kyrkor skyddade enligt 4 kap KML:

1. Bjärshögs kyrka
2. Bara kyrka
3. Hyby kyrka
4. Hyby gamla kyrka
5. Skabersjö kyrka
6. Törringe kyrka
7. Västra Kärrstorps kyrka
8. Svedala kyrka
9. Börringe kyrka

Byggnadsminne enligt 3 kap KML:

10. Skabersjöskolan

>> Kulturmiljön i lagstiftningen

Regionalt kulturmiljöprogram

Kulturmiljöprogram för Skåne
Länstyrelsen i Skåne län

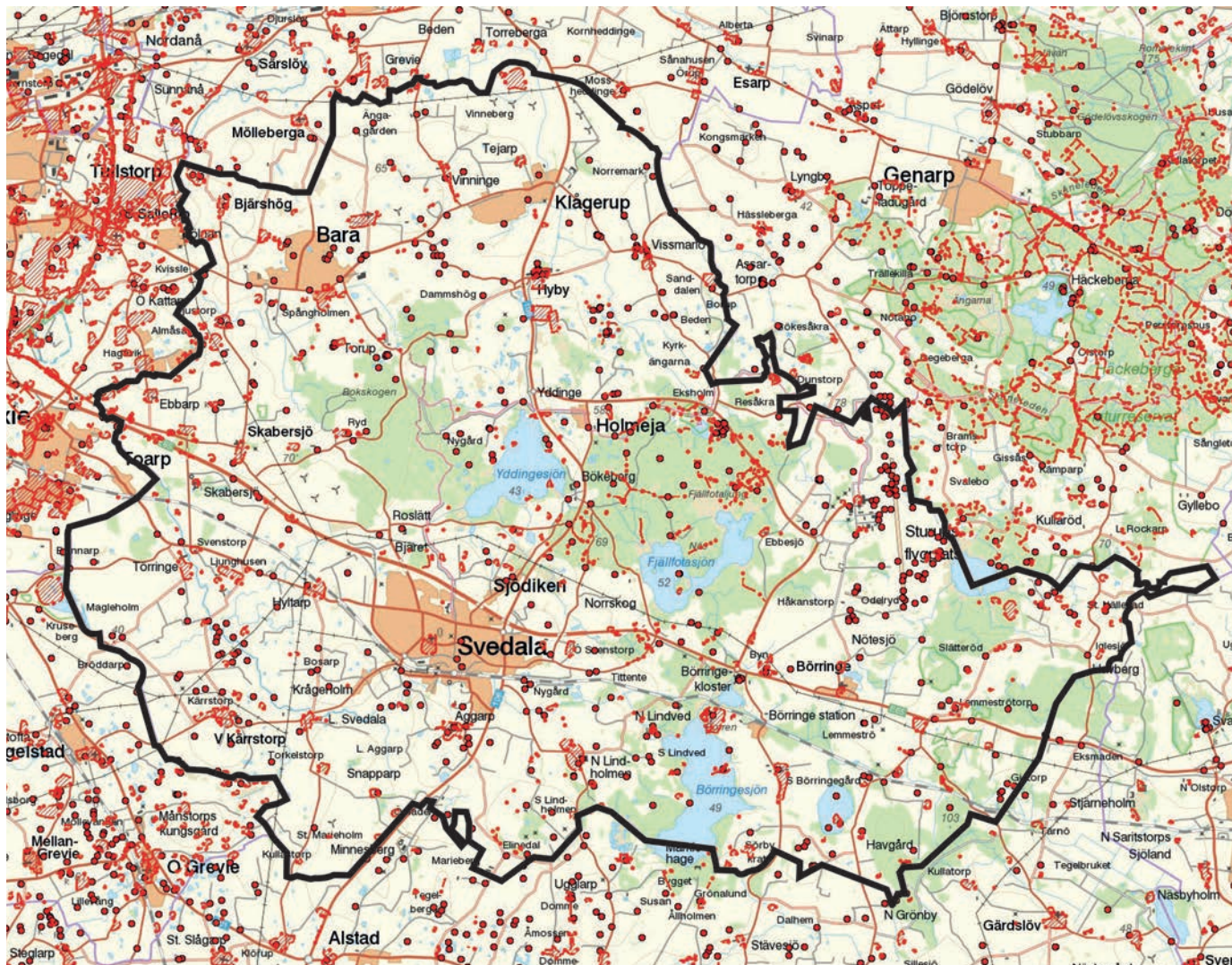
Särskilt värdefulla kulturmiljöer:

1. Skabersjö-Bara-Mölleberga
2. Svedala
3. Börringe-Lindholmen

Kulturmiljöstråk:

4. Grevebanan Malmö-Ystad

>> Kulturmiljön i lagstiftningen

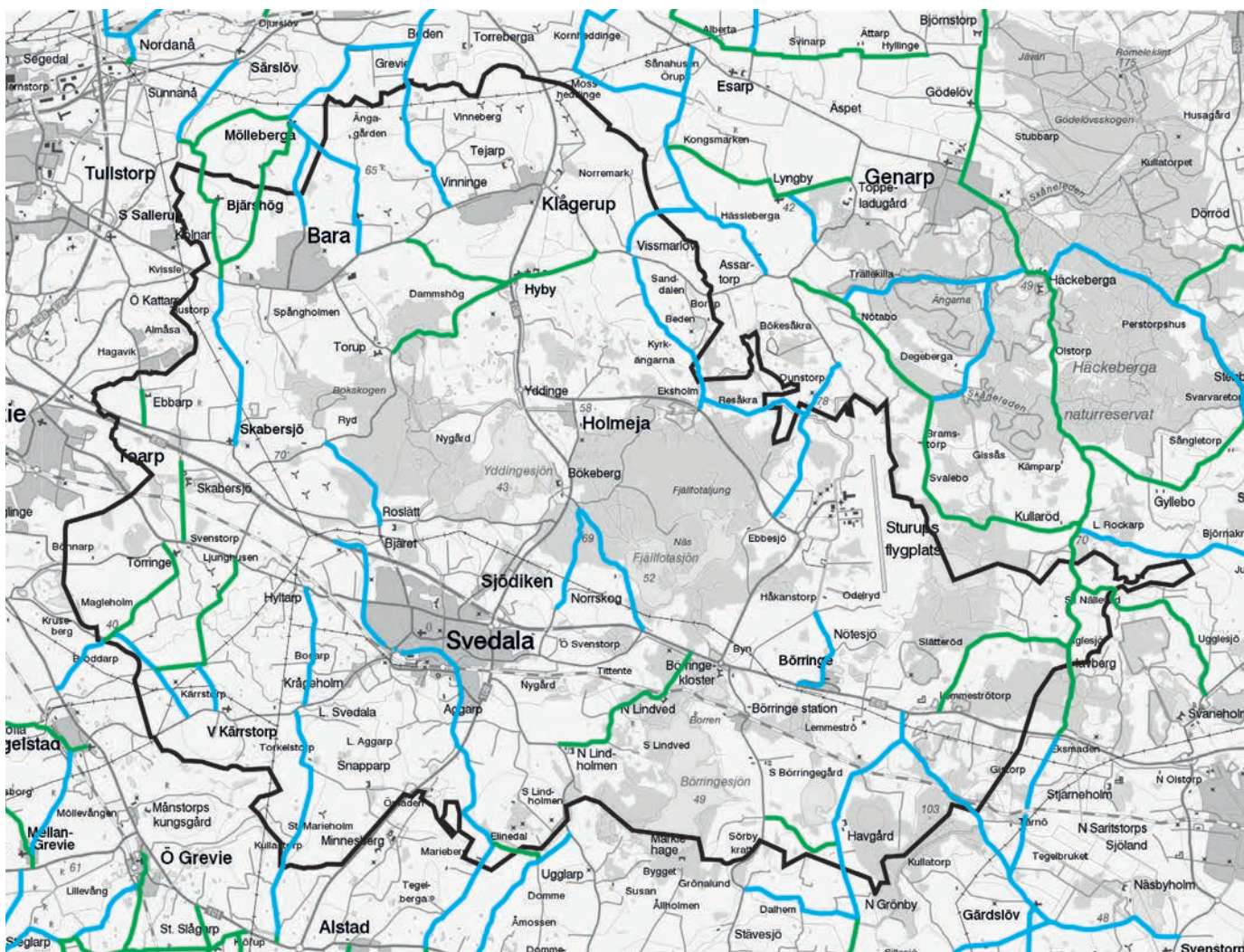

Fornlämningar

Fornlämningar i Svedala kommun enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem, FMIS.

Källa kartbild: Kulturmiljöprogram Skåne, Länsstyrelsen Skåne

>> Kulturmiljön i lagstiftningen

Kulturvägar

Kulturvägar enligt inventering utförd av Vägverket 1997.

Klass I + Vägsträckning med omistliga kulturhistoriska värden (finns ej i Svedala kommun)

Klass I Vägsträckning med mycket höga kulturhistoriska värden (grön linje)

Klass II Vägsträckning med höga kulturhistoriska värden (blå linje)

Svedalas landsbygd - en översiktlig historik

De allra äldsta spåren

Landskapet i Svedala kommun har präglats av mänsklig verksamhet sedan tusentals år. Vid Yddingesjön har man hittat spår av 7000 år gamla stenåldersboplatser. Förhistoriska spår som idag är synliga i landskapet är exempelvis många gravhögar och stensättningar. Inom kommunens område finns också ett flertal lämningar efter forntida och medeltida borgar, exempelvis Askebacken, Borren och Turestorp borg är några exempel. Mest framstående var Lindholmens borg som var mycket betydelsefull som centrum för den danska kronans länsförvaltning fram till dess att Malmöhus slott tog över den rollen på 1540-talet.

Lindholmens borgruin.

Bysamhällets tid

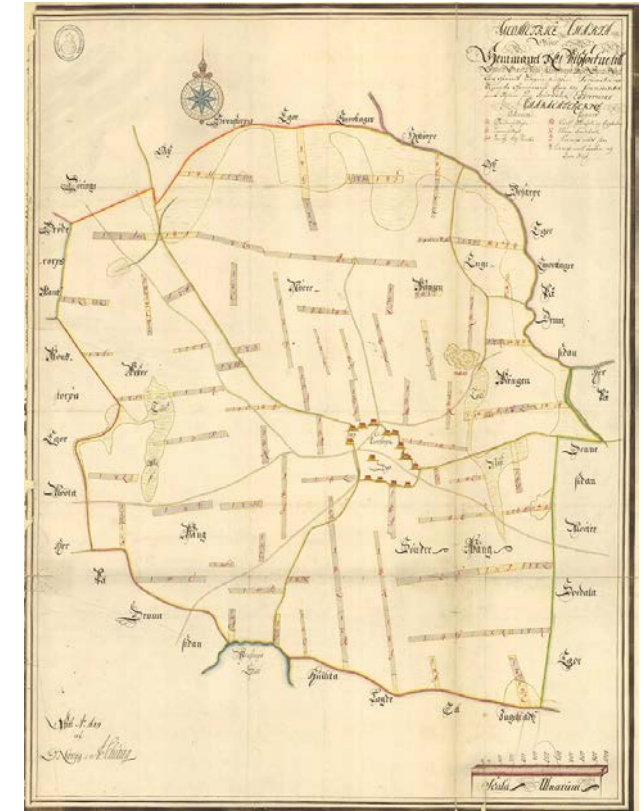
Under perioden från tidig medeltid fram till skiftena i början av 1800-talet var landsbygdens bebyggelse i huvudsak samlad i byar. De äldsta byarna kan ha tillkommit redan på vikingatiden. En teori är att det var den tekniska utvecklingen som fick människor att samla bebyggelsen och odla gemensamt. Det fanns även enstaka ensamgårdar redan på medeltiden, som exempelvis Dävelstorp sydväst om Fjällfotasjön.

Byarna bestod av två eller flera gårdar som låg tillsammans, omgivna av sina odlings- och betesmarker. Till byn kunde också höra torp och gatehus, vilket var hus på ofri grund bebodda av hantverkare eller lönearbetare. De kunde ligga på en enskild gårds mark eller på byns allmänning.

Bynamnen kan ge ledtrådar till byns ålder. De äldsta namnen, som brukar tolkas som förhistoriska, är de som slutar -by (i betydelsen boplatser), -löv (som betyder arv), -inge och -ie (som betyder hög). I Svedala kommun finns exempelvis Törringe, Böringe, Vinninge och Vissmarlöv som har namn av detta slag. Namn som slutar på torp i olika former (-torp, -rup eller -arp med betydelsen nyodling) brukar dateras till slutet av vikingatiden och tidig medeltid.³

Med kristendomens etablering i Skåne på 900-talet påbörjades en kyrklig indelning av befolkningen och socknarna uppstod som territoriell organisation kring kyrkorna. Detta skedde i Skåne under 1000-talets senare del till 1100-talets mitt. I varje sockens centrum fanns en kyrka, och socknens invånare bekostade underhåll och prästens lön genom det så kallade tiondet. Socknarna kom så småningom att ansvara för även sådant som skola och fattigvård. Till sockenorganisationen kunde det även höra en del annan bebyggelse, såsom prästgård, klockaregård och sockenstuga.

De äldsta bevarade kyrkorna i Svedala kommun byggdes på 1100-talet och runt år 1200 i romansk stil. Dit hör Bara kyrka, Hyby gamla kyrka, Västra Kärrstorps kyrka, Skabersjö kyrka och Törringe kyrka.

Geometrisk avmätning av Västra Kärrstorps by från 1689. På kartan är ägorna till hemmanet nr 1 markerade, geografiskt spridda på byns marker. Gårdsbebyggelsen ligger samlad i bykärnan. Källa: Lantmäteriet, Historiska kartor.

>> Svedalas landsbygd - en översiktlig historik

Gods och storgårdar

En stor del av Svedala kommuns landsbygd är präglad av gods och storgårdar med sina karaktäristiska stora arealer odlingsmark, ädellövskog, alléer, imponerande ekonomibyggnader och pampiga huvudbyggnader med tillhörande park.

Det typiska skånska godslandskapet har sitt ursprung i medeltiden. Adeln eller det världsliga frälset blev ett eget stånd under högmedeltiden. De blev då skattebefriade mot att de tog på sig rusttjänst, det vill säga ställde upp för kronan med bepansrade ryttare vid krigssituationer. På 1200-talet organiserades den danska kungamakten i slottslän, och kungen lät uppföra borgar för att manifestera sin ställning och makt i samhället. Exempel på detta är Lindholmens borg. Den är bara en ruin idag, men storgårdarna Norra och Södra Lindholmen brukar vidare delar av de stora arealer som tillhörde länsborgen.

Adeln uppförde privata borgar, vilket dock förbjöds 1396 av drottning Margareta. När förbudet hävdes 1483 byggdes flera privata adelsborgar runt om i Skåne.

Typisk utformning var en fyrkantig försvarsborg med två diagonalt placerade torn, vilket Torups slott som började byggas 1545 är ett exempel på. Även Skabersjö, Hyby och Klågerups gods har alla ursprung i medeltiden även om byggnaderna är av senare datum. Börningekloster var från början ett nunnekloster i benediktinerorden från 1100-talet, som i samband med reformationen övergick i kronans ägo.

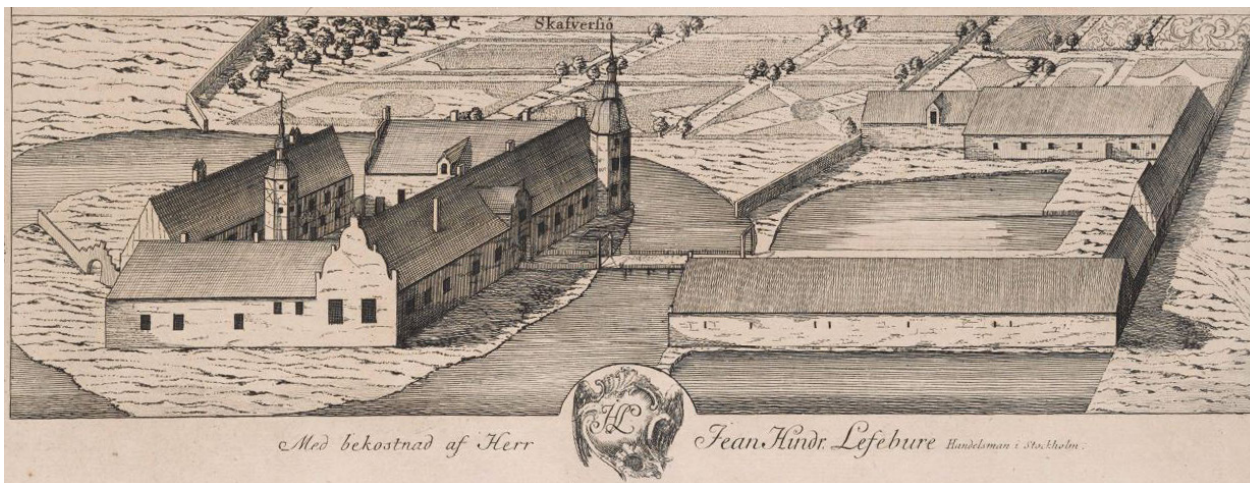
På godsens bedrevs tidigt jordbruket i stordrift och godslandskapet präglas av stora sammanhängande odlingsarealer. Utmärkande för godsens är också ädellövskogen som man hade för att få goda marker för jakt och svinuppfödning samt tillgång till virke och bränsle. På adelns gods brukades marken till stor del av frälsebönder. De hade arbetsplikt på godsets huvudgård men

var undantagna från skatteplikt till kronan. Vid mitten av 1700-talet började statsystemet ta form.

I slutet av 1700-talet och under 1800-talet uppstod en ny sorts storgård, när så kallade plattgårdar bildades. De kom till genom att ett gods slog samman flera arrendegårdar för att på så vis rationalisera jordbruket. Arrendebönderna som avhystes från sina gårdar fick flytta eller kunde arbeta vidare som statare på det nya storjordbruket. Ett exempel är Södra Börninge gård som bildades 1869 då samtliga 12 gårdar i byn med samma namn slogs samman. Andra plattgårdar i Svedala kommun är Ebbarp, Tejarp och Spångholmen.

Skiftesreformerna

Dagens landskap är i stor utsträckning präglad av skiftesreformerna i början av 1800-talet, då de gamla bykärnorna splittrades. Redan på 1700-talet hade stor-skiften genomförts, då man för att effektivisera jordbru-

Skabersjö slott, avbildat 1680 av Gerhard von Burman.

Södra Börninge gård, tillkommen som plattgård på 1800-talet.

>> Svedalas landsbygd - en översiktlig historik

ket samlade gårdarnas ägor till sammanhängande områden. Men vid storskifte låg gårdarna kvar på sin gamla plats. Det var Rutger Macklean på Svaneholms gods som tog rationaliseringen ett steg längre och införde enskifte, då varje gård skulle ha ett samlat markområde där gården också var placerad. Detta visade sig vara mycket effektivt för produktionen, och 1803 utfärdades en enskiftesstadga för Skåne. Många byar inom nuvarande Svedala kommuns gräns enskiftades åren efter detta, exempelvis Bjärshög 1805, Hyltarp 1806, Aggarp 1811-14, Skabersjö 1818. För att minska den sociala och ekonomiska påfrestningen det innebar att flytta gården från bytomten var det vanligt att bymarken skiftades i tårtbitsliknande mönster med bytomten som centralpunkt, ett så kallat stjärnskifte. Då kunde flera av byns gårdar ligga kvar. Exempel på detta i Svedala kommun Västra Kärrstorp.

Skiftesreformerna påverkade landskapsbilden radikalt. Före skiftena var det en tydlig uppdelning mellan den samlade bebyggelsen i byarna och de omgivande åkrarna och ängarna. I och med skiftena skapades små bebyggelseenheter jämt fördelade, som öar i landskapet och vissa gamla byar försvann. Sönnarp, Tjustorp och Lemmeströ är exempel på byar som i praktiken försvann vid skiftet i och med att bara en eller ett par enstaka gårdar ligger kvar. Andra byar som ingick i ett adelsgods kunde försvinna genom att deras ägor lades direkt under huvudgården. Detta skedde med exempelvis Wästraby. Karaktäristiskt för skifteslandskapet är det rätlinjiga vägnätet

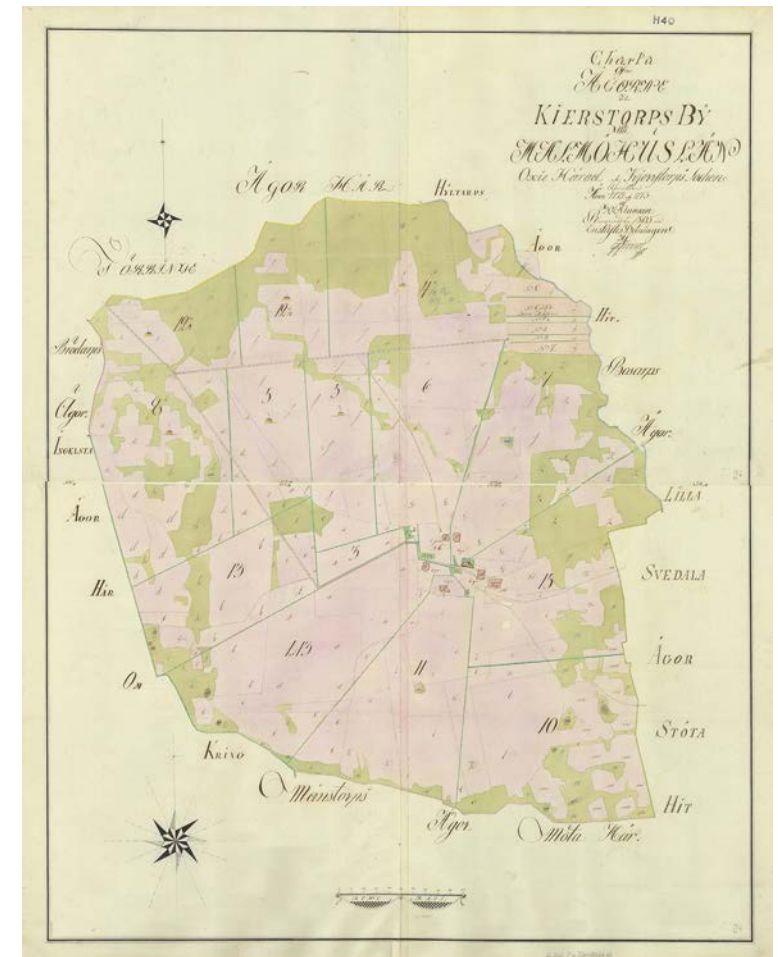
som följde de nya ägo gränserna och i många fall ersatte äldre slingrande vägar. I ägo gränser och mellan olika odlingsfält inom ägorna planterades gärna pilevallar, som skydd mot erosion och vind, men också som virkesreserv och foder då de hamlades regelbundet.

Efter skiftena fortsatte jordbruket att rationaliseras, vilket dagens landskap bär spår av. I och med nya odlingsmetoder minskade behovet av ängsmark, och utdikning omvandlade sankmark till odlingsmark. I slutet av 1800-talet gavs förmånliga statliga lån för dikningsåtgärder. Detta gjorde att utpräglad fullåkersbygd kunde uppstå där förutsättningarna för det fanns. Ett exempel är Törringe där stora delar av marken väster om bykärnan var sankmark. På en skifteskarta från 1770 är området markerat som "odugligt kärr". I början av 1900-talet, när häradsekonomiska kartan ritades, var det stora åkrar på samma plats. Den tekniska utvecklingen med nya redskap gjorde också uppodlingen enklare. Södra Lindholmens gård anlades exempelvis 1820 på tidigare skogbevuxen utmark.

Som en slags gödning grävde man under mitten 1800-talets mitt upp kalkrik mägerjord och spred på åkrarna, vilket resulterade i så kallade mägergravar som ofta kan ses på fälten.

Befolkningstillväxt, hemmansklyvningar

Skiftesreformer och teknisk utveckling gjorde under 1800-talet avkastningen på marken bättre. Produktionsökningen gjorde att fler kunde försörja sig på mark som tidigare bara försörjt en gård.

Enskifteskarta över Västra Kärrstorps by 1805. Byns marker är skiftade så att flera av gårdarna kan ligga kvar i bykärnan. I byns nordöstra delar finns torvmarken som är uppdelad i smala lotter fördelade på byns gårdar. Källa: Lantmäteriet, Historiska kartor.

>> Svedalas landsbygd - en översiktlig historik

Arbetare vid Yddinge tegelbruk 1939. Källa: "Svedala förr och nu".

Torvbrytning någonstans i Svedala. Källa: Tekniska Museet.

Torkning av torv i Svedala. Källa: Tekniska Museet.

Samtidigt ökade befolkningen kraftigt. Detta innebar en ny bebyggelseutveckling på landsbygden, genom hemmansklyvningar och avstyckningar. Det kunde vara att en gårds mark delades mellan flera arvingar, eller styckades i många fastigheter för försäljning. Vid avstyckning kunde en gårdsägare stycka av och sälja tomter för hus eller småbruk. Det gjordes ofta på perifert belägen mark som inte var så lönsam, till exempel betesmark eller mossmark. Eftersom torvmossor ofta fördelades lika mellan byns gårdar vid skiftena kunde det vara långt mellan en gård och dess tillhörande mark på mossen, vilket gjorde att den låg nära till hands att sälja av. På så vis kunde lantarbetare och andra obesuttna skaffa en egen liten tomt. Det var framför allt på skattegårdar, dvs gårdar som ägdes av gårdsbrukaren själv, som hemmansklyvningar och avstyckningar förekom. Godsens marker påverkades i liten utsträckning av detta och behöll sin storskalighet. Ett exempel är Elinedal, som består av småfastigheter på det som vid 1800-talets början var Aggarps bys skogbevuxna utmark och Beden där avstyckningar gjordes på Vismarlövs mossmark. Allt eftersom befolkningen ökade och jordbruket effektiviserades ytterligare skedde fler avstyckning, ofta längs landsvägen intill växande samhällen såsom i Sjödiken, Krågeholm och Östra Svenstorp.

Landsbygdens industrier

Tegelindustrin har varit betydande i Svedalatrakten, och Holmeja är ett exempel på ett samhälle som växt sig stort i ett tegelbruks närhet (Yddinge tegelbruk). Vid Börringe station låg fram till 1964 ett av Skånes största tegelbruk, med som mest 110 anställda. Av dessa stora bruk finns idag inga byggnader bevarade. Bygdens många tegelbruk har dock lämnat spår i landskapet i

form av numera vattenfyllda lertäkter. Den skånska leran har länge använts som byggmaterial, och sedan 1100-talet har man bränt tegel. Det dröjde dock till 1800-talet innan bränt tegel blev gängse byggnadsmaterial för den vanliga bebyggelsen, och till slutet av seklet innan produktionen industrialiserades. När järnvägarna anlades gav det goda transportmöjligheter och nya tegelindustrier etablerades i dess närhet. I hela Skåne har det genom tiderna funnits närmre 300 tegelbruk, från små tillfälliga bruk under ett större bygge till långvariga industrier. I Svedala kommun har det funnits tegelbruk i Svedala, Bara (1902-1993), Yddinge (1880-1952), Börringe (1884-1964), Vismarlöv (flera mindre bruk under sent 1800-tal), Torup (godsbruk 1870-90-tal) och på många andra platser.

Brytning av torv för bränsle och jordförbättring blev vanligt i större skala under 1800-talet och början av 1900-talet. Även tidigare hade man brutit torv för husbehov. Liksom tegelbrukens lertäkter har torvtäckerna bitvis lämnat spår i landskapet. Exempel på detta finns söder om Yddingesjön. Grus- och sandtäkter har funnits i liten skala sedan lång tid tillbaka, vilket bland annat kan ses på gamla skifteskartor exempelvis vid Hyltebjär. I modern tid har större grus- och sandtäkter funnits i exempelvis Lemmeströ och i Vinninge är ett större grustag fortfarande i drift. Den på många håll i Skåne betydande sockerindustrin har i Svedala kommun representerats av Svedala sockerbruk, vid järnvägen i Svedala (1893-1946) och en saftstation i Klågerup. Liksom i tegelindustrin var arbetet i sockerindustrin säsongsbetonat, och många av arbetarna var torpare eller lantarbetare som genom säsongsvis industriarbete fick tillskott i kassan.

>> Svedalas landsbygd - en översiktlig historik

Det moderna samhällets kommunikationer

Utbyggnaden av järnvägsnätet under 1800-talets andra hälft gick hand i hand med industrialisering och befolkningstillväxt, och hade stor betydelse för landsbygdens utveckling. Under det sena 1800-talet genomkorsades det som idag är Svedala kommun av fyra järnvägslinjer:

- Malmö-Ystad (MYJ) anlagd 1874. Stationer i Skabersjö, Svedala, Börringe. Fortfarande i bruk, elektrifierad sedan 1990.
- Lund-Trelleborg (LTJ) anlagd 1875. Stationer i Klågerup, Holmeja, , Svedala. Hållplats vid Bökeberg och Bökebergs tivoli. Järnvägen nedlagd 1960.
- Malmö-Genarp (MGJ) anlagd 1894. Stationer i Bjärshög, Bara, Klågerup och en hållplats vid Bokskogen i Torup där det fanns en sommarrestaurang med dansbana. 1903 drogs ett stickspår ner till restaurangen som låg en bit från hållplatsen. MGJ lades ner 1948.
- Börringe-Anderslöv (BAJ) anlagd 1884, nedlagd 1959. Station vid Havgård.

Samtliga dessa banor var privata järnvägar. Bakom anläggandet av Malmö-Ystad järnväg stod godsherrarna längs sträckan, med greve Corfitz Beck-Friis på Börringkloster i täten. Järnvägen kom att kallas Grevebanan, och stationerna anlades i närhet till godsena. Järnvägens främsta syfte var att transportera sådant som spannmål, skogsprodukter, mjölk och smör till städerna för konsumtion där eller för vidare export.

I och med järnvägarna expanderade vissa orter. Svedala och Klågerup som var knutpunkter på järnvägsnätet växte snabbt från att vara byar till att bli små samhällen. Runt stationerna Bjärshög, Skabersjö,

Holmeja och Börringe som anlades avsågs en bit från de gamla byarna växte nya små stations samhällen fram. De två sistnämnda var även platsen för tegelindustrier vilket påverkade deras tillväxt ytterligare.

E65:an som skär tvärs genom Svedala kommun byggdes i början av 1970-talet i samband med anläggandet av Sturups flygplats. Flygplatsen invigdes 1972 och ersatte då Bulltofta flygplats i Malmö. När flygplatsen anlades utplånades Sturups by, en utskiftad by med medeltida anor.

1971 Svedala kommun bildas

Svedala kommun bildades vid kommunreformen 1971 och fick sin nuvarande utbredning 1977 i och med att Bara kommun införlivades. Åren strax innan hade delar av Anderslövs och Månstorps kommun införlivats (Börringe församling respektive Törringe och Västra Kärrstorps församling). Kommunens yta omfattar socknarna Bara, Bjärshög, Börringe, Hyby, Skabersjö, Svedala, Törringe och Västra Kärrstorp.

Malmö-Ystad järnväg med banvaktstuga vid Hyltarp.
Källa: Järnvägmuseet.

Flygledartornet på Sturups flygplats.

Landsbygdens bebyggelse

Byarna och gårdsbebyggelsen

Byarna, såsom de var organiserade från medeltiden fram till skiftena, bestod av en bykärna där all bebyggelse var samlad, samt omgivande marker. Byns mark var indelad i inägor som var åker och äng, och utägor/utmarker som var till för bete. Boskapen gick fritt på utmarken, och inägorna skyddades genom inhägnader. Inägorna var indelade i vångar beroende på marktyp och varje vång var indelad i tegar. Tegarna var fördelade mellan byns gårdar så att varje gård hade del av varje marktyp.

Bebyggelsen i bykärnan var före skiftena ofta grupperad runt en allmän plats, allmänningen, där det kunde finnas en eller flera dammar, vanningar. Gårdarna låg i regel mycket tätt och var kringbyggda, fyrängade gårdar i korsvirke med vitkalkade fasader och stråtak. I gårdens direkta närhet fanns kålgårdar för odling av

köksväxter. I exempelvis Skabersjö by, Aggarp och Lilla Svedala är den gamla allmänningen fortfarande en öppen plats mitt i byn. I Aggarp finns också den trelängade Aggarpsgården som är en av kommunens få välbevarade 1700-talsgårdar inne i en bykärna.

På 1800-talet förändrades både bebyggelsemönstret och byggnadernas karaktär. Vid skiftena flyttades många gårdar ut från bytomten, och kom att ligga som öar ute i odlingslandskapet. Denna typ av utskiftade gårdar, ofta inramade av höga träd, utgör ett karaktäristiskt inslag i dagens landskap. När gårdarna utskiftades flyttade man ofta med själva byggnaderna, något som korsvirkestekniken var lämpad för. Efter några år när det nya, effektivare jordbruket gett utdelning var det vanligt att byggnadsbeståndet på gården förnyades. Det gällde även de gårdar som låg kvar på bytomten. Det typiska mönstret var nu ett friliggande bostadshus med

flankerande ekonomibyggnader kring en gårdsplan, och på andra sidan bostadshuset en stor trädgård. Den ökade tillgången till tegel gjorde att man kunde överge korsvirkestekniken och bygga bredare hus. Bostadshuset uppfördes med en högre sockel och fick därmed även en resligare karaktär än äldre tiders hus. Även stall och lagårdar uppfördes ofta i tegel, med inslag av trä exempelvis i gavelrösten, medan lador byggdes helt i trä. I början av 1900-talet byggdes ekonomibyggnader som var större och högre, vilket hängde samman med den tekniska utvecklingen då man kunde använda sig av hissanordningar och transportband. Trädgårdarna var en viktig del av försörjningen på gårdarna, med fruktträd, bärbuskar och köksland. Under 1800-talet blev det populärt att även utforma en del av trädgården till prydnad och rekreation. Här anlades blomsterkvarter och gångsystem, bersåer och klippta häckar.

Aggarpsgården.

Mangårdsbyggnaden på Tejarps gård 1989. Källa: Svedala kommun.

>> Landsbygdens bebyggelse

På större gårdar kunde bebyggelsen som uppfördes under 1800-talet få en herrgårdsliknande karaktär, med pampiga mangårdsbyggnader ofta i klassicerande stil. Det finns många exempel på detta i Svedala, bland andra Ebbarp, Tejarp, Torkelstorp, Norra och Södra Lindved och Slätteröd.

Gatehus, torp och koställen

För småhusbebyggelsen på landsbygden finns det många begrepp som används på olika sätt i olika sammanhang. I Skåne talar man ofta om gatehus och avser då de små hus i byarna som låg på ofri grund (dvs marken ägdes av en gård eller av byn gemensamt). Gatehus behövde inte ligga inne i byn vid bygatan (varifrån begreppet kommer), utan kunde även finnas mer perifert på byns marker eller på ett gods marker. Gatehusen beboddes av till exempel hantverkare, daglönare, soldater, gamla och andra så kallade obesuttna (människor som inte ägde mark). Till huset kunde höra en liten kösträdgård, kallad kålgård. I gamla mantalslängder eller lantmäterihandlingar kan den här typen av bebyggelse även kallas bara hus eller husmanshus. Begreppet torp har också använts, både för hus inne i byn och ute på markerna. Ofta avses med torp ett hus med tillhörande nyttjanderätt till en liten bit mark som kunde odlas för husbehov. De boende i gatehus och torp hade ofta dagsverkskyldighet till den markägare på vars mark huset var beläget. För godsen var det ett sätt säkra tillgången till arbetskraft att bygga torp. Dessa förlades till de ofta skogbeklädda utmarkerna. Exempelvis har det funnits många torp runt Torups slott samt på Börringeklostets marker runt Börringeshön.

Begreppet gatehus har även kommit att beteckna en viss byggnadstyp, oavsett husets och markens historiska

ägoförhållanden. Det som då avses är små 1 ½-planshus med sadeltak, utan tillhörande ekonomibyggnader (förutom mindre uthus), belägna nära en väg eller gata och med långsidan längs gatan. Gatehus från tiden före skiftena var generellt sett byggda som låga, smala hus i korsvirke eller vitkalkad lersten. Från 1800-talets mitt när man började bygga i bränt tegel byggdes även gatehusen bredare och resligare än tidigare. Taken kunde i äldre tider vara stråtak och senare under 1800-talet ofta papp. Sedan bebyggelsen i bykärnorna glesats ut i samband med skiftena byggdes ofta många nya gatehus inne i byarna.

En annan byggnadstyp är de sk koställena. Med det avses ett hus med en sammanbyggd liten ekonomibyggnad i vinkel. Där hade man plats för en ko och kanske några grisar. Marken som hörde till var i regel knappt tillräcklig för att försörja en familj, utan intäkter behövdes även från annat håll. Begreppet betecknar just

Aggarps by på 1930-talet, med typiska gatehus.
Källa: Svedala förr och nu.

Koställen och gatehus i Lyngsjö.

>> Landsbygdens bebyggelse

byggnadstypen, i administrativt hänseende kunde koställen vara till exempel gatehus eller torp. Med 1800-talets befolkningsökning på landsbygden uppfördes alltmer småbebyggelse utmed landsvägarna, i form av gatehus och koställen. Vid den här tiden gjordes många avstyckningar så husen kunde uppföras på egen tomt. Den typen av bebyggelse ser vi exempel på ibland annat Tittente, Krågeholm, Beden och på många andra ställen i kommunen.

Statarlängor, lantarbetarbostäder

I anslutning till gods och storgårdar byggdes under 1800-talet lantarbetarbostäder eller statarlängor. De förlades ofta utmed vägarna mot godset och uppfördes som flerfamiljshus i långa enplanslängor. Kännetecknande är att de ofta har flera skorstenar och ytterdörrar, och att det saknas större ekonomibyggnader. Som exempel kan nämnas Börringekloster där lantarbetarbostäder uppfördes längs vägen söder om slottsbyggnaderna, samt även på den gamla bytomten i Börringe by.

Lantarbetarbostad byggd på Klågerups gods marker under andra halvan av 1800-talet. Byggnaden ligger vid Vismarlövsvägen. Foto från 1989. Källa: Svedala kommun.

Skolor

Genom folkskolestadgan 1842 blev det obligatoriskt med skolundervisning i varje socken. Även innan dess hade allmänna skolor funnits, ibland i egen byggnad, ibland roterande bland socknens gårdar. Exempelvis antogs i Svedala socken en skolstadga 1777 enligt vilken en skolmästare skulle undervisa socknens barn ute på gårdarna. De första skolbyggnaderna placerades i regel invid kyrkan. Skolor som uppfördes efter skiftena då byns gårdar låg spridda i landskapet kunde placeras utanför bykärnan, för att ligga mer centralt i upptagningsområdet. Det finns många exempel i Svedala på skolor med en sådan placering, exempelvis Bjärshögs gamla skolbyggnad vid Bjärshögsvägen söder om byn (Bjärshög 5:2) och skolan i Vinninge som byggdes vid Malmövägen (Vinninge 3:2).

Bjärshögs gamla skola söder om bykärnan, uppförd på 1890-talet.

Järnvägens byggnader

Svedala kommun berörs av fyra historiska järnvägssträckningar. En av dessa, Malmö-Ystad, är ännu i bruk medan de övriga lades ner från sent 1940-tal till 1960. Längs de gamla järnvägarna finns stationshus och banvaktstugor bevarade, i de flesta fall omgjorda till privatbostäder. När privata järnvägar anlades under 1800-talet var det i regel så att järnvägsbolaget anlätade en arkitekt för samtliga byggnader längs spåren. Stationshusen på alla stationer gavs ett enhetligt utseende. Exempel på detta är den så kallade Grevebanan, Malmö-Ystads järnväg, från 1874 där de ursprungliga stationshusen i Skabersjö och Börringe är bevarade. Det är ljusputsade byggnader med dekor i historicerande, romansk stil. Det ursprungliga stationshuset inne i Svedala ersattes av ett nytt med annan utformning 1894. Banvaktstugor finns bevarade vid Lindved, i Bör-

Banvaktstugan vid Lindved.

>> Landsbygdens bebyggelse

ringe och i sydöstra Svedala där väg 108 korsar spåren. Tågen på Lund-Trelleborgs järnväg (LTJ) från 1875 stannade i bland annat Klågerup, Holmeja och Svedala. Stationsbyggnader och banvaktsstugor vid denna järnväg byggdes i rött tegel. I Klågerup och Holmeja finns stationsbyggnaderna kvar och i Sjödiken och vid Bökeberg banvaktsstugor med snarlik utformning. Banvaktsstugorna ligger precis invid väg 108 som delvis är dragen på den gamla banvallen. Det finns även en banvaktsstuga från LTJ öster om Hyby. LTJ:s stationsbyggnad i Klågerup fick en stor tillbyggnad 1894 när den också skulle tjäna Malmö-Genarps järnväg (MGJ). MGJ:s stationshus i Bjarshög och Bara finns bevarade idag och en banvaktsstuga finns bevarad där den gamla banvallen korsar Flängevadsvägen. Börringe-Anderslövs järnväg anlades 1884, och hade en station vid Havgård som finns bevarad vid Fogdebacksvägen.

Vattenkvarnar och möllor

I en jordbruksbygd som Skåne var kvarnar för malning av mjöl betydelsefulla. Under medeltiden och fram till skiftena skedde huvuddelen av malningen med vattendrivna kvarnar. I Svedala har det funnits flera

Börringe station. Källa: Järnvägmuseet.

vattenkvarnar, varav några är kända sedan medeltiden, exempelvis kvarnen i Lilla Svedala och Brännemölla (ej bevarade idag). På 1800-talet blev vindmøllor ett typiskt inslag i det skånska landskapet. På Generalstabskartan från 1864 finns 22 vindmøllor markerade inom Svedala kommuns nuvarande gränser. Den äldsta bevarade møllan i Svedala är en stubbamølla som uppfördes vid Norra Lindholmen 1802. Den är idag flyttad till Södra Lindholmen och saknar verk och vingar. Stubbamøllan är den äldre typen av mølla. Den är helt byggd i trä och hela kvarnhuset vrids kring en stolpe (stubben). Den yngre typen av mølla, holländaren, byggde i stället på principen att endast toppen på møllan vreds. Holländaremøllorna byggdes med en sockelväning i sten. Stubbamøllor finns förutom vid Lindholmen bevarade i Vinninge och Skabersjö, och i Aggarp finns en holländare.

Folkrorelsernas byggnader

I och med industrialiseringen skedde en uppdelning mellan arbetstid och fritid. Ett särpräglat inslag i svenskt samhällsliv är hur fritiden kom att organiseras inom föreningslivet, exempelvis i arbetarrörelsen, hembygdsrörelsen, nykterhetsrörelsen eller frikyrkorörelsen. Exempel på folkrorelsebyggnader på Svedalas landsbygd är Folkets hus i Vismarlöv och Börringe bygdegård. Även i Nötesjö finns byggnader som använts som Folkets hus bevarade. Bortsett från Börringe bygdegård har dessa hus ingen karaktäristisk utformning och skiljer idag inte ut sig från vanliga bostadshus. Bygdegården uppfördes i mitten av 1930-talet av en ekonomisk förening bestående av bygdens befolkning. Med sin funktionalistiska stil utgör den ett ovanligt inslag i den lantliga miljön.

Börringe bygdegård, troligen 1940-tal. Källa: "Bygdefotografen Martin Svensson i Börringe".

Stubbamøllan vid Södra Lindholmen.

>> Landsbygdens bebyggelse

Kyrkor och prästgårdar

Under 1100- och 1200-talet började det byggas kyrkor i sten och tegel i romansk stil inom nuvarande Svedala kommuns område. Den äldsta och även en av de bäst bevarade är Törringe kyrka. Även kyrkorna i Bara och Skabersjö har en bevarad medeltida karaktär, medan 1200-talskyrkan i Västra Kärrstorp byggts om på 1860-talet. Av Hyby gamla kyrka återstår endast koret, och av kyrkorna i Börringe by och Lemmeströ endast murrester. Kyrkan i Börringe kyrkby uppfördes som Gustafs kyrka på 1780-talet, sannolikt efter ritning av arkitekt Olof Tempelman, men heter sedan 1931 Börringe kyrka. I slutet av 1800-talet blev det vanligt att ersätta gamla medeltida kyrkor med nybyggen. Så skedde i Bjärshög 1894-97, då en nygotisk kyrka i rött tegel ersatte en medeltida föregångare. Även i Stora Svedala byggdes ny kyrka på platsen för den gamla. I Hyby uppfördes en ny kyrka, även den i rött tegel och nygotisk stil, 1877 väster om den medeltida

Västra Kärrstorps kyrka. Källa: Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöbild.

kyrkan. Medeltida kyrkor har även funnits i Aggarp och Tjustorp, men de revs redan under 1500-talet. Aggarps socken uppgick då i Stora Svedala socken, och Tjustorp i Skabersjö socken.

Kyrkorna utgjorde viktiga mötesplatser och hade en central plats i samhället. Sockeninvånarna var skyldiga att besöka och underhålla sin kyrka, samt betala tionde. Till varje sockenkyrka tillsattes en sockenpräst vars lön delvis utgjordes av tillgången till en prästgård. Prästgården var ofta belägna nära kyrkan, men liksom andra gårdar kunde de flyttas ut från bykärnan vid skiftena vilket exempelvis gjordes i Bjärshög. 1910 infördes kontantlön för präster, vilket gjorde att prästgårdens jord ofta styckades av och arrenderades ut. I vissa församlingar byggde man efter detta helt nya prästgårdar. Börringe prästgård är från 1920-talet, liksom prästgården Skabersjö.

Skabersjö prästgård 1989. Källa: Svedala kommun.

Nöjesanläggningar

I historiska källmaterial visar Svedalabygden upp många exempel på nöjesställen på landsbygden. Flera av dessa utvecklades i närhet till järnvägen och var populära som utflyktsmål. I Bökeberg fanns sedan gammalt en dansbana och när järnvägen drogs i närheten byggdes 1877 även en sommarrestaurang och ett litet tivoli anlades. I Torups bokskog byggdes en sommarrestaurang på 1890-talet med hållplats på den nya järnvägen. 1916 öppnade dansbana i Törringelund och några år senare även restaurang, på promenadavstånd från järnväghållplatsen i Toarp. Av dessa nöjesställen är det bara Törringelund som fortfarande finns bevarat, med en restaurangbyggnad från tidigt 1900-tal och en dansrotunda från 1932.

Restaurangbyggnaden i Törringelund.

Kulturlandskapet

Kulturhistorisk beskrivning med utgångspunkt i de landskapskaraktärsområden som tagits fram i Länsstyrelsens rapport *Det skånska landsbygdsprogrammet* från 2006.

Söderslätt

Söderslätt kallas slättlandskapet söder om Malmö och längs sydkusten. Området består av bördig åkermark som har brukats under lång tid. För 5000 år sedan tror man att slätten var ett skogfattigt beteslandskap. Marken odlades upp allt eftersom det blev vanligare med spannmålsodling. Byarna växte fram i huvudsak under yngre järnålder (ca 500-1050 e Kr) och låg här ovanligt tätt. Under medeltiden byggdes kyrkor, och Söderslätt är det kyrktätaste området i Norden.

Slättlandskapet karaktäriseras idag av en storskalig struktur, med stora sammanhängande brukningsenheter. Karaktären är präglad av 1800- och 1900-talets

reformer för ett effektiviserat jordbruk. I samband med skiftena flyttades många gårdar flyttades ut ur bykärnorna, och senare under 1800-talet uppstod nya gårdar genom hemmansklyvningar och avstyckningar. Detta gör att bebyggelsen idag till stor del består av spridda gårdar i landskapet. De är ofta inbäddade i grönska och utgör vegetationsöar i odlingsbygden. En annan effekt av skiftena är de ofta rätvinkliga vägarna som kom till genom att de drogs i nya ägo gränser mellan de större brukningsenheterna. Pilevallar och mägergravar där man grävt upp jordförbättrande kalkslam är karaktäristiska inslag i landskapet. Under 1900-talet effektiviserades jordbruket ytterligare och odlingsmarken delades in i allt större enheter, vilket är synligt i dagens struktur.

Den del av Söderslätt (enligt Landsbygdsprogrammets karaktärisering) som ligger inom Svedala kommun omfattar mark som historiskt sett utgjort bland annat Törringe by, Skabersjö by, Skabersjö gods och nord-

västra delen av Västra Kärrstorps by. Området genomkorsas av motorvägen och järnvägen, men i övrigt har det en lantlig karaktär med gårdar och byar i ett öppet odlingslandskap, sammanknutna av mindre vägar. Sege å ringlar genom de uppodlade markerna. Ån har utgjort en historisk gräns mellan exempelvis Törringe by och Svenstorps gård, och mellan byarna Västra Kärrstorp och Hyltarp. Törringelund är ett gammalt skogsparti som tillhört Skabersjö gods, och som har fungerat som vilthägn. På kartor från 1700-talet benämns den "Skabersjö gårds Skog-Lund" och dess utbredning och form är intakt sedan den tiden.

Utpekade värdefulla kulturmiljöer inom Söderslätt:

- Område runt Skabersjö och Törringe ingår i riksintresseområde samt är utpekade i Kulturmiljöprogram för Skåne.

Slättlandskapet vid Ebbarp, nordväst om Skabersjö by (Söderslätt).

Slättlandskapet nordost om Törringe. Allé längs Hyltarpvägen (Söderslätt).

>> Kulturlandskapet

Lund- och Helsingborgsslätten

Lund- och Helsingborgsslätten är ett jordbrukslandskap som är kraftigt påverkat av närheten till tätorterna och med inslag av urbana strukturer. Endast en smal remsa av Svedala kommun, längst i norr, ingår i detta karaktärsområde. Området ligger längs Torrebergabäcken som idag är kommungräns mot Staffanstorp och historiskt sett var gräns mellan bland annat Vinninge by och Grevie by. Marken här utgjordes på 1800-talet till stor del av torvtäcker vilket ännu är avläsbart i det låglänta och sankta landskapet.

Utpekade värdefulla kulturmiljöer inom Lund-Helsingborgsslätten:

- Område väster om väg 108 ingår i riksintresseområde samt är utpekad i Kulturmiljöprogram för Skåne.

Sydskånska backlandskapet

Det Sydskånska backlandskapet sträcker sig från Svedala, över Skurup och bort mot Ystad. De delar av Svedala kommun som berörs ligger dels i norr, runt Bara och Klågerup, dels sydväst om Svedala tätort.

Backlandskapet är kuperat, och brukningsenheterna är mindre än på slätten. Det finns också en större variation med uppblandning av betesmark (främst hästbete). Historiskt har området bestått av relativt små socknar och tätt liggande byar. Bara, Lilla Svedala, Hyltarp, Aggarp, Bjärshög och Vinninge är några av de byar som ligger i det Sydskånska backlandskapet, liksom de stora gårdarna Skammarp, Snapparp samt Norra och Södra Lindholmen. Skiftesreformerna från 1800-talet är avläsbara i landskapet genom bebyggelse i form av spridda gårdar av varierande storlek. Alléer och pilerader är vanligt förekommande. I landskapet finns bronsåldershögar på dominerande platser, exempelvis Rövarebacken, samt dösar och gånggrifter i trakten kring Bara. Sege å ringlar genom de uppodlade markerna söder om tätorten Svedala.

Slättlandskapet nordost om Vinninge (Lund-Helsingborgsslätten).

Backlandskapet sydost om Bara (Sydskånska backlandskapet).

>> Kulturlandskapet

Utpekade värdefulla kulturmiljöer inom Sydsvenska backlandskapet:

- Område runt Norra Lindholmen ingår i riksintresseområde samt är utpekad i Kulturmiljöprogram för Skåne.
- Område runt Södra Lindholmen är utpekad i Kulturmiljöprogram för Skåne.
- Område runt Bjärshög, Bara kyrkby, Vinninge, Tejarp ingår i riksintresseområde samt är utpekad i Kulturmiljöprogram för Skåne.
- Område söder om Klågerup är utpekad i Kulturmiljöprogram för Skåne.

Det skogklädda backlandskapet

Det skogklädda backlandskapet sträcker sig nordväst från Svedala tätort, bort mot Genarp. Landskapet har en mosaikartad karaktär med lövskog, betesmarker, en del myrmark samt många sjöar. Det finns gott om bokskog, vilket i kombination med den kuperade terrängen gör landskapstypen ovanlig. Infrastruktur som motorvägen (E65), järnvägen Malmö-Ystad och Sturups flygplats berör området.

Det skogklädda backlandskapet i Svedala kommun består till stor del av ett utpräglat godslandskap. Området omfattar gods som Torup, Börringekloster, Hyby, och Bökebergsslätt som har anor i medeltiden, liksom det forna riksfästet Lindholmen (idag fornlämning). Godsens ägor har varit beskaffade så att de rymt odlad mark, betesmark samt skog för jakt och fiske. Liksom inom övriga landskapstyper har 1800- och 1900-talets rationaliserade jordbruk satt sin prägel. I godslandskapet har stordriften i många fall varit extra påtaglig, vilket avspeglas bland annat vid Börringekloster där storskaligt åkerlandskap dominerar norr om E65. Ett annat närliggande exempel på hur 1800-talets agrara revolution speglas i dagens landskap är plattgården Södra Börringe

Betad hagmark med stora ekar, vid Ekholmsvägen söder om Yddingesjön (Det skogklädda backlandskapet).

Storskaligt åkerlandskap väster om Börringe kyrkby (Det skogklädda backlandskapet).

>> Kulturlandskapet

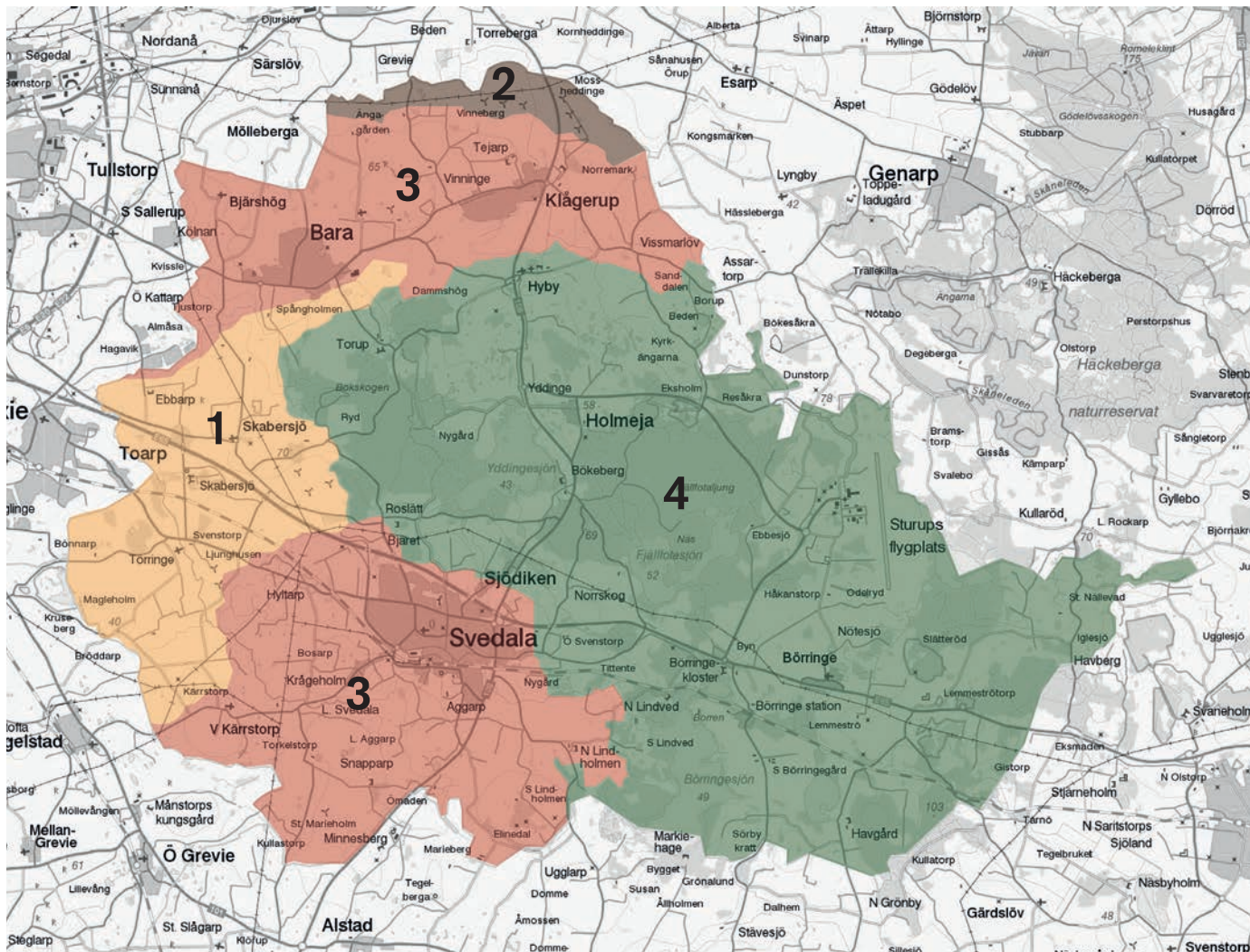
Allé längs Hyby kyrkoväg, väster om Hyby (Det skogklädda backlandskapet).

(som löd under Börringekloster) vars storskaliga gårdsbebyggelse omges av ett obrutet odlingslandskap. Karaktäristiskt för godslandskapet är också omfattande alléplanteringar, vilket det finns rester av vid samtliga ovan nämnda gods, utom möjligen Torup där dock alléer har nyplanterats.

Uttekade värdefulla kulturmiljöer inom Det skogklädda backlandskapet:

- Område runt Torup, Hyby och Roslätt ingår i riksintresseområde samt är utpekade i Kulturmiljöprogram för Skåne.
- Område runt Börringe, Börringekloster, Havgård, Lindved, Tittente ingår i riksintresseområde.

>> Kulturlandskapet

Landskapskaraktärer

Landskapskaraktärer i Svedala kommun, enligt Länsstyrelsens landsbygdsprogram från 2007.

1. Söderslätt
2. Lund- och Helsingborgsslätten
3. Sydskånska backlandskapet
4. Det skogklädda backlandskapet

Inventerade bebyggelsemiljöer

Inventeringens omfattning

Inom ramen för kulturmiljöprogrammet har 26 områden med sammanhållen bebyggelse inventerats. Urval och avgränsning av inventerade områden baseras på Svedala kommuns översiktsplan 2018 (avsnittet Landsbygdsutveckling). I vissa fall har avgränsningen ändrats något jämfört med ÖP för att anpassas till den historiska bytomtens utbredning (ex Holmeja, Lilla Svedala, Västra Kärrstorp). Bebyggelse utanför inventerat område är inte kulturhistoriskt bedömd. Godsmiljöerna i kommunen (Skabersjö, Börringekloster, Torup, Bökebergsslätt, Roslätt, Hyby och Klågerup) har mycket stora kulturvärden men omfattas inte av programmet, även om flera av dessa räknas som sammanhållen bebyggelse. Programmet omfattar heller inte de bebyggelsemiljöer som behandlats i kulturmiljöprogrammen från 2016-17 (Svedala, Bara, Värby, Bara kyrkby och Klågerup). De inventerade miljöerna kan delas in i olika kategorier baserat på deras ursprung och kulturhistoria.

Medeltida byar

Byar som är belagda sedan medeltiden.

De inventerade miljöerna utgör bykärnor där det fortfarande finns sammanhållen bebyggelse. Utöver dessa byar finns det flera historiska byar i Svedala kommun med bytomter som utgör fornlämning, men med endast enstaka byggnader kvar (exempelvis Sandberga, Snaparp, Svenstorp, Västraby, Ebbarp, Tjustorp, Skammarp, Stora Sönnarp, Ryd, Lemmeströ).

Aggarp, Börringe by (Norra Börringe), Holmeja, Hyltarp, Lilla Svedala, Vinninge, Vismarlöv.

Medeltida kyrkbyar

Kyrkbyar som är belagda sedan medeltiden.

Kyrkbyarna har utgjort centralort i en socken. I och med att sockenindelningen har genomgått förändringar genom åren finns det byar som tidigare haft kyrkor i Svedala. Aggarp, Börringe by och Lemmeströ är sådana byar.

Bjärshög, Hyby, Skabersjö, Törringe, Västra Kärrstorp.

Stationssamhällen

Bebyggelse etablerad vid järnvägsstationer i slutet av 1800-talet.

I samband med att järnvägar drogs genom kommunområdet under slutet av 1800-talet tillkom järnvägsstationer och kring dessa växte bebyggelse fram i varierande skala. Vid stationssamhällena var det inte ovanligt att industrier etablerades, som exempelvis i Holmeja och

Börringe station. Vad gäller Holmeja är både bebyggelsen på den medeltida bytomten och stationssamhället inventerade.

Bjärshögs station, Börringe station, Holmeja, Skabersjö station.

Bebyggelse utanför byarna med ursprung före skiftena

Bebyggelse med ursprung i torpbebyggelse eller ensamgårdar från tiden före skiftena.

Före skiftena låg byarnas bebyggelse samlad i bykärnorna, men det fanns även torpbebyggelse ute på bymarken (i regel på utägorna) och ensamgårdar. På vissa av dessa ställen förtätades sedan bebyggelsen under framför allt 1800-talet. Börringe kyrkby sticker ut i denna kategori, då samhället tillkom i slutet av 1700-talet genom att kyrkan byggdes på platsen.

Beden, Börringe kyrkby, Hyltebjär, Lilla Roslätt, Norrskog, Nötesjö, Tittente, Östra Svenstorp.

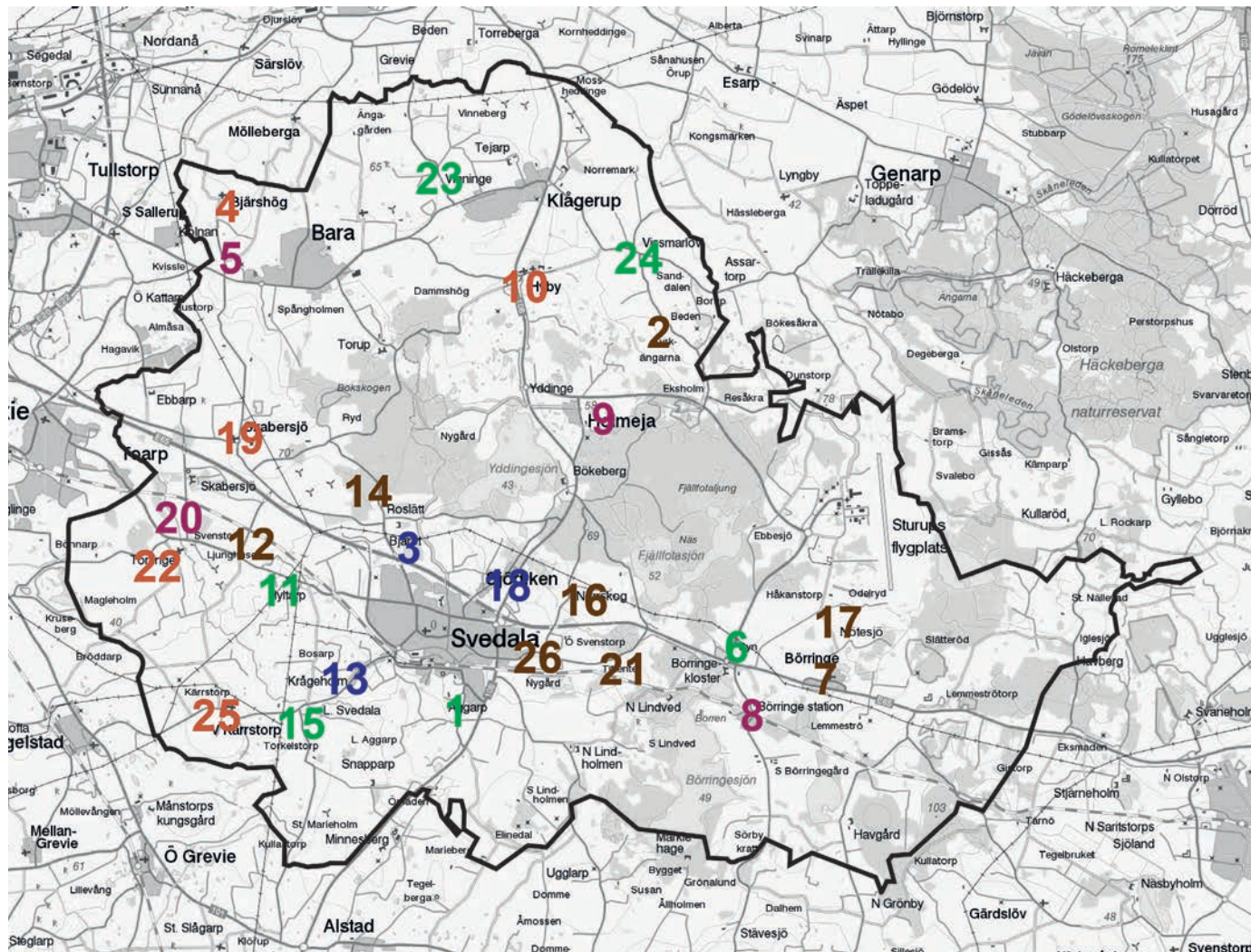
Bebyggelsemiljöer utanför byarna med ursprung efter skiftena

Bebyggelse med ursprung i avstyckningar och hemmansklyvningar under 1800-talet.

Förbättrade jordbruksmetoder och befolkningstillväxt under 1800-talet resulterade i mer uppodlad mark och ny bebyggelse på landsbygden. Ofta tillkom den här bebyggelsen längs landsvägar i tätorters närhet.

Bjeret, Krågeholm, Sjödiken.

>> Inventerade bebyggelsemiljöer

1. Aggarp
2. Beden
3. Bjeret
4. Bjärshög station
5. Bjärshög
6. Börringe by (Norra Börringe)
7. Börringe kyrkby
8. Börringe station
9. Holmeja
10. Hyby
11. Hyltarp
12. Hyltebjär
13. Krågeholm
14. Lilla Roslätt
15. Lilla Svedala
16. Norrskog
17. Nötesjö
18. Sjödiken
19. Skabersjö by
20. Skabersjö station
21. Tittente
22. Törringe
23. Vinninge
24. Vismarlöv
25. Västra Kärrstorp
26. Östra Svenstorp

Aggarp

Karaktär

Aggarp är en väl sammanhållen bymiljö, omgiven av ett öppet odlingslandskap. Byn ligger strax söder om Svedala, och dess lantliga karaktär står i kontrast till den närliggande tätortsbebyggelsen och väg 108. I bykärnan finns såväl gårdar som ett flertal gatehus bevarade, liksom det gamla gatekärret som utgör en öppen hage mitt i byn. Vägarna inne i bykärnan är slingriga och följer sin historiska sträckning. Större delen av bebyggelsen är uppförd i mitten och slutet av 1800-talet. Längs vägen västerut från byn finns hus från tidigt 1900-tal. Den trelängade Aggarpsgården i korsvirke och med stråtak är från 1700-talet. De övriga gårdarna har bebyggelse från 1800-talet, med friliggande mangårdsbyggnader och storskaliga ekonomibyggnader, i ljus puts och/eller röd träpanel. Ett karaktäristiskt drag är gårdarnas struktur med ekonomibyggnader och gårdsplan på ena sidan mangårdsbyggnaden och trädgård på andra sidan. Flertalet av gatehusen i byn är vitputsade med brädklädda gavelrösten, och de ligger på karaktäristiskt sätt nära tomtgräns mot gatan. Strax söder om bykärnan ligger den gamla skolan och Aggarps mölla med intilliggande möllarebostad. Möllan som är väl synlig i landskapet är ett karaktäristiskt landmärke. En pilallé leder fram till Aggarpsgården från öster, invid gatekärret leder en allé upp till gården Aggarpsdal och från Aggarpsvägen i öster leder en lång allé in mot Källgården i nordöstra delen av byn.

Ovan tv: Aggarpsgården. Ovan th: Aggarps mölla. Nedan: Bebyggelse öster om gatekärret/allmänningsen.

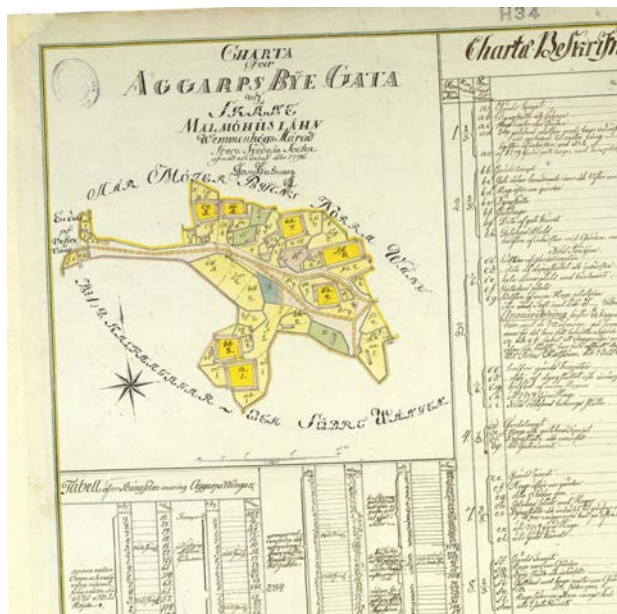

>> Aggarp

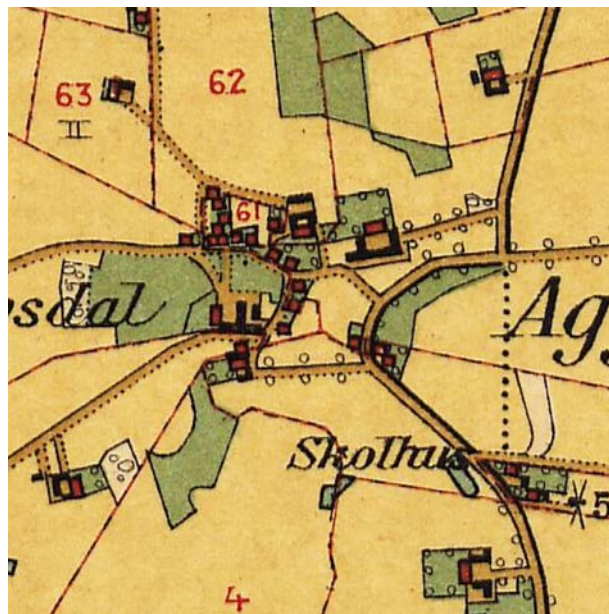
Historik

Aggarps by är känd sedan tidigt 1300-tal, och skrevs på Aggathorp. Aggarp var en egen socken med en kyrka mitt i byn, men införlivades på 1500-talet i Svedala socken. I samband med det revs kyrkan som troligen var från 1200-talet. Den låg norr om Aggarps bygata, väster om Källgården. På 1500-talet bestod byn av åtta gårdar. Fram till skiftena låg gårdarna samlade i bykärnan, framför allt på norra sidan bygatan. Söder om bygatan låg ”gatekärret” som var byns allmän-

ning med en damm. Ytan är än idag är obebyggd och används som hage. Vid enskiftet 1811-14 flyttades flera gårdar ut på markerna, medan fyra gårdar kunde ligga kvar på den gamla bytomten. Under 1800-talet tillkom ett flertal gatehus inne i byn. 1815 byggdes en skola i Aggarp, som 1871 ersattes av en ny skolbyggnad. Intill skolan söder om bykärnan byggdes 1896 en holländarekvarn, Aggarps mölla, som då ersatte en tidigare stubbamölla.

Karta från 1796 som visar bykärnan med samlad gårdsbebyggelse, framför allt i norra delen. Tomt markerad med rosa färg mitt i byn är den gamla kyrktomten.

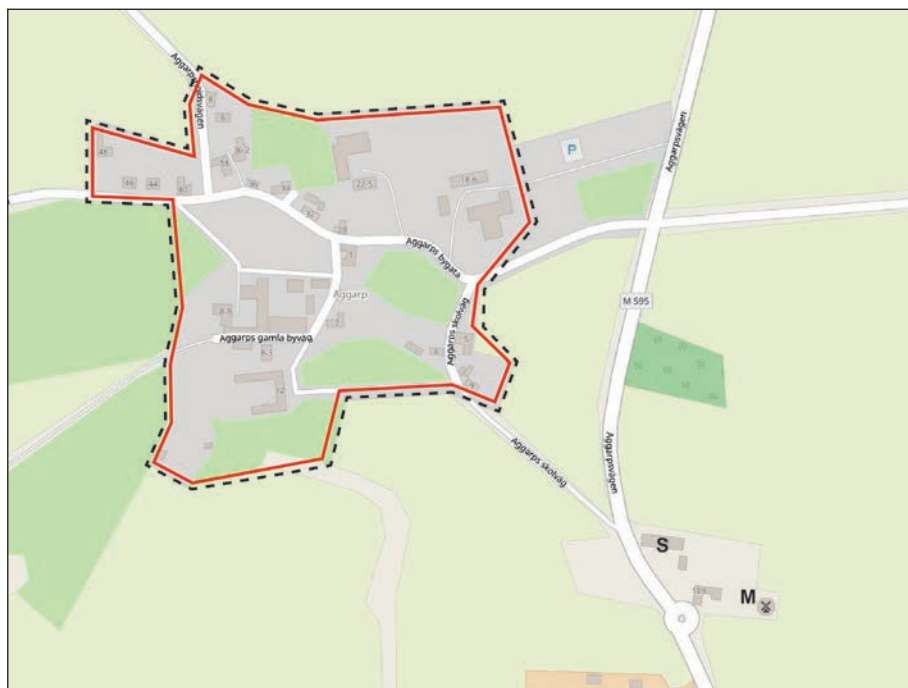

På Häradsekonomiska kartan från 1910-talet ser man hur de flesta av gårdarna i byn har ersatts av gatehus. Söder om byn har skola och mölla tillkommit.

Aggarps by 1975, med 1910-talets bebyggelsestruktur i stort sett bibehållen.

>> Aggarp

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade invid vägen med uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel. Gårdar med ekonomibyggnader och gårdsplan på ena sidan mangårdsbyggnaden och trädgård på andra sidan.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts eller rött tegel, brädklädda gavelrösten.

Gårdar med bibehållen bebyggelsestruktur.

Historiska vägsträckningar genom byn, grusbelagda vägar.

Alléer och pilevallar.

Den obebyggda ytan på platsen för gatekärret.

Ett omgivande öppet odlingslandskap.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata, alternativt endast förgårdsmark utan avskärmning.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. För djupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet.

En sammanhållen miljö med många för sydvästskånska byar typiska element bevarade; gårdsbebyggelse på bytomten från tiden både före och efter skiftena, gatehus med välbevarad karaktär, allmanningen, skolhus, mölla.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Beden

Karaktär

Bebyggelsen i Beden ligger i en klunga längs med landsvägen söder om Vismarlöv. En bit söderut ligger Kyrkängarna med spridda hus och ett par mindre gårdar. Husen är framför allt från 1800-tal och tidigt 1900-tal och har karaktären av gatehus eller små koställen. Många har genomgått stora förändringar, men den äldre karaktären är bibehållen i och med byggnadernas volym, skala och placering invid den slingrande vägen. Den äldre bebyggelsen med bevarad karaktär är i regel i vit puts med brädklädda gavelrösten, och tak belagda med eternit eller strå. En funkisvilla som tidigare inrymt affär ligger i norra delen av Beden.

Ovan tv: Kyrkängsvägen söderut. Ovan th: Hus vid Eksholmsvägen. Nedan: Eksholmsvägen söderut.

>> Beden

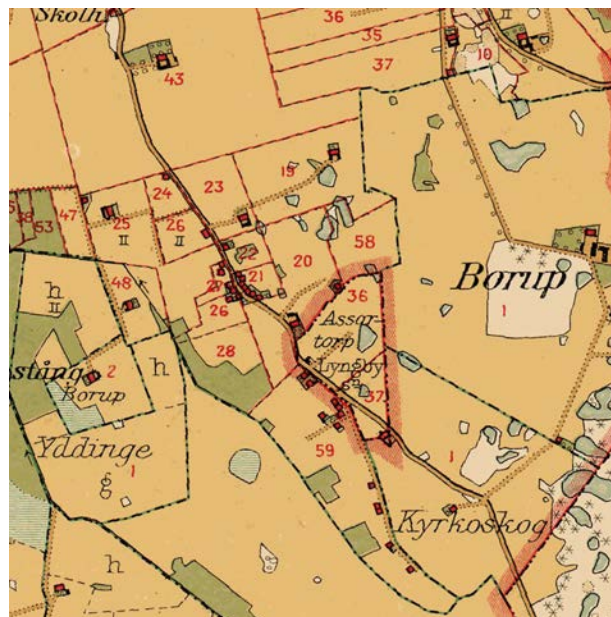
Historik

Beden har fått sitt namn från ”Vismarlövs bed”, det vill säga betesmarker tillhörande Vismarlövs by. I början av 1800-talet låg det en liten klunga hus kallad Beda-husen öster om Ekholmsvägen i höjd med Borups gård. Ytterligare bebyggelse tillkom längs vägen under 1800-talet på avstyckade tomter. Söder om Beden låg Kyrkängarna som var torvmark tillhörande Vismarlövs by. Även här växte husbebyggelse fram under 1800-talet. Arbetstillfällen på närliggande storgårdar, tegel-

bruk och torvmossar kan ha stimulerat nybyggen på platsen. Det fanns flera små tegelbruk i närheten fram till tidigt 1900-tal, och torvbrytning vid gården Ekstång pågick åtminstone till 1940-talet. I Beden uppfördes 1919 ett Folkets hus av arbetarna vid Yddinge tegelbruk (Eksholmsvägen 215). Det ersatte då ett äldre Folkets hus som legat en bit längre norrut. Byggnaden fungerade som Folkets hus fram till 1957.

Skånska Rekognosceringskartan från 1812 med "Beda-husen" utritade.

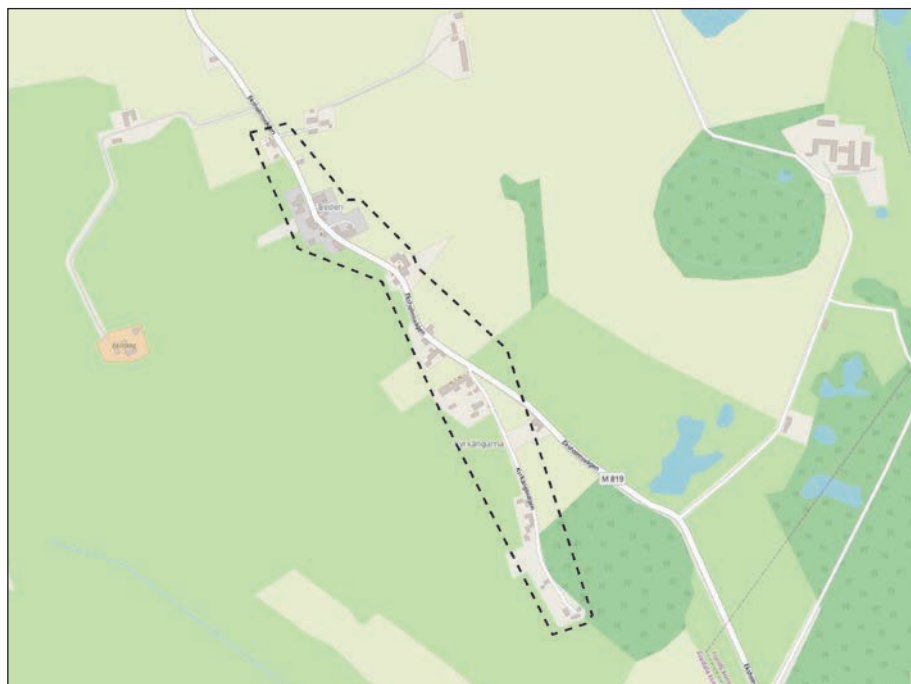

Häradseconomiska kartan från 1910-talet visar hur bebyggelse växt fram längs med Ekholmsvägen och Kyrkängsvägen.

Beden 1975.

>> Beden

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Huslängor placerade med långsidan invid vägen, uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts eller rött tegel, brädklädda gavelrösten. Fönster med stående proportioner.

Äldre vägsträckningar.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata, alternativt endast förgårdsmark utan avskärmning.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Bjeret

Karaktär

Bjeret består av relativt gles bebyggelse i en lantlig miljö, med direkt närhet till det mer tätbebyggda Sjödiken i öster och i söder Svedala tätort. I väster angränsar Roslätts skogsbevuxna marker. Husen ligger i huvudsak utmed Bjeretsvägen. Mellan Bjeret och Sjödiken finns spridd småhusbebyggelse i ett öppet, lätt kuperat beteslandskap med ett småskaligt vägnät. Bebyggelsen är av blandad ålder, från småskaliga hus och gårdshuset från 1800-talet till nybyggda villor. Många av byggnaderna har genomgått stora förändringar. De byggnader som har en bevarad, äldre karaktär är ofta vitputsade och med brädklädda gavelrösten. Karaktäristiskt för de små gårdshuseterna är böningshus med en liten ekonomibyggning i vinkel. De äldsta husen ligger ofta intill vägen, men har en relativt fri placering och ligger inte regelmässigt med långsidan längs med vägen.

Ovan tv: Bebyggelse i norra delen av Bjeret. Ovan th: En blandning av gammal och ny bebyggelse. Nedan: Bjeretsvägen från norr.

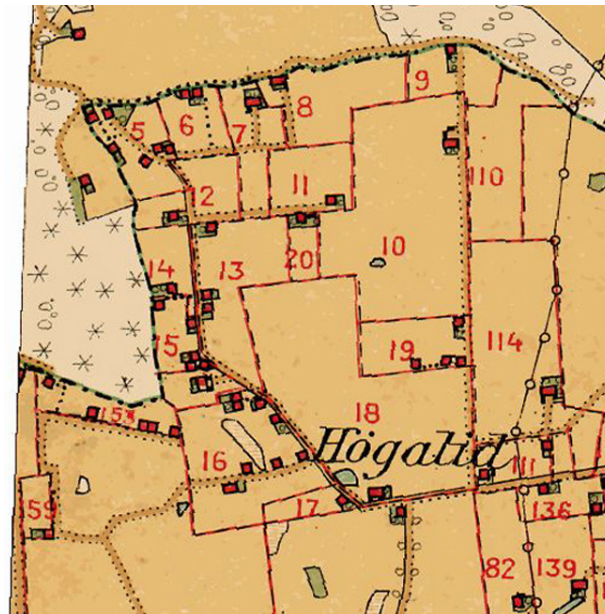
>> Bjeret

Historik

Bebyggelsen i Bjeret växte fram under 1800-talet. Genom hemmansklyvningar och avstyckningar bildades fastigheter som bebyggdes med småbruk, koställen och hus av gatehuskaraktär. Marken var tidigare skogbevuxen utmark till Stora Svedala by. På 1796 års tegskifteskarta över Stora Svedala benämns området "Stora Svedala bys Skogsparck Bjäret". Begreppet "park" avser i det här sammanhanget inte en park i dagens mening, utan endast ett avgränsat område. Ett enstaka hus låg redan på 1700-talet längst norrut, mot Roslätts ägor.

Utsnitt ur enskifteskarta över Stora Svedala by 1811, med skogbevuxen utmark vid nuvarande Bjeret. I norr och väster angränsar Roslätts ägor. Längst norrut ligger en ensam byggnad på gränsen mot Roslätt.

Häradsekonomska karta från 1910-talet visar hur den gamla utmarken har odlats upp och tomter styckats av för ny småskalig bebyggelse.

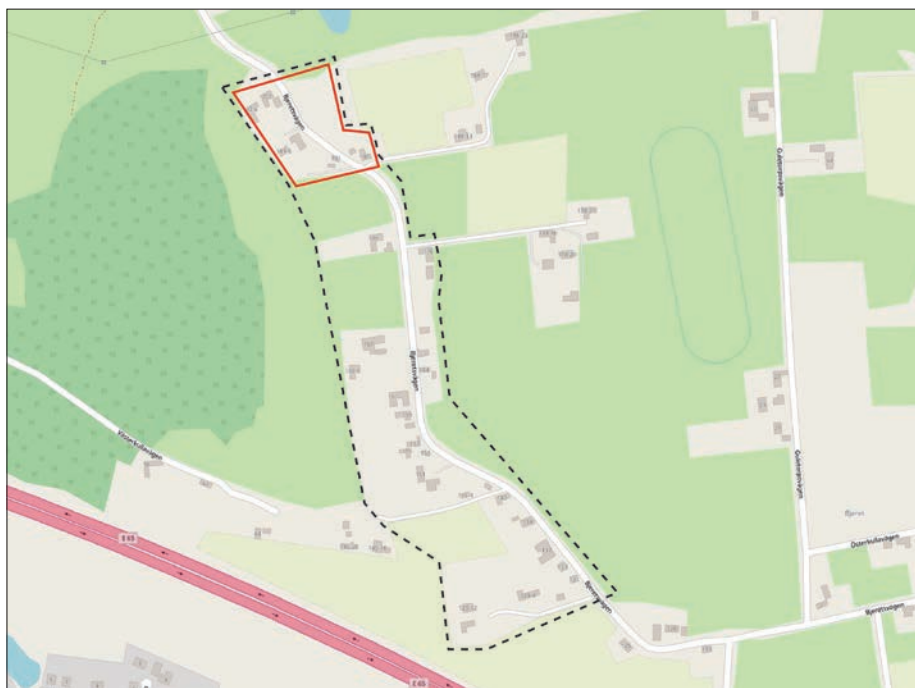

Affär i Bjeret på 1920-talet. Källa: "Svedala förr och nu".

Bjeret 1975. I sydväst har E65 tillkommit. I övrigt är gränserna mot Roslätts ägor i norr och väster fortfarande tydliga.

Bjeret

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade invid vägen, uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock) samt material (fasader i puts eller tegel, brädklädda gavelrösten).

Småskaligt vägnät, lantlig karaktär med öppna marker mellan husklungorna.

Bjeretsvägens sträckning.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Torp/gatehusbebyggelse med välbevarad karaktär omgiven av skogs- och betesmarker. Miljön åskådliggör hur bebyggelseetableringen på utmarkerna kunde te sig.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Bjärshög

Karaktär

Bjärshög är en liten, sammanhållen kyrkby, som ligger i backlandskapet omgiven av öppen odlingsmark. Kyrkan är väl synlig i omgivningen och sticker upp som ett landmärke. Med sina många bevarade gårdar i bykärnan ger Bjärshög en bild av hur byarna kunde te sig före skiftena. Fem gårdar ligger samlade söder om kyrkan, varav fyra med bevarade ekonomibyggnader. Flera av gårdarna ligger relativt tätt grupperade kring en vägkorsning. Gårdsbyggnaderna är av varierande ålder, men de flesta har en väl bibehållen äldre karaktär. Mangårdsbyggnaderna på flera av gårdarna är friliggande hus byggda på 1800-talet. En av gårdarna har ett nytt bostadshus från sent 1900-tal, men det ligger inte exponerat i bymiljön. Några ekonomilängor i korsvirke är sannolikt från 1700-talet. I övrigt är ekonomibyggnaderna i huvudsak från 1800-talet och i puts eller rött tegel med inslag av röd träpanel, och med tak belagda med korrugerad eternit. Genomgående i byn är korsvirke och brädklädda gavelrösten målade i röd kulör. Väster om vägen i södra delen av byn, har två stora ekonomibyggnader med valmade tegeltak uppförts i modern tid. Bymiljön präglas av grönska, med häckomgärdade, lummiga trädgårdar och många stora träd exempelvis runt kyrkogården och i den kastanjeallé som leder upp till kyrkan. Öster om bykärnan finns dammar som är spår av gamla torvtäkter. Bjärshögs gamla skola ligger söder om byn, invid den pilkantade vägen. Det är en relativt välbevarad skolbyggnad i rött tegel.

*Ovan tv: Bjärshögsvägen söderut. Ovan th: Nyhem.
Nedan: Bjärshög sett från nordväst.*

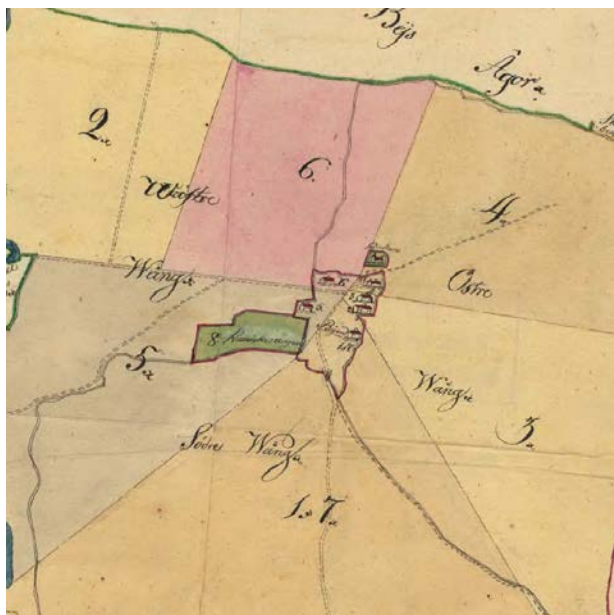

>> Bjärshög

Historik

Bjärshög är känt sedan tidigt 1200-tal, och skrevs då Biarhusa. Vid tiden för enskiftet kring år 1800 bestod byn av sju tätt liggande, kringbyggda gårdar söder om kyrkan. Söder om gårdarna fanns flera gatehus. I början av 1800-talet enskiftades byn, men bara två av byns sju gårdar flyttades från bytomten. Prästgården var en av de gårdar som flyttades, den ligger strax öster om Bjärshögs station. Bjärshögs socken var en ovanligt liten socken, och det var även den medeltida kyrkan

som var 18 meter lång och saknade torn. Den revs på 1890-talet och ersattes av tegelkyrka i tidstypisk stil, ritad av arkitekten August Lindvall. Sedan tiden före enskiftet låg byns fattighus direkt väster om kyrkan. Under 1800-talet blev det även byns skoltomt. I samband med att den nya kyrkan uppfördes blev fattighus- och skoltomten en del av kyrkogården och en ny skola byggdes längs med landsvägen söder om byn. En av byns gårdar har under 1900-talet bedrivit fruktodling.

En enskifteskarta över Bjärshög från 1805 visar hur gårdarna ligger samlade inne i bykärnan söder om kyrkan. Här ser man också hur byns marker har delats in så att flera av gårdarna kan ligga kvar.

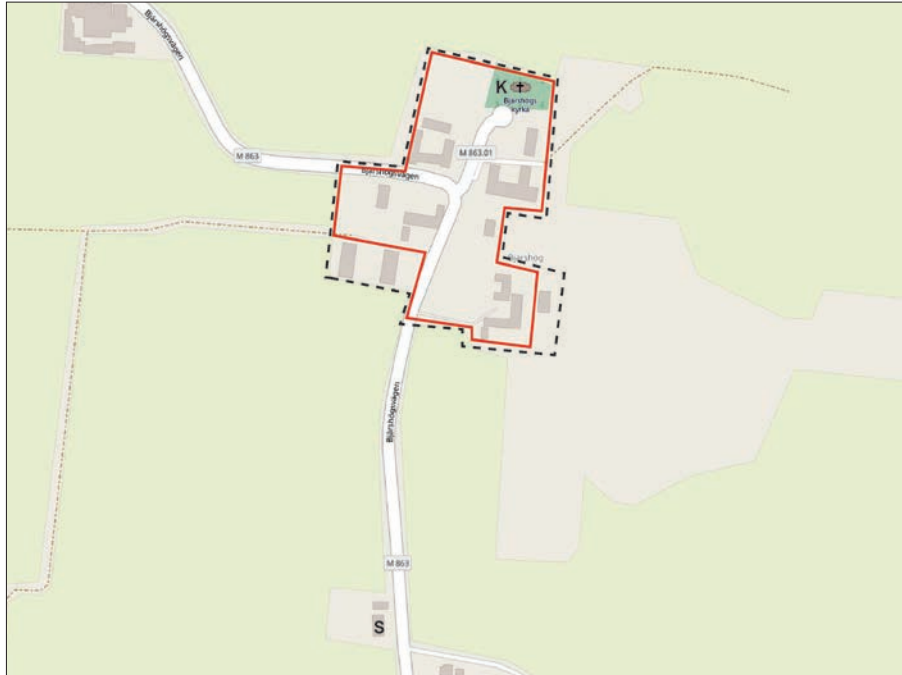

Häradsökonomiska karta från 1910-talet uppvisar i princip samma bebyggelsestruktur som idag. Söder om bykärnan ligger skolhuset.

Bjärshög 1975. Stora fruktodlingar syns sydväst om bykärnan.

>> Bjärshög

- Inventerat område*
- Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gammal skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Gårdar med ekonomibyggnader som omger en öppen gårdsplan, mangårdsbyggnader med stor trädgård.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts, tegel eller korsvirke. Tak belagda med rött lertegel eller eternit (på ekonomibyggnader).

Vägsträckningen genom byn

Alléer.

Lummiga trädgårdar omgärdade av häckar.

Ett omgivande öppet odlingslandskap.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet.

Historiskt sockencentrum med kyrka som utgör ett landmärke i landskapet.

By med tätt liggande gårdar kvar på bytomten, vilket ger en bild av hur byarna kunde se ut före skiftena.

Bjärshögs station

Karaktär

Bjärshögs station är en liten hussamling kring Bjärshögs gamla stationsbyggnad. Söder om Bjärshögs stationsväg, som går i den gamla järnvägens sträckning, ligger en nybyggd villa samt stationshuset. Längst västerut finns en mindre verkstadsindustri med i huvudsak sentida hallbyggnader. Norr om vägen finns tre hus från tidigt 1900-tal, varav två i rött tegel som bidrar till karaktären av stationssamhälle från tiden kring sekelskiftet 1900. I en av byggnaderna har det varit affär, vilket avspeglar sig i den för äldre butiker karaktäristiska utformningen med en entré på hörnan. Västerut är banvallen bibehållen med en gång och cykelväg.

Ovan tv: Stationshuset. Ovan th: Tegelbyggnader på norra sidan Bjärshögs stationsväg. Nedan: Bjärshögs station sett från söder.

>> Bjärshögs station

Historik

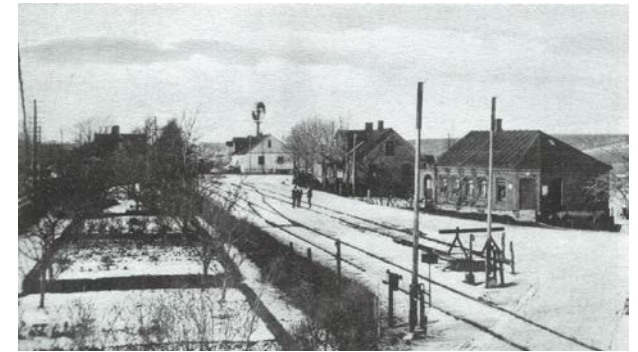
När Malmö-Genarps järnväg anlades 1895 byggdes en station i södra delen av Bjärshögs bys marker, med närhet till Bjärshögs prästgård och bebyggelsen i Kvissle. Järnvägsstationen utformades i likhet med andra stationer längs med banan i gult tegel med dekormurning i rött tegel. Transporterna bestod framför allt av jordbruksprodukter som fraktades in till Malmö. Stationsbyggnaden låg på södra sidan spåren. I dess närhet, på norra sidan spåren, byggdes under tidigt 1900-tal ett antal hus.

På Bjärshögs bys enskifteskarta från 1806 är prästgårdens nya läge på södra delen av byns marker utritat. Marken där stationssamhället senare växte fram tillhörde prästgården.

I byggnaden närmast Bjärshögsvägen var det affär. Järnvägen lade ner i slutet av 1940-talet.

Bjärshögs station på 1920-talet. Källa: "Svedala förr och nu".

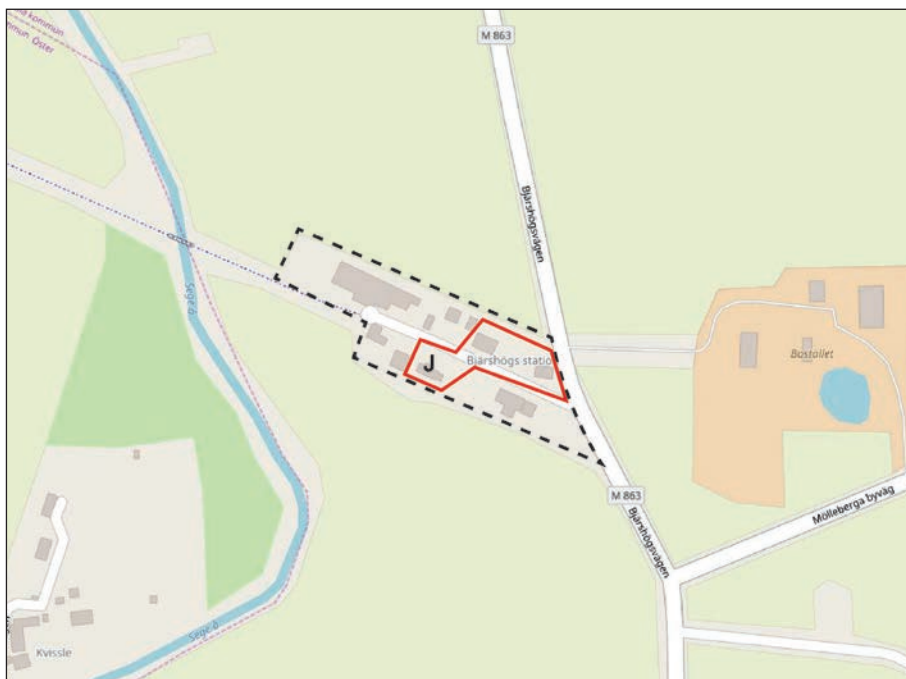

Häradsekonomska kartan från 1910-talet visar hur järnvägen dragits i prästgårdens närhet och några hus har uppförts invid stationen.

Bjärshögs station 1975.

>> Bjärshögs station

- Inventerat område*
- Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gamml skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Byggnadernas placering som följer den gamla järnvägssträckningen.

Småhusbebyggelse på trädgårdstomter.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering.

Motiv för utpekande:

Stationsområde från tiden kring sekelskiftet 1900 med karaktäristisk tegelbebyggelse.

Stationsbyggnaden, en nyckelbyggnad som berättar om bebyggelsegruppens ursprung som stationsområde.

Böringe by (Norra Böringe)

Karaktär

Böringe by (förr Norra Böringe) är en samling hus som ligger i ett kuperat landskap invid E65. På andra sidan motorvägen ligger Böringekloster som byn står i historisk förbindelse med. Än idag ligger flera av husen i byn på mark tillhörande godset. Det kuperade landskapet märks även av inne i byn, där den gamla bygatan (Bysmedjevägen) slingrar sig uppför en backe. Bygatan är bitvis belagd med kullersten vilket bidrar till en ålderdomlig karaktär. Byggnaderna är i huvudsak uppförda på 1800-talet eller runt sekelskiftet 1900, i tegel eller med putsade fasader. Smedjan som ligger i västra delen av byn är i gråsten. De flesta taken i byn är belagda med rött, enkupigt lertegel. I norra delen av byn ligger några hus, på Böringeklosters gods mark, med karaktären av lantarbetarbostäder/statarlängor. Ruinen efter byns medeltida kyrka finns i östra delen av byn, omgiven av höga träd. I dess närhet ligger den gedigna skolbyggnaden i rött tegel med dekormurade gavlar. Söder om skoltomten leder en allé österut mot det karaktäristiska, runda möllehuset. Norrut från byn går den tillika alléplanterade Håkanstorp svägen som är en mycket gammal vägsträckning från tiden före skiftena.

*Ovan tv: Allé i södra delen av byn, längs den gamla vägen mellan Böringekloster och Böringe kyrkby.
Ovan th: Skolbyggnaden. Nedan: Bebyggelse i norra delen av byn.*

>> Börringe by (Norra Börringe)

Historik

Börringe var en medeltida socken, känd sedan 1200-talet då den finns omskriven som Byrthingi. Socknen omfattade byarna Norra och Södra Börringe, samt Börringekloster. Norra Börringe var kyrkbyn med en medeltida kyrka. 1781 slogs Börringe församling samman med grannsocknen i öster, Lemmeströ. En ny kyrka kallad Gustavs kyrka (nuvarande Börringe kyrka) byggdes mitt emellan de båda byarna. Den gamla kyrkan i Norra Börringe (liksom den i Lemmeströ) förföll och finns idag endast kvar som ruin.

På Skånska Rekognosceringskartan från 1812 ser man hur Norra Börringe var en by med ett flertal gårdar.

Norra Börringe bys marker sträckte sig öster och norr om bykärnan. Längst i öster låg utmarken, och en fägata ledde från bygatan åt nordost genom de uppodlade vångarna till utmarken. Fägatans sträckning finns bevarad i Håkanstorpsvägen. Liksom många andra gamla landsvägar runt Börringekloster alléplanterades vägen på 1800-talet.

I Norra Börringe fanns vid sekelskiftet 1800 åtta gårdar, som alla var arrendegårdar under Börringekloster. Några år in på 1800-talet

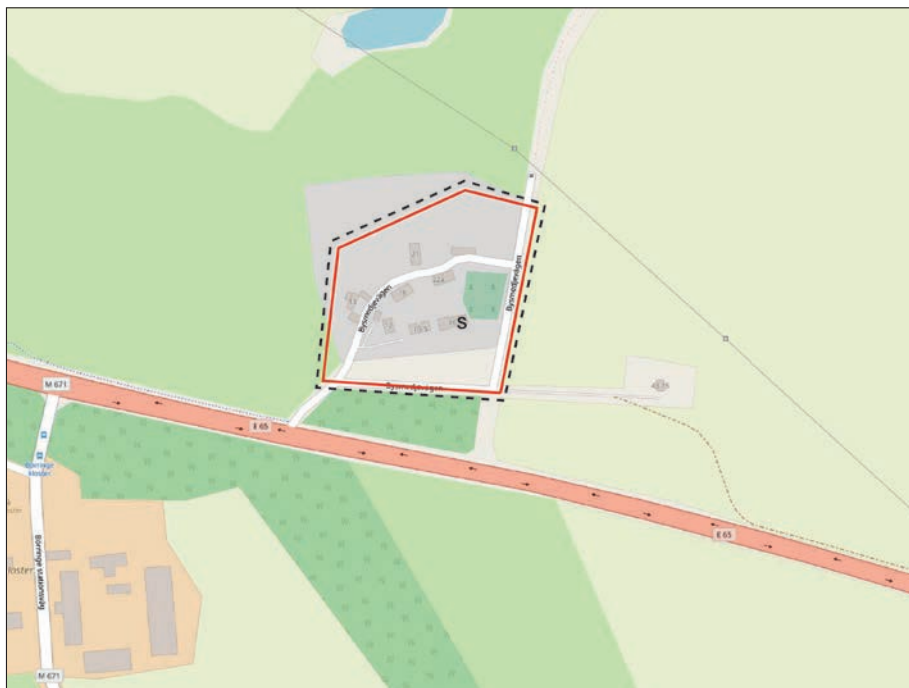
På Häradsekonomska kartan från 1910-talet ser man hur gårdarna i byn har ersatts av småhus. Längs alla vägar är alléplanteringar uttridade.

inkorporerades all mark i byn under godsets drift och arrendebönderna blev statare. Kvar på bytomten blev endast gatehus och hantverkare, exempelvis smed. I öster invid landsvägen mellan byn och den nya kyrkan, fanns en mölla efter vilken endast den originella möllehuset finns kvar. 1886 byggdes en stor skola i rött tegel, Börringeklosters skola. När E65 drogs på 1960-talet skars det historiska sambandet mellan Norra Börringe by och Börringekloster av.

Flygbilden från 1975 visar hur E65 skar av kopplingen mellan byn och Börringekloster.

>>Böringe by (Norra Böringe)

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Bebyggelse samlad i klunga, många hus belägna invid vägen.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts, tegel eller gråsten (ekonomibygnader).

Bygatans sträckning och beläggning med kullersten.

Alléer längs historiska vägsträckningar i byns närhet.

Ett omgivande öppet odlingslandskap.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet.

Historiskt sockencentrum, vilket kommer till uttryck i kyrkoruinen.

Bebyggelsemiljö med historisk koppling till Böringeklosters gods. Betydelsefull del i godsmiljön som helhet med funktioner som skola, smedja, mölla (möllehuset bevarat, dock ej själva möllan) och arbetarbostäder.

Böringe kyrkby

Karaktär

Böringe kyrkby är en förhållandevis ung kyrkby, i och med att den tillkommit först sedan kyrkan byggdes i slutet av 1700-talet. Byn ligger i direkt närhet till E65. Bebyggelsen finns dels spridd väster om kyrkan längs med den gamla landsvägen, Böringe kyrkoväg, dels mer koncentrerat precis öster om kyrkan. Längs landsvägen består bebyggelsen av koställen och små gårdshuset med bostadshus och en eller ett par ekonomibyggnader i vinkel. En del av husen är uppförda i korsvirke. Öster om kyrkan är bebyggelsen tätare och mer av gatehuskaraktär. Många av husen har genomgått flera förändringar, men de är i regel bevarade med sin karaktäristiska volym. De hus som har en bevarad äldre karaktär är ofta vitputsade och med brädklädda gavelrösten, och många är placerade med långsidan längs gatan. I korsningen Böringe kyrkoväg och Nötesjö bygata finns en byggnad som varit butik, med en för butiker karaktäristisk entré på hörnan. Byggnaden har en lite originell utformning med trappstegsgavlar i nationalromantisk anda. Till byggnaden hör magasinbyggnader och en gammal bensinpump vid vägen.

Ovan tv: Tidigare butiksbyggnad vid Böringe kyrkoväg. Ovan th: Böringe kyrka. Nedan: Bebyggelse i norra delen av byn, vid Nötesjö bygata.

>>Böringe kyrkby

Historik

År 1781 lades Böringe socken samman med Lemmeströ socken, som angränsade i öster. Den nya socknen fick namnet Gustavs socken efter den dåvarande kungen Gustav III. En ny kyrka, Gustavs kyrka, uppfördes 1787 mellan de två gamla kyrkbyarna, på mark tillhörande gården Nötesjö. Kyrkan låg till en början helt för sig själv, men under 1800-talet växte ett litet samhälle fram intill kyrkan. På kyrkotomten uppfördes samtidigt med kyrkan en idag bevarad sockenstuga, i vilken skola

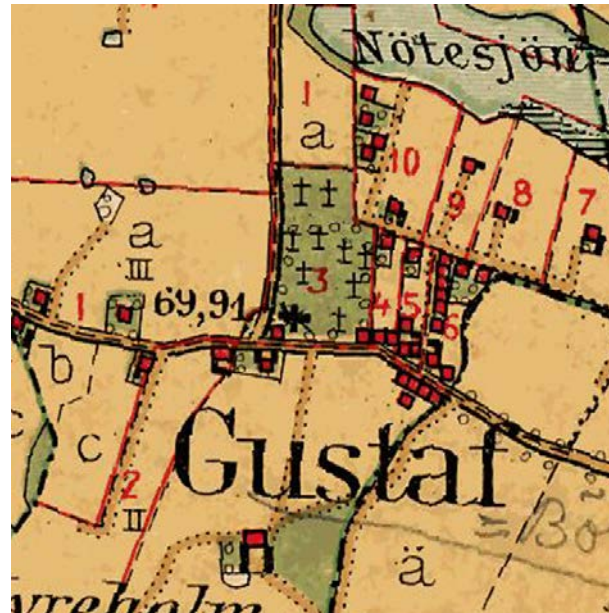
öppnade 1835. En prästgård uppfördes 1921 något väster om kyrkan. 1931 beslutades att socknen och kyrkan skulle benämnas Böringe, varpå bebyggelsen kom att kallas Böringe kyrkby.

Smedja i Böringe kyrkby. Källa: "Bygdefotografen Martin Svensson i Böringe".

På skifteskartan från 1825 över hemmanet Nötesjö ser man hur kyrkan till en början låg för sig själv.

Häradsekonomska kartan från 1910-talet visar en kraftig tillväxt av ny bebyggelse i kyrkans närhet.

Böringe kyrkby 1975.

>> Börringe kyrkby

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade invid vägen, uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts, tegel eller korsvirke. Brädklädda gavelrösten.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata.

Småskaligt vägnät, grusade vägar.

Ett omgivande öppet odlingslandskap.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering.

Motiv för utpekande:

Kyrkby och sockencentrum med kyrka, kyrkogård, sockenstuga och prästgård.

Lantlig bebyggelse längs den gamla landsvägen, med väl bibehållen karaktär. Bebyggelsen utgör exempel på äldre tiders byggnadstradition.

Tät gatehusbebyggelse öster om kyrkan som åskådliggör 1800-talets befolkningsökning på landsbygden.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Böringe station

Karaktär

Böringe station är ett litet samhälle som växt fram invid järnvägen och i anslutning till Böringe tegelbruk. Stationsbyggnaden ligger på norra sidan järnvägen, och söder om spåren ligger övrig bebyggelse. Längs Böringe stationsväg ligger husen tätt, liksom vid tvärgatorna upp mot platsen för det gamla tegelbruket i väster. Av tegelbrukets industribyggnader återstår idag endast fragmentariska rester i form av en mindre tegelbyggnad från uppskattningsvis tiden kring sekelskiftet 1900 samt en mer sentida hallbyggnad i betong och tegel. Bostadsbebyggelsen i stationssamhället är mycket blandat till sin karaktär. Den äldsta bebyggelsen består av längor och gatehus från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. I övrigt finns hus av egnahemskaraktär och villor. Längs framför allt Böringe stationsväg ligger husen tätt och med långsidan mot gatan. Flera av byggnaderna här är från tiden kring sekelskiftet 1900 och uppförda i rött tegel. Flera hus i samhället som är putsade idag har tidigare haft tegelfasader. Invid platsen för det gamla tegelbruket i väster finns några bostadshus

Ovan tv: Bostadshus i anslutning till den gamla tegelbrukstomten. Ovan th: Stationsbyggnaden sedd från öster. Nedan: Böringe stationsväg norrut.

>>Börringe station

Historik

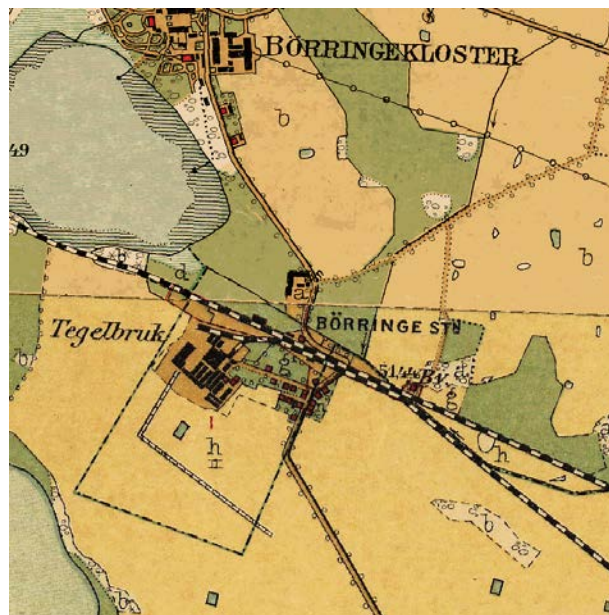
Stationssamhället vid Börringekloster tillkom sedan järnvägen mellan Malmö och Ystad tagits i bruk 1874. Greve Corfitz Beck-Friis på Börringekloster var en av de främsta initiativtagarna bakom banan, så en station så nära godsets närhet var knappast en slump. En järnvägslinje söderut från Börringe station tillkom 1884 i och med öppnandet av Börringe-Anderslövs järnväg. Den förlängdes några år senare till Östratorp (nuvarande Smygehamn). Denna järnväg fanns kvar till

1950-talet. I anslutning till Börringe station anlade Börringeklostets gods 1884 ett tegelbruk som var i drift till 1964. Det var god kvalitet på leran i området, och det röda teglet användes till exempelvis Riksbankshuset och Slakthuset i Stockholm liksom Östermalms saluhall. Tegelbruket var på 1890-talet ett av de största i Skandinavien. Under 1930-talet arbetade ett 60-tal personer vid bruket. Arbetet var säsongsbetonat och koncentrerat till perioden maj till oktober. Förutom tegelbruket

fanns en fabrik precis norr om järnvägsstationen som tillverkade stavar av bokträ som användes till tillverkning av drittlar (smörtunnor). Den kom till någon gång i slutet av 1800-talet eller kring sekelskiftet 1900.

Utsnitt ur enskifteskarta över Södra Börringe by 1803. Hela byn låg under godsets ägo, och alla gårdar slogs 1869 samman och bildade plattgården Södra Börringe. De gröna ytorna i norra delen av bymarken markerar torvjord.

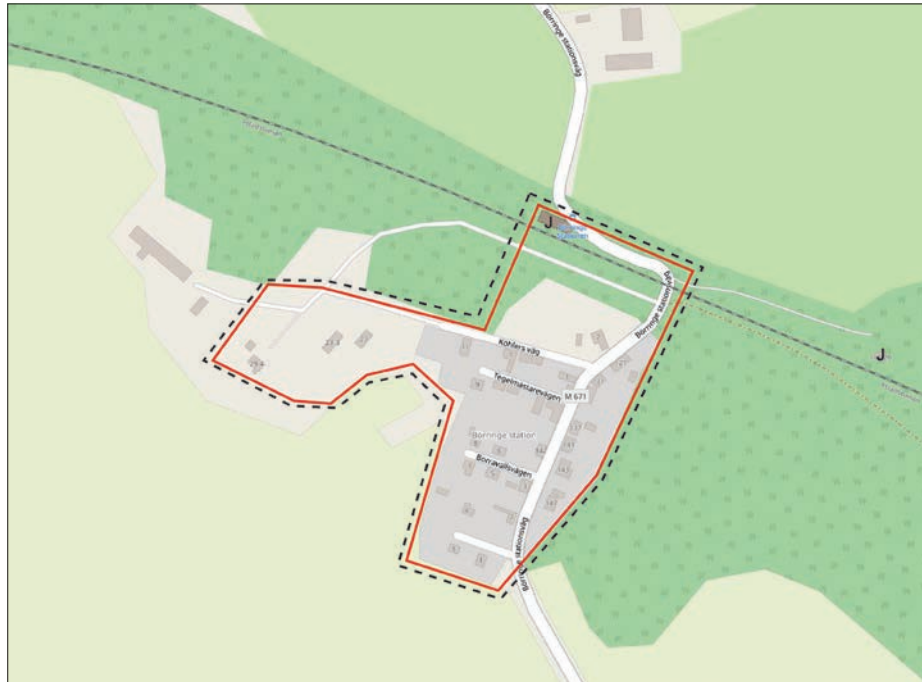

På Häradsekonomska kartan från 1910-talet ser man hur järnvägen dragits och de industrier och den bebyggelse som tillkommit i dess närhet. Godslandskapet runt stationssamhället kännetecknas av alléer och stora sammanhängande odlingsmarker.

Börringe station 1960. På flygbilden ser man tydligt hur landskapet söder om stationssamhället är präglad av stordrift. På torvmarken öster om stationssamhället syns spår efter torvtäkt.

>>Börninge station

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

- S** Gammal skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus längs Börninge stationsväg placerade med långsidan invid vägen.

Äldre byggnader i rött tegel. Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata, alternativt endast förgårdsmark utan avskärmning.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Stations- och brukssamhälle som speglar hur landsbygden präglades av 1800-talets infrastruktur- och industriutveckling.

Betydelsefull del i godsmiljön som helhet. Börningeklosters gods "egna" järnvägsstation vid den sk Grevebanan som godsherren själv initierat. Bebyggelse med ursprung i tegelindustri anlagd av godset.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Holmeja

Karaktär

Holmeja är ett litet stationssamhälle som växt fram invid järnvägen väster om den gamla bykärnan. På bytomten finns en kringbyggd gård och ett par skolhus bevarade. Stationssamhället består dels av äldre gatehusbebyggelse närmast stationen, invid Bökebergsvägen och Yddingevägen, dels av villabebyggelse från 1900-talets första hälft. Bökebergsvägen är huvudstråket genom samhället, och det var längs denna väg järnvägen gick. Här finns bebyggelse som berättar om en tid med ett större serviceutbud på landsbygden, såsom en gammal bensinmack och en tidigare matvaruaffär. Det lilla välbevarade stationshuset i rött tegel är idag förskola. I södra delen av samhället finns träbebyggelse efter sågverket bevarad, liksom sågverkets gamla lastkaj mot järnvägen.

Gatehusbebyggelsen kännetecknas genom sin karaktäristiska volym och placeringen med långsidan mot gatan. De ligger indragna så att det finns utrymme för häck eller staket. Byggnaderna är en- och en halvplanshus med sadeltak, fasaderna är i rött tegel eller putsade och gavelröstena ofta klädda i träpanel. Takkupor är sparsmakat förekommande, i den mån de finns är de ofta nätta och anpassade till husens volym. Bland villabebyggelsen finns resliga egnahemsvillor troligen från 1920-40-talet.

Ovan: Bebyggelse längs Yddingevägen, stationsbyggnaden i fonden. Nedan tv: En av skolorna på bytomten. Nedan th: Fd bensinstation vid Bökebergsvägen.

>> Holmeja

Historik

Den gamla byn Holmeja låg öster om dagens bebyggelsesamling. Den är känd sedan 1300-talet och skrevs då Helmaeghe by. Vid enskiftet 1817 bestod byn av fem gårdar som alla var hemman under Skabersjö. Några år in på 1900-talet uppfördes två skolhus i byn, som då ännu bestod av tre gårdar och ett par gatehus. Idag finns bara en av gårdarna kvar, samt skolhusen.

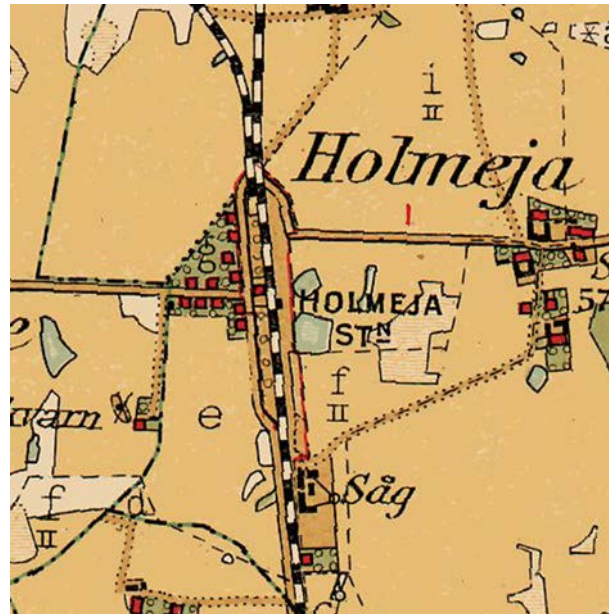
1875 drogs järnvägen mellan Lund och Trelleborg över Holmeja bys marker, väster om den

gamla bykärnan. Kring stationen växte snabbt verksamheter och bebyggelse fram. Av häradskartan 1912 ser man att det var ett aktivt samhälle med mölla, sågverk och tegelbruk. Yddinge tegelbruk låg strax nordväst om stationssamhället. Det grundades 1880 av godsherrn på Klågerups gods, och var verksamt fram till 1952. Som mest var det ett femtiotal anställda på bruket, men arbetet var säsongsbetonat och på vintern behövdes bara 10 man. Sågverket som låg utmed järnvägen söder om stationen startades av Skabersjö gods vid

sekelskiftet 1900 och var igång in på 2010-talet då verksamheten flyttade till en gård i närheten. Som mest var det 36 anställda på såg-verket. Bostadsbebyggelsen vid Holmeja station växte successivt, framför allt under första halvan av 1900-talet när nya villor tillkom. 1960 lades järnvägen ner. Efter det skedde ytterligare någon förtätning med nya villor men utbyggnads takten avstannade. I det lilla samhället fanns butiker och en bensinstation som man ser spår av idag.

Skifteskartan från 1819 visar hur bebyggelsen i Holmeja by låg samlad på bytomten. I väster angränsar Yddinge by och i söder Bökebergsslätt.

Häradsekonomiska kartan från 1910-talet visar hur ett stationssamhälle har växt fram invid järnvägen väster om den gamla byn.

På flygbilden från 1960 ser man hur samhället har växt under 1900-talet. Bebyggelsens egna-karaktär avspeglar sig i de jämnstora tomterna och husens enhetliga placering.

>> Holmeja

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

- Bebyggelse med gatehuskaraktär vid Bökebergsvägen och Yddingevägen. Placering med långsida längs vägen. Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång). Fasader i puts eller rött tegel. Tak belagda med rött tegel och med skorsten/ar i taknock.
- Tomtstruktur enligt plan från 1929, bebyggelse av egnahemskaraktär med mer reslig byggnadsvolym och med enhetlig placering på tomt.
- Häckar eller staket i tomträs mot gata.
- Spår efter samhällets industriella historia, med sågverksbebyggelse i trä och tillhörande lastkaj invid den gamla järnvägssträckningen.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet. Nyckelbyggnader i form av skolor.

Stationssamhälle med välbevarad stationsbyggnad och bebyggelse som minner om järnvägen som lokaliseringfaktor för såväl bostäder som service.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Hyby

Karaktär

Hyby ligger omgivet av öppen odlingsmark i backlandskapet, direkt öster om väg 108. Bymiljön präglas av omsorgsfullt gestaltade byggnader från 1800-talet och tiden kring 1900. I regel är de uppförda i rött tegel med dekormurning i gult tegel. Till följd av utflyttningen av byns gårdar i samband med skiftesreformerna har bykärnan idag en ovanligt hög koncentration av karaktärsfulla nyckelbyggnader. Här finns den nygotiska kyrkan, den medeltida vitputsade kyrkan, prästgård, sockenstuga och kyrkovaktmästarbostad, och i söder två skolbyggnader. Det stora godset Hyby som ligger inbäddat i en parkmiljö i öster, i direkt anslutning till bytomten, präglar också byn. Det är idag ett högst levande lantbruk med stora moderna ekonomibygnader och anläggningar som kompletterar de historiska och arkitektoniskt påkostade äldre byggnaderna. En karaktärsfull byggnad med koppling till godset är bränneriet i natursten invid vägen mot Vismarlöv. Hyby kyrkväg följer den gamla bygatans sträckning, och kantas av murar på båda sidor.

Ovan tv: Kyrkan från 1870-talet. Ovan th: Folkskolebyggnaden i byns sydvästra del. Nedan: Hyby kyrkväg mot väster.

>> Hyby

Historik

Byn Hyby är skriftligen känd sedan 1200-talet, då under namnet Hobu. På 1300-talet omtalas byn som Höghby och då nämns även godset. Det nuvarande corps de logiet på Hyby gods är från 1761, men ombyggt i olika omgångar.

Hybys gamla kyrka, varav koret finns kvar, byggdes på 1100-talet. En ny kyrka i rött tegel uppfördes på 1870-talet väster om den gamla bytomten sedan den medeltida kyrkan förstörts i en brand. På 1890-talet byggdes en sockenstuga i rött tegel mellan den gamla och den nya kyrkan,

och 1902 byggdes en ny prästgård norr om sockenstugan.

Före skiftena låg flera gårdar på bytomten intill godset. Vissa av gårdarna tillhörde kyrkan, och de enskiftades och flyttade ut från bytomten i början av 1800-talet. Resterande gårdar låg under godset och flyttades ut på 1850-talet. Kvar var själva godset, i vars regi det under 1800-talet uppfördes både mejeri och bränneri i byn. Bränneriet, en byggnad i gråsten invid landsvägen mot Vismarlöv, byggdes 1845 och var i bruk till 1971. En magasinsbygg-

nad med omsorgsfull och originell utformning i historicerande stil ligger nordväst om godsets huvudbyggnad. Söder om vägen som löper genom byn hade godset stora frukt- och grönsaksodlingar, skyddade av en mur mot vägen som fortfarande präglar bymiljön.

1894 invigdes en ny småskola söder om den gamla bytomten, och 1914 byggdes en folkskola intill. I folkskolan fanns en skolsal för 40 barn samt lärarinnebostad. Skolan var i drift fram till 1961

Enskifteskarta över Hyby gård 1852. Ytan i bildens övre vänstra hörn är kyrkans tidigare enskiftade mark.

På Häradsekonomska kartan från 1910-talet ser man bland annat den nya kyrkan i västra delen av byn och de stora fruktodlingarna söder om vägen.

Hyby 1975.

>> Hyby

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Värdefulla karaktärsdrag

- Välbevarade byggnader i rött tegel och med rött tegeltak.
- Bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).
- Hyby kyrkovägs sträckning genom byn.
- Allé i öster.
- Kyrkogårdsmur och häck utmed Hyby kyrkoväg, gråstensmur längs vägens södra sida.
- Ett omgivande öppet odlingslandskap.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. För djupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet.

Historiskt sockencentrum med kyrka som utgör ett landmärke i landskapet, samt bevarade delar av medeltida kyrka.

Bymiljö med välbevarad och omsorgsfullt utformad tegelbebyggelse. Ett flertal nyckelbyggnader (utöver kyrkorna) med koppling till byns historiska status som sockencentrum; skolbyggnader, sockenstuga, kyrkovaktmästarebostad, prästgård.

Godsmiljö med byggnader som avspeglar en lång historisk kontinuitet av storskalig jordbruksverksamhet. Bränneriet som representant för godsens roll i landsbygdens utveckling under industrialiseringen på 1800-talet.

Hyltarp

Karaktär

Hyltarp är en ort med blandad bebyggelse av varierande ålder. Här finns några gamla gårdar som legat kvar i byn sedan tiden före skiftena, och det finns enstaka äldre gatehus bevarade längs Hyltarpsvägen. De äldre husen har i de flesta fall genomgått många förändringar, men deras övergripande karaktär är bevarad i och med att volym och placering bibehållits. De är i många fall vitputsade och med brädklädda gavelrösten. De äldre husen är ett betydelsefullt inslag i bymiljön. I Hyltarp finns också flera villor uppförda på 1900-talet, dels karaktäristiska egnahemshus i puts eller tegel från uppskattningsvis 1920-30-talet, dels modernare typvillor från den senare delen av seklet.

Ovan: Bebyggelse vid Hyltebjärsvägen i västra delen av byn. Nedan: Hyltarpsvägen västerut.

>> Hyltarp

Historik

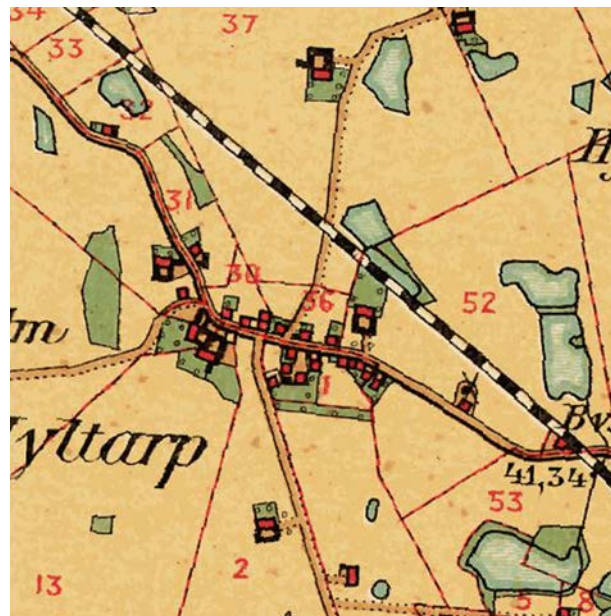
Hyltarps by är skriftligt belagd sedan 1546, då den är benämnd Hylterup. Byn bestod vid den tiden av sex gårdar och en så kallad fästa, vilket var en mindre gård. I slutet av 1700-talet bestod byn av tio gårdar och flera gatehus som låg samlade inne i bykärnan. Ett storskifte genomfördes 1795 då gårdarnas marker samlades, men bykärnan bibehölls intakt. Tio år senare genomfördes dock enskifte då flera av gårdarna flyttades ut. 1845 brann en stor del av Hyltarps by ned. Gre-

vebanan, järnvägen mellan Malmö och Ystad som invigdes 1874, drogs i direkt anslutning till byn. Men det blev ingen station i Hyltarp, förmodligen eftersom Skabersjö station låg så nära. En banvaktstuga, idag riven, fanns där Hyltarpsvägen korsade spåren. Öster om byn låg Hyltarps mölla, en holländarekvarn som revs på 1960-talet. Under 1900-talets lopp skedde en del nybyggnation i byn, då äldre gatehus ersattes av villor och bebyggelsen kompletterades. Fram till 1953 fanns det en skola i

Hyltarp. Hyltebjärsvägen är den gamla landsvägen västerut från byn. Någon gång under första halvan av 1900-talet drogs Hyltarpsvägen i en ny, rak sträckning söder därom.

Enskifteskarta från 1804. Tio gårdar ligger samlade i bykärnan.

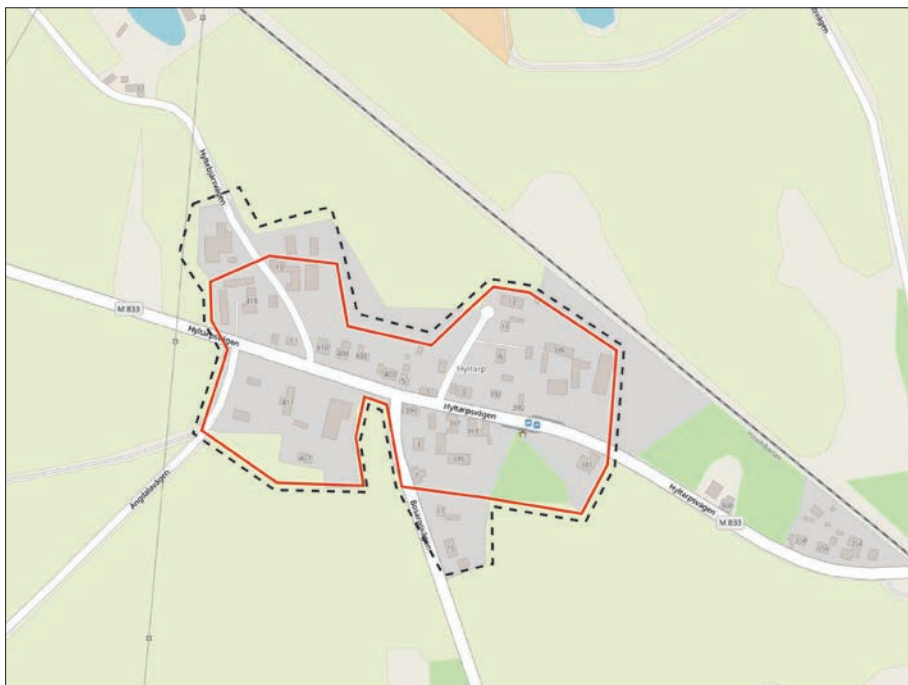

Häradsekonomska kartan från 1910-talet. Längs med Hyltarpsvägen finns nu en lång rad gatehus. Invid järnvägen i öster är en banvaktstuga markerad och strax väster om den en mölla.

Flygfoto från 1975. Vid den här tiden är banvaktstugan och möllan borta.

>> Hyltarp

- Inventerat område*
- Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gammal skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelse av gatehuskaraktär längs Hyltarpsvägen, placerade nära vägen. Bevarade gårdar med helt eller delvis kringbyggd gårdsplan.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Hyltarpsvägens och Hyltebjärsvägens sträckning.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet, i form av både gårdar och gatehus.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Hyltebjär

Karaktär

Hyltebjär består av småskalig bebyggelse som ligger i en lantlig miljö längs den slingrande Hyltebjärsvägen. Landskapet är kuperat och bebyggelsen ligger som en krans runt den kulle som namn åt platsen. Mot öster och söder finns utblickar mot det mer låglänta landskapet. I nordöstra delen finns en damm. Bebyggelsen är i stor utsträckning från 1800-talet och har karaktären av gatehus, mindre gårdar och små koställen. Många av husen har en bevarad äldre karaktär. Fasaderna är ofta vitputsade och gavelröstena brädklädda. Det finns även inslag av nyare hus.

Ovan tv: Hyltebjärsvägen norrut. Ovan th: Vy mot Hyltebjär från nordost. Nedan: Hyltebjärsvägen söderut.

>> Hyltebjär

Historik

Vid dagens Hyltebjär fanns i slutet av 1700-talet ett flertal grustäkter. Marken ingick i Hyltarp by och låg vid gränsen mot Skabersjö gods ägor. I samband med enskiftet i Hyltarp 1804 bestämdes en plats för byns brytstuga här. En brytstuga användes vid linberedning och låg ofta avskilt från övrig bebyggelse på grund av brandrisken.

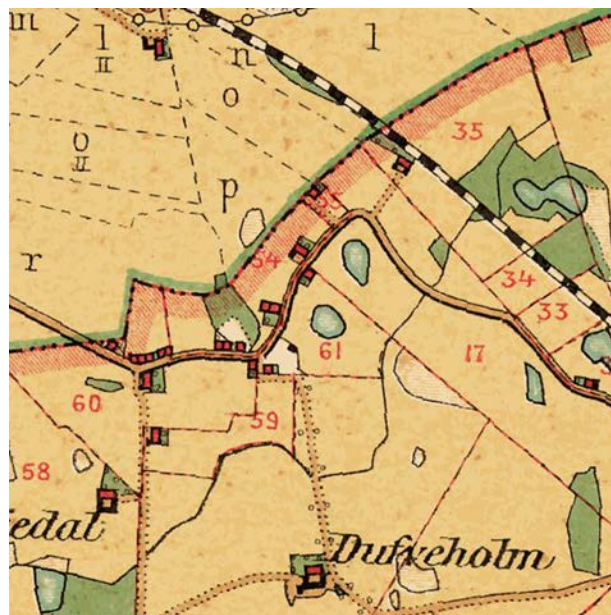
Framväxten av bebyggelse i Hyltebjär under 1800-talet kan ha ett samband med närheten till Skabersjö gods och de möjligheter till

arbetstillfällen som gavs där. De stora godsens var i regel ovilliga att stycka av tomter för ny bebyggelse, vilket gjorde att hussamlingar ofta uppstod precis utanför godsens gränser. Här kan även närheten till Skabersjö station varit en lokaliseringsfaktor sedan järnvägen anlagts 1874.

Hyltebjärsvägen var fram till första halvan av 1900-talet landsvägen västerut från Hyltarp.

På enskifteskartan över Hyltarp by från 1804 är grustäkter ("gruddägt") och brytstuga markerade mellan landsvägen (Hyltebjärsvägen) och gränsen till Skabersjö.

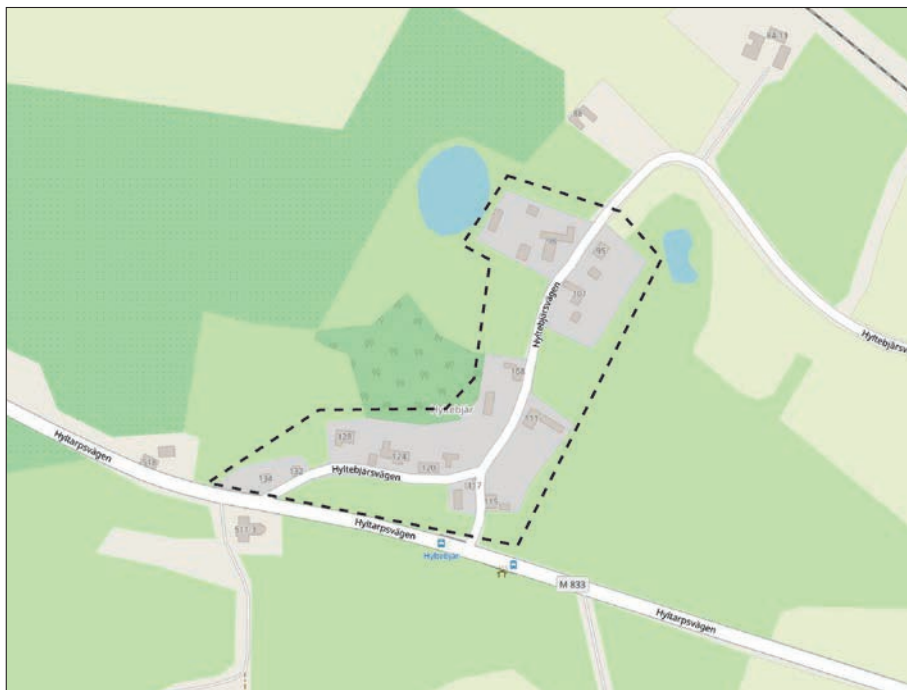

Häradsekonomska kartan från 1910-talet. Järnvägen löper nu norr om bebyggelsen.

På 1975 års flygbild ser man hur Hyltarp svägen tillkommit.

>> Hyltebjär

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade invid vägen, uthus/ mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts eller tegel. Bräd- eller eternitklädda gavelrösten.

Hyltebjärsvägens sträckning, slingrande grusväg.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Krågeholm

Karaktär

Krågeholm består av tät småhusbebyggelse längs med Krågeholmsvägen. Husen är av varierande ålder, och de äldre husen har i regel genomgått många förändringar. De äldsta är av gatehuskaraktär och ligger med långsidan nära vägen. De är bevarade vad gäller volym och placering. Ett antal hus i rött tegel från tiden kring sekelskiftet 1900 sätter prägel på en del av miljön. I övrigt är bebyggelsen mycket blandad både vad gäller ålder och uttryck.

Ovan tv: Bebyggelse vid Krågeholmsvägens norra sida. Ovan th: Krågeholmsvägen mot nordost. Nedan: Krågeholmsvägen mot sydväst.

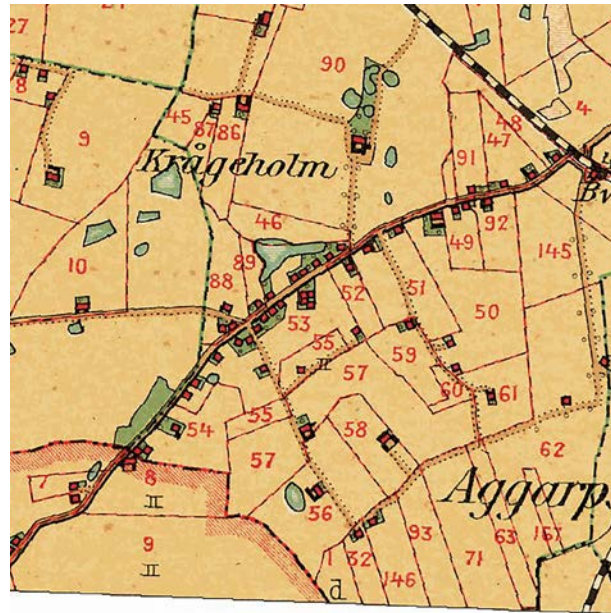
>> Krågeholm

Historik

Bebyggelsen i Krågeholm växte fram under 1800-talet längs med landsvägen mellan Lilla och Stora Svedala. Järnvägen mellan Malmö och Ystad drogs norr om Krågeholm på 1870-talet, och en banvaktsstuga byggdes där Krågeholmsvägen korsar järnvägen. Banvaktsstugan revs i slutet av 1900-talet i samband med omläggning av vägen.

Gårdarna nr 12 och 17 i Stora Svedala bröt 1810 ut sina ågor från byn och enskiftade dem, vilket kartan visar. Tvärs över ägorna löper landsvägen mellan Lilla och Stora Svedala.

Häradsekonomska kartan från 1910-talet. Vid den här tiden har bebyggelsen börjat växa fram längs landsvägen.

Krågeholm 1975.

>> Krågeholm

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade med långsida längs med vägen.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata.

- Inventerat område*
- Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gammal skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Lilla Roslätt

Karaktär

Bebyggelsen i Lilla Roslätt ligger spridd längs Roslättsvägen i kanten av bokskogen. Miljön är lantlig och på vägens västra sida finns öppen hagmark. Bebyggelsen är småskalig och består av enskilda hus som i några fall även har mindre ekonomibyggnader. Byggnaderna är i korsvirke, tegel eller med ljust putsade fasader, och de har ofta brädklädda gavelrösten. Taken är belagda med rött tegel. Flera av byggnaderna är mycket välbevarade till sin karaktär, exempelvis smedjan med intilliggande bostadshus, båda i korsvirke.

Ovan tv: Bebyggelse väster om Roslättsvägen. Ovan th: Roslättsvägen norrut. Nedan: Bostadshus mitt emot smedjan.

>> Lilla Roslätt

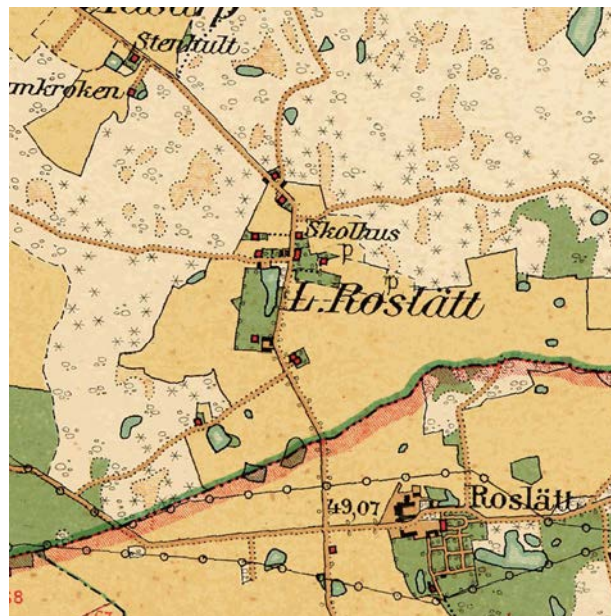
Historik

Lilla Roslätt består av en samling hus som var torp och små arrendjordbruk under Skabersjö gods. Nyetablering med hus var inte vanligt på de stora godsens marker, men i de mer karga, skogiga utmarkerna förekom det att torp byggdes. Hur länge bebyggelse har funnits här är oklart, men när Skånska Rekognosceringskartan ritades 1812 låg här en mindre samling hus. I mitten av 1800-talet uppfördes en smedja i Lilla Roslätt och

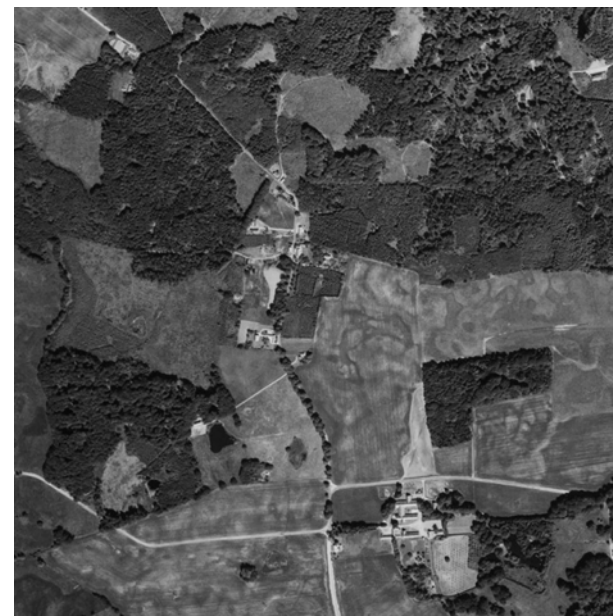
under 1800-talet även en skola. Godset Roslätt söder om Lilla Roslätt är känt sedan 1500-talet. Under danska tiden var gården ägd av kronan, på 1700-talet hamnade den under Skabersjö.

På Skånska Rekognosceringskartan från 1812 ser man en klunga hus längs landsvägen nordväst om Roslätt's gods, benämnda Lilla Roslätt. Den streckade linjen är gränsen mellan Bara och Oxie härad.

Häradskartan från 1910-talet visar ytterligare bebyggelse i Lilla Roslätt, och skolhuset är markerat.

Flygfoto 1975.

>> Lilla Roslätt

- Inventerat område*
— Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gammal skolbyggnad
M Mölla
K Kyrka
J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade nära vägen samt på spridda platser en bit från vägen. Öppna hagar och bitvis skog mellan husen.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång). Fasader i puts, tegel eller korsvirke. Brädklädda gavelrösten. Tak belagda med röda tegelpannor och med skorsten/ar i taknock.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata

Den slingrande vägsträckningen.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Exempel på torpbebyggelse på utmarker i godslandskapet med välbevarad karaktär. Spridd bebyggelse omgiven av skogs- och betesmarker, vilket åskådliggör hur bebyggelseetableringen på utmarkerna kunde te sig.

Nyckelbyggnad i form av skola.

Lilla Svedala

Karaktär

Lilla Svedala är en lantlig bymiljö med några äldre gatehus, betesmark inne i byn och en kvarliggande gård som fortfarande driver jordbruk. Lilla Svedala byväg och Klörupsvägen utgjorde byns gamla bygata och det är här den äldre karaktären är mest bevarad. De hus som har en bibehållen karaktär är putsade och med brädklädda gavelrösten. Norra delen av byn består av den relativt sentida Klörupsvägen med nyare bebyggelse. Gamla pilträäd vid det som förr var allmänning (idag hage) i byns sydvästra del, liksom högresta kastanjer vid Klörupsvägen i höjd med Lilla Svedala gård är ett karaktärsskapande inslag i bymiljön.

Ovan tv: Lilla Svedala byväg österut. Ovan th: Lilla Svedala byväg västerut. Nedan: Bebyggelse i västra delen av byn, men den gamla allmänningen i förgrunden.

>> Lilla Svedala

Historik

Lilla Svedala by är känd sedan 1377, och skrevs då Sweydala Litla. Vid denna tid fanns en vattenmølla vid Sege å i norra delen av bykärnan. Kvarnverksamheten fanns kvar i flera hundra år, och 1939 genomförde Folkminnesarkivet i Lund en dokumentation av den då fallfärdiga gården Lilla Svedala nr 11 där kvarnen låg. Idag finns inget bevarat från den tiden. Kvarnen låg mellan ån och Lilla Svedala byväg, på södra sidan Krågeholmsvägen.

Gårdarna på Lilla Svedala bytomt låg före skiftena relativt glest grupperade kring en öppen allmänning, som än idag är öppen hagmark inne i

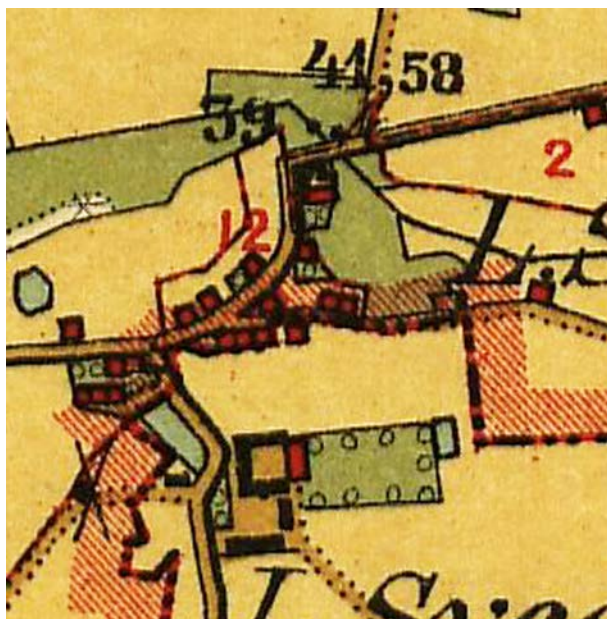
byn. Under 1800-talet flyttades gårdarna ut från bykärnan, bortsett från gården Lilla Svedala vid södra utfarten från byn. Söder om byn fanns i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet också en vindmølla.

Krågeholmsvägens nuvarande sträckning tillkom under första halvan av 1900-talet. Tidigare var det Lilla Svedala byväg som var vägen genom byn.

Vattenmøllan i Lilla Svedala. Källa: Digitalt museum/Trelleborgs museum.

Karta över Lilla Svedala 1802.

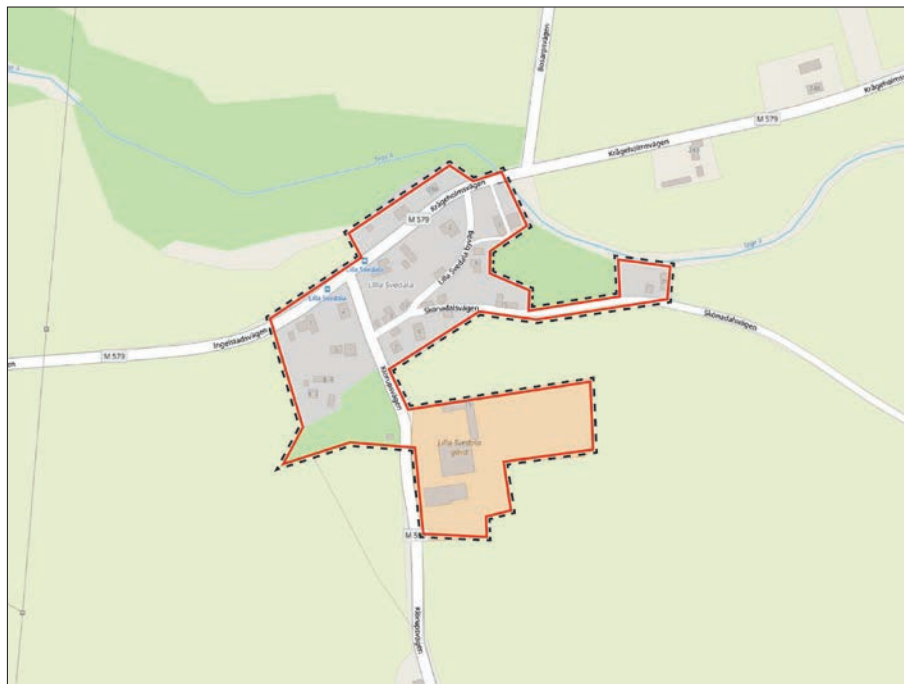

Häradsekonomiska kartan från 1910-talet. Gatehusbebyggelse har tillkommit på bytomten efter att gårdarna flyttats ut. I sydväst är en vindmølla inritad.

Lilla Svedala 1975. Krågeholmsvägen har tillkommit i norra delen av byn.

>> Lilla Svedala

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen längs Lilla Svedala byväg och Skönadalsvägen: Hus placerade längs med vägen, uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Obebyggd yta på fd allmanningen.

Lilla Svedala gård med bibehållen struktur (kringbyggd gårdsplan, trädgård på mangårdsbyggnadens baksida).

Högresta kastanjer vid Klörupsvägen och pilträd vid allmanningen.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata, alternativt endast förgårdsmark utan avskärmning.

Äldre vägsträckningar (Lilla Svedala byväg, Skönadalsvägen, Klörupsvägen).

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet. Bevarad allmanning mitt i byn.

Norrskog

Karaktär

Bebyggelsen i Norrskog ligger i två klungor längs Norrskogsvägen och längs Norrbackavägen. Terrängen är bitvis kuperad, särskilt vid Norrbackavägen som är en smal och slingrig grusväg. Bebyggelsen är överlag bevarad med äldre, lantlig karaktär. Det finns både enstaka hus och bebyggelseenheter med karaktären av små gårdar eller koställen. Många av bostadshusen är vitputsade och har brädklädda gavelrösten. Det finns även inslag av hus i rött tegel.

Ovan tv: Norrbackavägen mot sydväst. Ovan th: Norrbackavägen mot nordost. Nedan: Norrskogsvägen norrut.

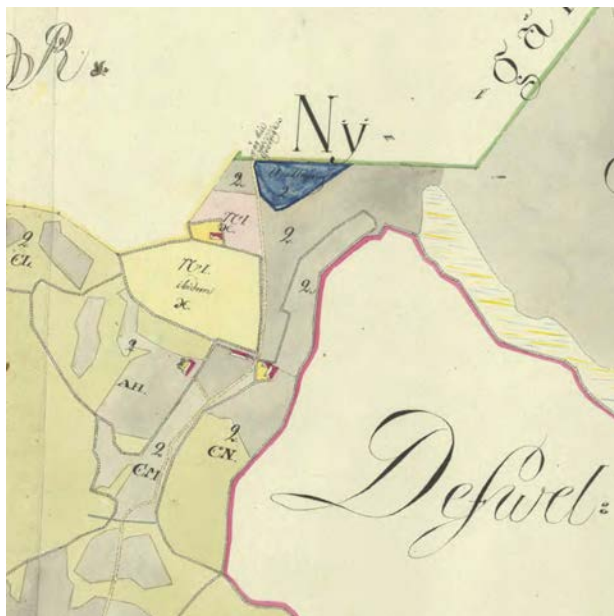
>> Norrskog

Historik

På 1700-talet fanns en handfull små torp i norra delen av byn Östra Svenstorps inägor. De beboddes troligen av lantarbetare, hantverkare eller soldater som betalade arrende för hus och lite mark genom dagsverken. Husen låg vid vägen som ledde norrut till byns utmark som gick under namnet Norreskog. Under 1800-talets gång omvandlades den gamla utmarken till uppodlad mark och bebyggelsen förtätades. Det fanns ett tegelbruk norr om nuvarande Norrskog, vid Bruksgården,

under andra halvan av 1800-talet, som kan ha gett arbetstillfällen liksom närliggande storgårdar som Dävelstorp och Nygård.

Benämningen Norrskog på själva bebyggelsen verkar ha etablerats under 1900-talet, innan dess kallades den Gamledamsled eller bara Gamledamm. På gränsen till utmarken fanns också en damm, invid nuvarande Norrbackavägen.

Skifteskarta över Östra Svenstorp från 1803. Den grå ytan i bildens övre högra hörn markerar utmarken Norreskog. I öster angränsar gården Dävelstorps ägor och i norr Nygård och Stora Svedala.

Häradsekonomiska kartan från 1910-talet. Här kallas bebyggelsen Gamledamsled.

Norrskog 1975.

>> Norrskog

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade nära vägen, uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts eller tegel. Brädklädda gavelrösten.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata.

Äldre vägsträckningar (Norrskogsvägen och Norrbackavägen).

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Nötesjö

Karaktär

Bebyggelsen i Nötesjö ligger spridd längs vägen från Nötesjön och norrut. Vägen slingrar sig genom ett backigt, uppodlat landskap. Bebyggelsen är av varierad karaktär och ålder, framför allt från 1800-tal och tidigt 1900-tal. De äldsta byggnaderna är antingen av gatehuskaraktär och ligger med långsidan längs med vägen, eller koställen med en eller ett par vinkelställda ekonomilängor. De mer välbevarade husen är putsade i ljus kulör och har brädklädda gavelrösten. Den något yngre bebyggelsen består av mer resliga byggnader av villa/egnahemskaraktär som ligger en bit in på tomten och omges av häckomgärdade trädgårdar. Spåren efter de många tidigare verksamheterna i Nötesjö är inte särskilt tydligt avläsbara idag. Det gamla ålderdomshemmet är konferenshotell och har genomgått stora förändringar.

Ovan tv: Hus på Nötesjövägens västra sida. Ovan th: Bebyggelse på Nötesjövägens östra sida. Nedan: Nötesjövägen norrut.

>> Nötesjö

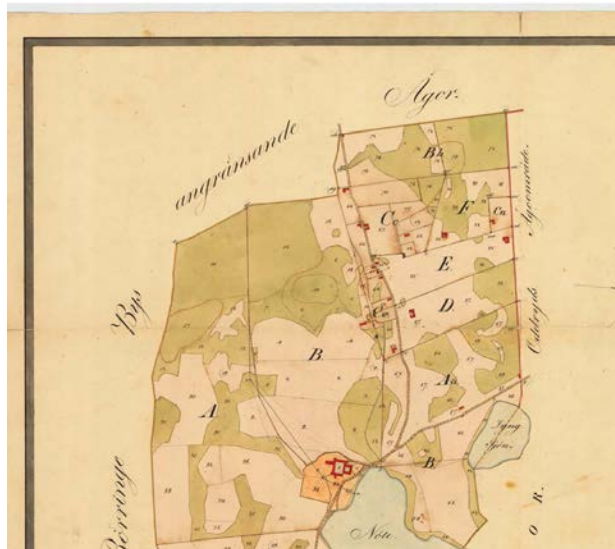
Historik

Gården Nötesjö, som ligger vid Nötesjöns västra sida, är känd sedan 1500-talet. Under 1700-talet påbörjades etableringen av småhusbebyggelse längs vägen norr om gården på det som var fäladsmark. På Skånska rekognosceringskartan från 1812 kallas bebyggelsen Nöttesjöhusen. Under första halvan av 1800-talet odlades den gamla fäladsmarken upp av de torpare och småbrukare som bosatte sig här. Kring sekelskiftet 1900 uppfördes ett mejeri vid Nötesjöns västra strand och en skola

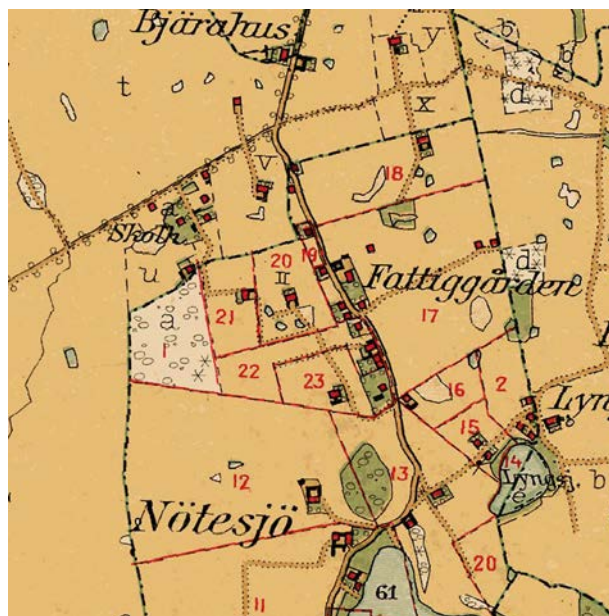
vid allén mot Norra Börringe, Håkanstorps skola. Det fanns ålderdomshem (tidigare fattighus), handelsbod och Folkets hus i Nötesjö. Vid mitten av 1910-talet uppfördes ett epidemisjukhus som senare kom att användas för skolkök och fortsättningsskola.

Handelsaffären i Nötesjö. Källa: Svedalavyer.

Karta från 1825 över ägorna till gården Nötesjö.

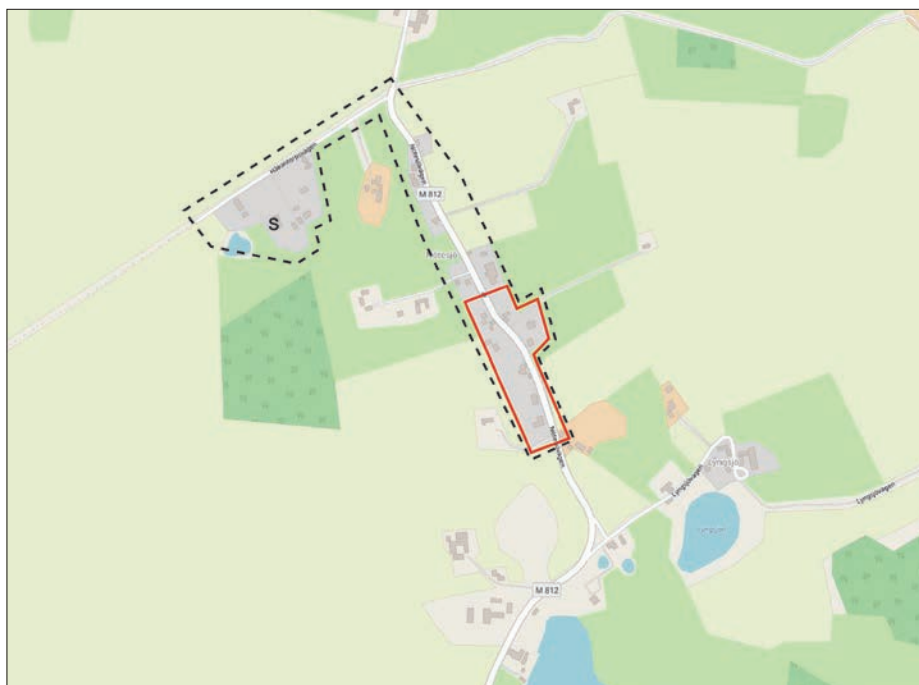

Häradsekonomska kartan från 1910-talet. I nordväst löper den alléplanterade Håkanstorpsvägen bort mot Norra Börringe.

Nötesjö 1975.

>> Nötesjö

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade nära vägen, uthus/min-dre ekonomibygnader i vinkel (ofta sammanbyggda).

Bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (gatehus-bebyggelse i en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock respektive villabebyggelse).

Fasader i puts eller tegel. Brädklädda gavelrösten.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata.

Äldre vägsträckningar (Nötesjövägen, Håkanstorpsvägen).

Alléplantering längs Håkanstorpsvägen.

Ett omgivande öppet odlingslandskap.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse med bibehållen karaktär som speglar befolknings-tillväxten och uppodlingen av utmarkerna under 1800-talet.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Sjödiken

Karaktär

Sjödiken består av småskalig bebyggelse av varierande karaktär och ålder. Här finns gamla gatehus och koställen, sida vid sida med egnahemsvillor, hus från sent 1900-tal och nybyggen. Den äldre bebyggelsen har generellt sett genomgått stora förändringar. De delar av miljön som redan vid sekelskiftet 1900 var tätt bebyggda har en viss äldre karaktär bevarad, i och med att husen är bevarade vad gäller framför allt volym och placering. Sådan bebyggelse finns i en klunga längs Sjödikenvägen söder om Sjömossevägen, och vid Sjöbjersvägen/Bjeretsvägen.

Ovan tv: Sjödikenvägen norrut. Ovan th: Sjödikens gamla skolbyggnad vid Bjeretsvägen. Nedan: Bebyggelse längs Bjeretsvägen.

>> Sjödiken

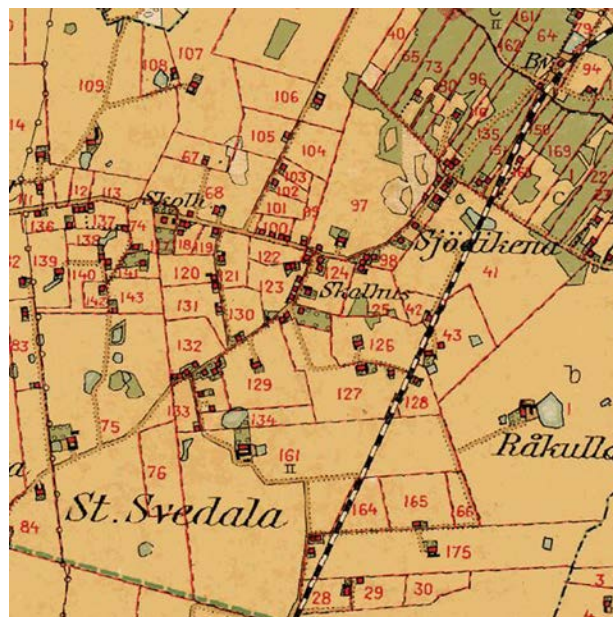
Historik

Sjödiken är på kartor från tidigt 1800-tal benämningen på en sank del av Stora Svedala bys utmark, en mosse där man bröt torv. Under 1800-talet och 1900-talet växte en småhusbebyggelse fram mellan Stora Svedala och torvmossen, längs med landsvägen mellan Stora Svedala och Bökerbergsslätt. Det var småbruk och koställen som kom till genom hemmansklyvningar och avstyckningar, och byggnader av gatehuskaraktär som byggdes längs med vägarna. Närheten till Svedala med ar-

betstillfällena inom bland annat tegel- och sockerindustri kan ha haft betydelse för bebyggelseutvecklingen. 1902 uppfördes en skola mellan Sjödiken och Bjerret, Sjödikens skola, som var i bruk till 1958.

Skifteskarta över Stora Svedala 1811. Längst upp i nordöst ligger torvmarken som kallades Sjödiken och sydväst om den utmarken (enfärgat grönt).

Häradsekonomiska kartan från 1910-talet visar hur omfattande bebyggelse tillkommit i området, både på den gamla utmarken och på torvmarken. Två skolhus finns markerade, liksom en banvaktstuga där landsvägen och järnvägen korsas.

Sjödiken 1975. I söder har E65 tillkommit liksom tätortsbebyggelsen i Svedala.

>> Sjödiken

- Inventerat område*
- Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gammal skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Värdefulla karaktärsdrag

Äldre byggnader placerade nära vägen.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Äldre vägsträckningar (Sjödikenvägen, Bjeretsvägen, Sjöbjersvägen, Sjöbodsvägen).

Skabersjö by

Karaktär

Skabersjö by utgör en sammanhållen bymiljö med ovanligt välbevarad bebyggelse som i huvudsak är från 1800-talet. I norra delen av byn ligger den medeltida kyrkan med kyrkogård, och öster därom prästgården med stor trädgård. Många av husen i byn är långsmala längor som ligger nära gatan, vilket starkt bidrar till byns karaktär. Byn ligger i en lummig sänka, och på östra sidan Skabersjövägen ligger några av husen en bit in på tomten uppför en slänt. Trädgårdarna är här stora och väl uppväxta och vägen kantas av en rad höga gamla träd. Mitt i byn är platsen för den gamla vanningen bevarad som en öppen och gemensam yta, här finns idag en lekplats. I dess norra del finns brytstugan från 1700-talet i gråsten samt en allé med stora träd. Husens fasadmateriell varierar, det finns exempel på såväl tegel som korsvirke, men puts dominerar. Gavelröstena är i många fall eternit- eller brädklädda och de flesta husen har rött tegel på taken. Byn omges av ett öppet odlingslandskap. Sydväst om byn, väl synligt i landskapet, ligger stubbamöllan. Från den leder en allé mot Skabersjö gods (dock skärs allén av motorvägen).

Ovan tv: Brytstugan. Ovan th: Skabersjö kyrka.
Nedan: Bostadshus vid Skabersjö bygata.

>> Skabersjö by

Historik

Skabersjö by etablerades troligen på 1000-talet, och den romanska kyrkan är uppförd i slutet av 1100-talet. Namnet finns omnämnt på 1300-talet som Skaprusa. Byn har varit nära förknippad med Skabersjö gods som har ägt all mark, och gårdarna i byn har varit arrendegårdar. Vid enskiftet 1819 flyttade sju av tioalet gårdar ut från bykärnan. Många av de gårdarna lades senare ner och rationaliserades in under godsets stordrift. Sedan gårdarna flyttats ut byggdes en stor mängd

gatehus på bytomten, bebodda av dagsverkare, hantverkare och andra i godsets tjänst. Vid den allékantade vägen som förband byn med godset uppförde greve Tage Thott en stubbamölla 1838. Stubbamöllan drevs av möllaren som fick bo i möllaregården intill. Skabersjö mölla var i drift till 1951. Prästgården öster om kyrkan var från början en gammal korsvirkesgård, men ersattes av en ny prästgårdsbyggnad på 1920-talet. Två skolor byggdes i byn på 1830- respektive 1860-

tal. På 1940-talet flyttades skolverksamheten till en ny byggnad i funktionalistisk stil belägen väster om kyrkan. Mitt i byn låg vanningen, dvs en damm som tillgodosåg byns behov av vatten. På 1950-talet omvandlades den till en övertäckt branddamm. När E65 drogs på 1960-talet skars det historiska sambandet mellan Skabersjö by och gods av.

Skånska Rekognosceringskartan från 1812 visar Skabersjö gods med den intilliggande byn.

På Häradsekonomska kartan från 1910-talet ser man bland annat skolhus, mölla och prästbostad markerade i Skabersjö by. I det omgivande godslandskapet är det alléplanteringar vid vägarna.

1975. E65 har tillkommit mellan godset och byn.

>> Skabersjö by

- Inventerat område*
- Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gammal skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

- Bebyggelsestrukturen: Samlad bebyggelse längs byns gator. Stora trädgårdar i östra delen.
- Byggnadernas utformning: Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).
- Fasader i puts, rött tegel eller korsvirke. Fönster i trä med mittpost och spröjs. Tak belagda med rött lertegel, skorstenar i tegel.
- Vägsträckningarna i byn.
- Öppen, obebudd allmänning på platsen för den gamla vanningen.
- Häckar eller staket i tomträs mot gata (ej höga murar eller plank).
- Ett omgivande öppet odlingslandskap med alléer.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

- Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet.
- Historiskt sockencentrum med medeltida kyrka.
- Bebyggelsemiljö med historisk koppling till Skabersjö gods. Betydelsefull del i godsmiljön som helhet med funktioner som kyrka, skola och mölla.
- Bymiljö med bevarad allmänning och många välbevarade byggnader från framför allt 1800-talet.
- Nyckelbyggnader (utöver kyrkan) med koppling till byns historiska status som sockencentrum; skolbyggnader och prästgård.
- Välbevarad stubbamölla som utgör ett landmärke i landskapet och representerar en tidigare mycket vanlig byggnadskategori i det skånska odlingslandskapet.
- Nyckelbyggnader i form av skolor.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Skabersjö station

Karaktär

Den äldsta bebyggelsen i Skabersjö station utgörs av stationsbyggnaden, ett par hus norr om järnvägen varav ett har varit tjänstebostad för järnvägsarbetare samt ett par hus söder om spåren invid Skabersjö stationsväg. Övrig bebyggelse är villor som har tillkommit under 1900-talet. De ligger på stora trädgårdstomter längs Skabersjö banväg. Stationsbyggnaden är bevarad till sin karaktär och dess ursprungliga funktion är avläsbar.

*Ovan: Skabersjö stationshus sett från söder.
Nedan tv: Hus vid Skabersjö stationsväg. Nedan
th: Skabersjö Banväg västerut.*

>> Skabersjö station

Historik

Skabersjö station tillkom i och med att järnvägen mellan Malmö och Ystad anlades. Järnvägen, som togs i bruk 1874, kallades Grevebanan eftersom initiativtagare bakom byggandet var godsherrar längs med banans sträckning. Detta var också anledningen till stationens placering i nära anslutning till Skabersjö gods. Stationen lades ner 1965.

Skabersjö station vid sekelskiftet 1900. Källa: "Svedala förr och nu".

På Skånska Rekognoseringskartan från 1812 ser man bebyggelsen kallad Ljunghusen som ligger längs gränsen mellan Bara och Oxie härad (streckad linje). I bildens nedre del ligger Hyltebjär.

På Häradsekonomiska kartan från 1910-talet ser man att järnvägen dragits och en ny väg har anlagts söderut från Ljunggården. Häradsgränsen (grön-röd linje) är flyttad jämfört med tidigare karta.

Skabersjö station 1975.

>> Skabersjö station

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Järnvägens sträckning.

Småhusbebyggelse på trädgårdstomter.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Byggnader med koppling till järnvägen Malmö-Ystad, däribland stationsbyggnaden med avläsbar historisk funktion.

Betydelsefull del i godsmiljön som helhet. Skabersjö gods ”egna” järnvägsstation vid den sk Grevebanan.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Tittente

Karaktär

Tittente består av några gårdar samt småskalig bebyggelse i klungor längs Tittentevägen. De äldsta husen är av gatehuskaraktär och ligger med långsidan invid vägen. De har i de flesta fall genomgått många förändringar men karaktären är bibehållen i och med byggnadernas volym och placering. Några exempel finns på hus med en bevarad äldre karaktär även vad gäller material, färgsättning och fönsterutformning. Dessa hus har ljust putsade fasader och brädklädda gavelrösten, och tvåluftsfönster med spröjs. Längs Tittentevägen finns även en del villor från sent 1900-tal, och norr om vägen är en klunga nybyggda villor uppförda.

Ovan tv: Tittentegården. Ovan th: Bebyggelse på Tittentevägens norra sida. Nedan: Tittentevägen österut.

>>Tittente

Historik

Tittentegården har gett namn åt samhället, som växte fram längs med landsvägen mellan Svedala och Börringekloster under 1800- och 1900-talet. Namnets ursprung sägs vara ett värdshus ("Titta in till"). Tittentegården har fungerat som fattiggård på 1800-talet. Bebyggelse tillväxten längs med en av Svedalas tillfartsvägar har sannolikt ett samband med industrialiseringen. I Svedala uppstod säsongsvisa arbetstillfällen på tex sockerbruk och tegelbruk.

Utsnitt ur karta från 1784. På utsnittet ser man Tittentegården längst till vänster och till höger dess utmarker utmarkerade. I linje med nuvarande Tittentevägen går gränsen mot Börringeklosters ägor.

Häradsekonomiska kartan från 1910-talet med omfattande bebyggelse längs Tittentevägen.

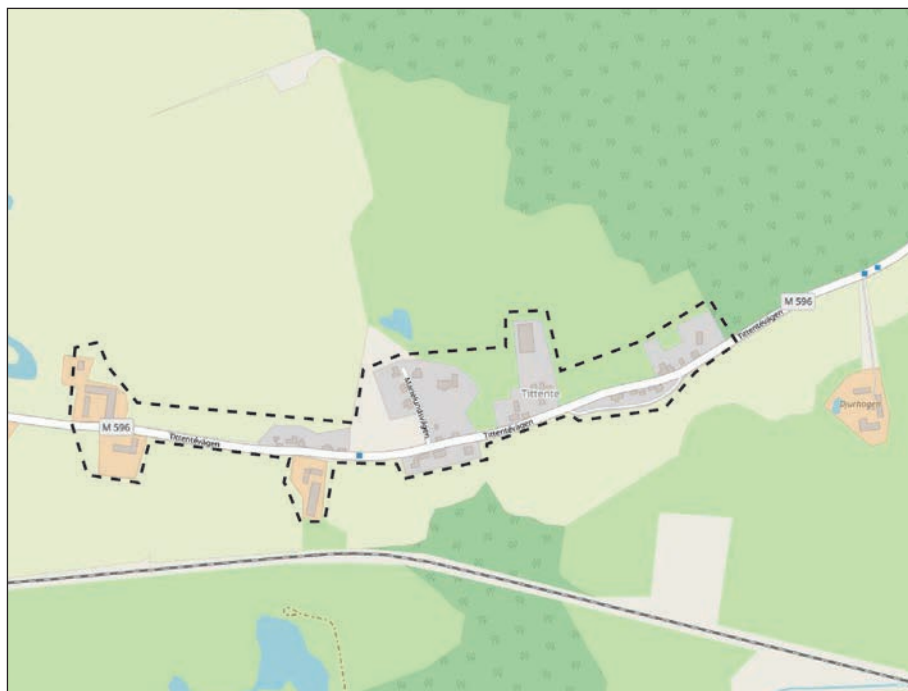

Tittentegården på 1940-talet. Källa: "Svenska gods och gårdar".

Tittente 1975.

>>Tittente

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen: Hus placerade invid vägen, uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock) samt material (fasader i puts eller tegel, brädklädda gavelrösten).

Tittentevägens sträckning.

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

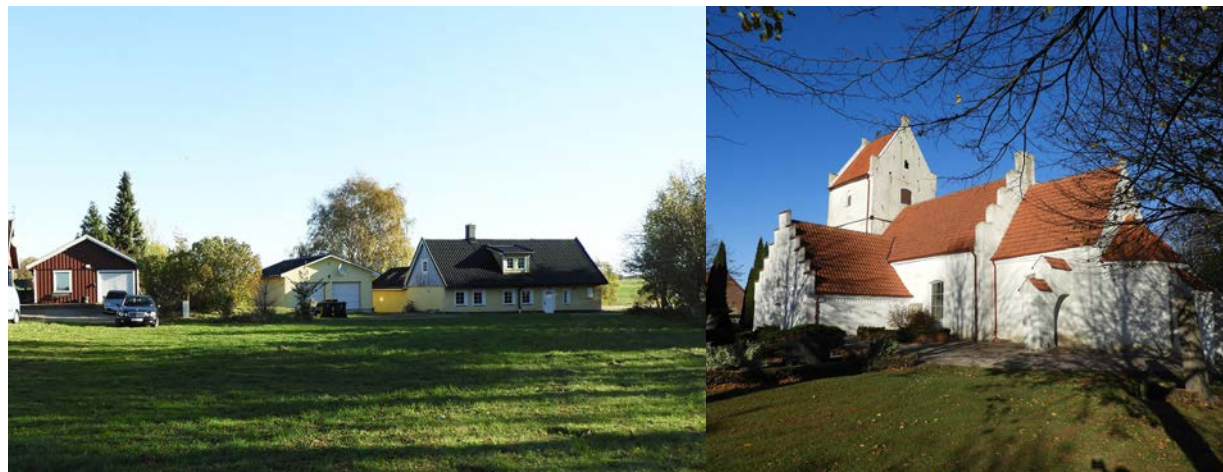
J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Törringe

Karaktär

Törringe ligger på slätten invid Sege å. Den medeltida kyrkan är väl synlig i det omgivande landskapet. Kyrkan omges av en mur med stiglucka, och utanför den ligger den fd skolan och lärarbo-staden. De är båda i rött tegel och ramar in platsen framför kyrkan. Den gamla bygatan är en smal grusväg kantad av häckar och buskage som löper mot sydost från kyrkan. Här ligger en handfull hus, varav ett par är äldre gatehus och de övriga är villor från senare delen av 1900-talet. En gård finns på bytomten väster om bygatan, och utanför bytomten i sydväst ligger ytterligare en gård. Dessa båda gårdar med bebyggelse från 1800-tal och tidigt 1900-tal är välbevarade till sin karaktär, med ljusa putsade bostadshus om ekonomibyggnader med fasader i vit puts och röd träpanel.

Ovan tv: Bebyggelse vid Törringes gamla bygata, sett från väster. Ovan th: Törringe kyrka. Nedan: Törringe kyrkoväg norrut.

>>Törringe

Historik

Törringes historia sträcker sig, av ornamnet att döma, tillbaka till tiden före medeltiden. Kyrkan är från 1100-talet och hör till stiftets äldsta. Det första omnämmandet är från 1300-talet, då byn kallas Tyrthinge. Då fanns här en sätesgård bebodd av en väpnare. Godset ska på 1400-talet ha köpts av Drottning Margareta som senare skänkte det till Lunds domkyrka. Lämningar efter ett medeltida stenhus har hittats söder om Törringe kyrka. Kyrkan i romansk stil är från 1100-talet, med torn och vapenhus från 1400-talet. Törringe var en egen

socken med bara en by. Gränsen mot Skabersjö socken gick i Sege å, och byns marker sträckte sig västerut från bykärnan. På 1600-talet fanns det 14 gårdar i byn. De låg samlade söder om kyrkan, grupperade runt bygatan i vars mitt det fanns en vanning (en damm). Vid enskiftet 1806-14 flyttades de flesta gårdarna ut från bytomten. Vid mitten av 1800-talet låg tre gårdar kvar i bykärnan, samt ett stort antal gatehus bebodda av soldater och lantarbetare. Ett skolhus byggdes längs med vägen framför kyrkan i början av 1800-talet. Det ersattes

senare av ett nyare skolhus som finns bevarat idag. I början av 1900-talet fanns bara en av gårdarna kvar på bytomten, en gård som finns kvar idag med vitputsad mangårdsbyggnad från 1930-talet och äldre ekonomibyggnader. Många av de gamla gatehusen revs under första halvan av seklet, vilket resulterade i relativt gles bebyggelse i den gamla bykärnan. Törringe socken tillhörde Månstorps landskommun fram till 1974 då den införlivades i Svedala kommun.

Karta över Törringe by 1770. Ett stort antal gårdar ligger samlade söder om kyrkan på båda sidor om den breda bygatan.

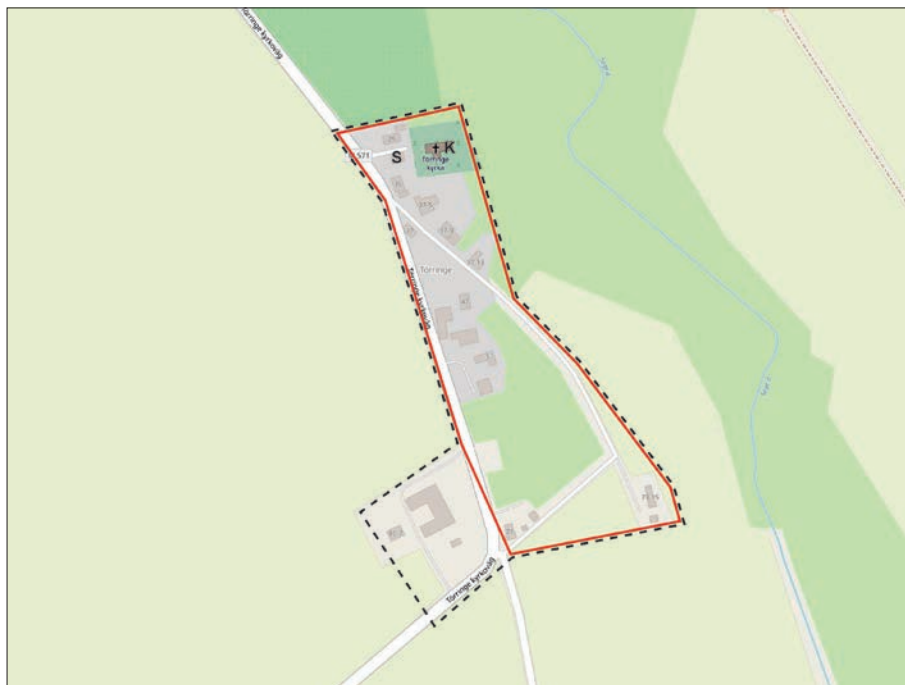

Häradsekonomska kartan från 1910-talet visar en rad gatehus på den gamla bytomten.

Törringe 1975.

>>Törringe

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Den gamla bygatans sträckning.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Ett omgivande öppet odlingslandskap.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet.

Historiskt sockencentrum med medeltida kyrka som utgör ett landmärke i landskapet.

Nyckelbyggnad i form av skola med karaktäristisk placering invid kyrkan.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Vinninge

Karaktär

Bebyggelsen i Vinninge består av gatehus och mindre småbruk/koställen från 1800-tal och tidigt 1900-tal, med inslag av mer sentida bebyggelse. Längst i norr ligger en gård. De flesta av husen ligger längs med Vinningevägen, på karaktäristiskt vis med långsidan nära vägen. Byggnaderna har generellt sett genomgått många förändringar, men viss karaktär finns bibehållen i miljön i och med husens volym och placering längs den lätt slingrande vägen. Stubbamöllan är ett landmärke i norra delen av byn.

Ovan tv: Hus på västra sidan Vinningevägen. Ovan th: Vinninge från norr, med stubbamöllan till höger i bild. Nedan: Vinningevägen norrut.

>> Vinninge

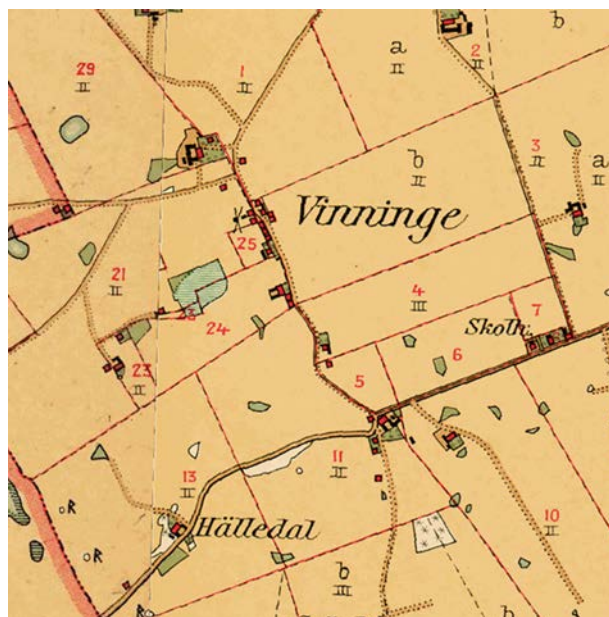
Historik

Vinninge bys historia sträcker sig, av ortnamnet att döma, tillbaka till tiden före medeltiden. Byn omnämns för första gången 1267 som Vinniggy och 1377 som Wyninge. Vinninge var en av flera byar i Hyby socken. Byn var relativt stor, med marker som sträckte sig norrut till Torrebergabäcken (dagens kommungräns) där man bröt torv, och söderut till Grönljung där det var betesmark. Bebyggelsen var samlad i bykärnan som var långsmal och sträckte sig längs det som idag är Vinningevägen. En geometrisk avmätning från 1703

Vinninge by 1703, med en stor del av bebyggelsen samlad i höjd med nuvarande Ättehögsvägen.

visar ett femtontal gårdar på bytomten, varav de flesta var samlade runt vägskalet vid dagens Ättehögsvägen. 1805 genomfördes ett enskifte då de flesta gårdarna öster om Vinningevägen flyttades ut, förutom gård nr 19 som idag ligger kvar i norra delen. Gården kallades senare Vinninge Södergård, och dess byggnader är från 1800-talets andra hälft. 1842 skiftades resten av byn, och de flesta av de återstående gårdarna flyttades ut. Närmre hälften av gårdarna var arrendegårdar under Klågerups gods. (I fornlämningsregistret följer markeringen

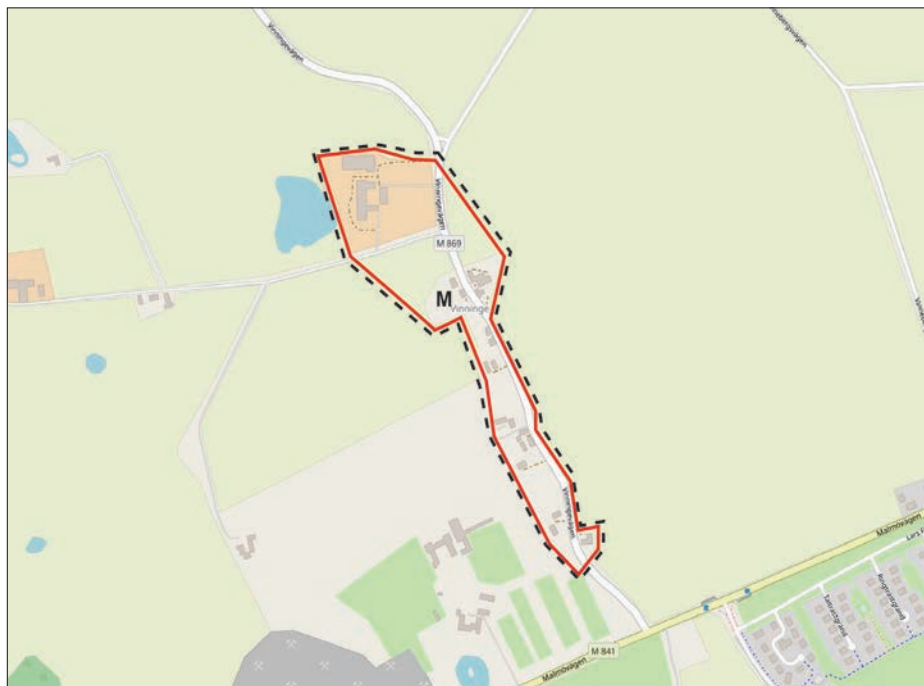
Häradsekonomiska kartan från 1910-talet, med gatehusbebyggelse längs vägen. I öster ligger skolhuset.

för Vinninge bytomt 1842 års karta, vilket gör att västra delen av byn såsom dess utbredning var enligt 1703 års karta faller utanför fornlämningsområdet). Efter skiftena uppfördes den husbebyggelse som ligger längs Vinningevägen idag. Vinninge mölla, som är en stubbamölla, flyttades till platsen 1880 från Möllegatan i Svedala och den var i drift till 1941. En skola uppfördes på 1800-talet sydost om bytomten, byggnaden finns kvar och ligger idag vid Malmövägen intill Klågerups villabebyggelse.

Vinninge 1975.

>> Vinninge

Värdefulla karaktärsdrag

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Vinningevägens lätt slingrande sträckning.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet, en kvarliggande gård.

Stubbamölla som utgör ett landmärke i landskapet och representerar en tidigare mycket vanlig byggnadskategori i det skånska odlingslandskapet.

- Inventerat område*
- Särskilt värdefull kulturmiljö
- S** Gammal skolbyggnad
- M** Mölla
- K** Kyrka
- J** Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Vismarlöv

Karaktär

Vismarlöv ligger i backlandskapet, med bebyggelse spridd längs Vismarlövs bygata och Eksholmsvägen. Vismarlövsvägen som är en relativt sentida vägsträckning skär genom byn. I norr, vid bygatan, ligger tät småskalig bebyggelse i form gatehus från framför allt 1800-talet. Byggnaderna har genomgått många förändringar men är bibehållna vad gäller volym och placering, vilket har stor betydelse för miljöns karaktär. I öster och söder ligger fyra större gårdar. Gårdsbyggnaderna är i många fall omsorgsfullt utformade och uppförda i rött tegel. Gårdarna har en bibehållen struktur med ekonomibygnader som omringar en gårdsplan, och trädgårdar bakom boningshusen. Vid gårdarna längst i söder finns en allékantad tillfartsväg. I vägkorsningen Vismarlövsvägen – Eksholmsvägen ligger den gamla skolan. Vid bygatan står en runsten, påträffad på byns marker på 1600-talet, uppställd.

*Ovan tv: Hus på östra sidan Kongsmarksvägen.
Ovan th: Bebyggelse vid Rusthållarevägen. Nedan:
Eksholmsvägen söderut.*

>> Vismarlöv

Historik

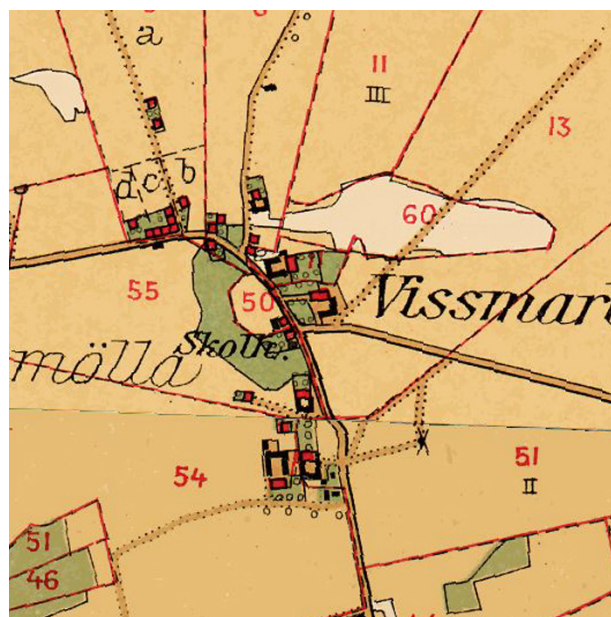
Vismarlöv var en av flera byar i Hyby socken. Den finns omskriven 1390 som Vismerlöff. Byn skiftades 1809-12, vilket gjorde att ett stort antal gårdar flyttades ut från bykärnan. Sex gårdar låg dock kvar. I samband med skiftet utsågs en skoltomt väster om bygatan, där Vismarlövs folkskola också kom att byggas. Skolan var uppförd i gult tegel och inrymde även lärarebostad. Söder om byn fanns vid tiden för skiftet ett samfälligt ägt grustag. På denna plats byggdes under 1800-talet en småskola (Eksholmsvägen 307) som var

igång till 1940-talet. Till en av gårdarna i byn hörde en mölla, en holländarekvarn som låg öster om Eksholmsvägen. En smedja låg fram till ca 1940-talet på tomten norr om folkskolan. Den revs i början av 1920-talet. I början av 1960-talet drogs vägen om i sin nuvarande sträckning söder om den gamla bygatan.

Lanhandel i Vismarlöv vid sekelskiftet 1900. Källa: "Svedala förr och nu".

Storskifteskarta över Vismarlöv från 1809. Områden nordost om bebyggelsen markerat med K är torvjord.

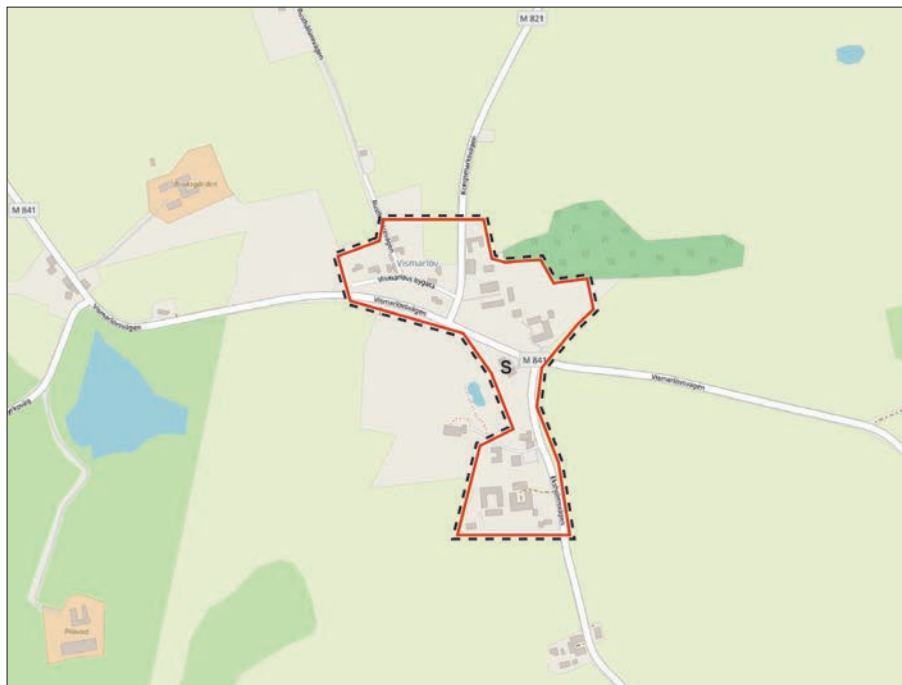

Häradsekonomiska kartan från 1910-talet med skolhus och mölla utmarkerade.

Vismarlöv 1975.

>> Vismarlöv

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bygatans sträckning.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Gårdar med bibehållen karaktär och bebyggelsestruktur.

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata, alternativt endast förgårdsmark utan avskärmning.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet, i form av både gårdar och gatehus.

Nyckelbyggnad i form av skola.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Västra Kärrstorp

Karaktär

Västra Kärrstorp ligger i kanten av backlandskapet, med Söderslätt i väster. Byn ligger på en höjd i landskapet, omgiven av ett öppet odlingslandskap. På byns högsta punkt ligger den medeltida kyrkan. I södra delen av bytomten finns en gård som fortfarande bedriver jordbruk. I övrigt består bebyggelsen framför allt av gatehus från 1800-talet med vissa inslag av villor från 1900-talet. De äldre husen har generellt sett genomgått många förändringar. De är dock i många fall bibehållna vad gäller volymen och den karaktäristiska placeringen med långsidan invid vägen, särskilt utmed Ingelstadsvägen. Söder om kyrkan ligger två välbevarade skolbyggnader i rött tegel från 1800-talet respektive 1920.

Ovan tv: Västra Kärrstorps kyrka. Ovan th: Bebyggelse på norra sidan Ingelstadsvägen. Nedan tv: Skolbyggnaden från 1920. Nedan th: Den äldre skolbyggnaden

>> Västra Kärrstorp

Historik

Västra Kärrstorp kallades fram till 1885 bara Kärrstorp. Kyrkan är från 1200-talet och byn är känd i skriftliga källor sedan 1372, den skrevs då Kerstorp. Västra Kärrstorps socken bestod förutom kyrkbyn även av Lilla Svedala by. En karta från 1689 visar drygt tio gårdar tätt grupperade i runt byns centrala allmänning väster om kyrkan. Bytomten låg centralt på byns marker, som sträckte sig mellan nuvarande kommungränsen i sydväst till Sege å i nordost. Storskifte genomfördes i byn 1778, och enskifte 1805. Som en följd av enskiftet

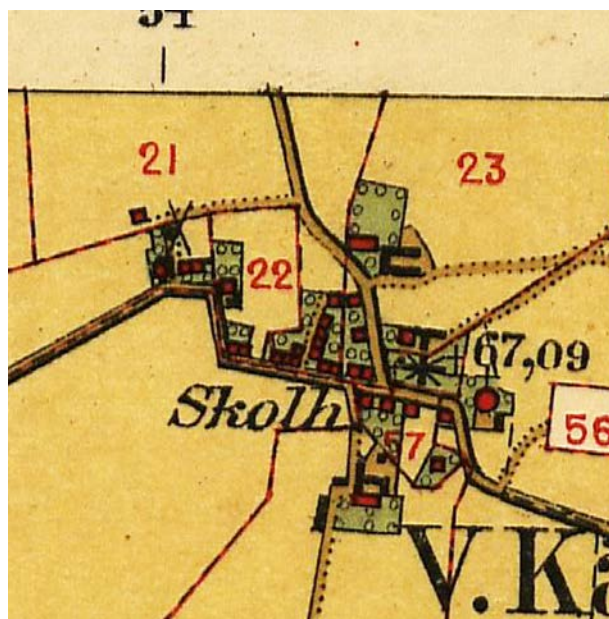
flyttades många gårdar ut vilket innebar en påtaglig utglesning av bebyggelsen på bytomten. Under 1800-talet byggdes ett flertal gatehus i byn. En skola uppfördes söder om kyrkan på 1800-talet, och bredvid den byggdes ytterligare en skola 1920. Västra Kärrstorps socken tillhörde Månstorps landskommun fram till 1974 då den införlivades i Svedala kommun.

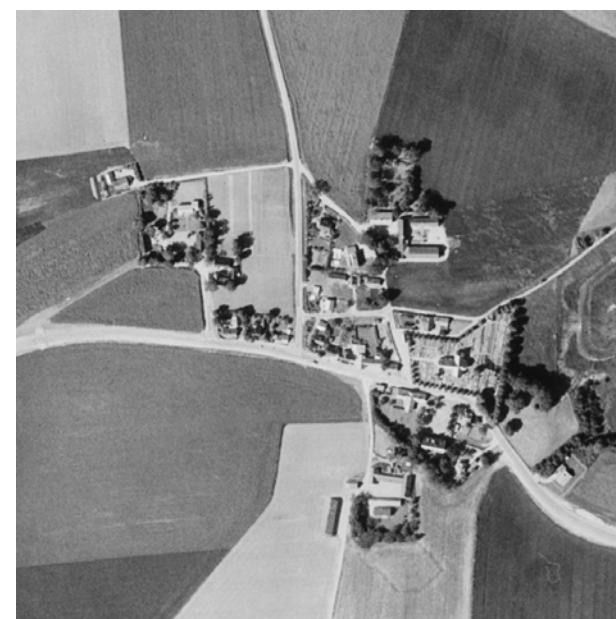
Västra Kärrstorp 1958. Källa: "Svedala förr och nu".

Västra Kärrstorps bykärna 1778, utsnitt ur storskifteskarta. Gården längst österut var prästgården.

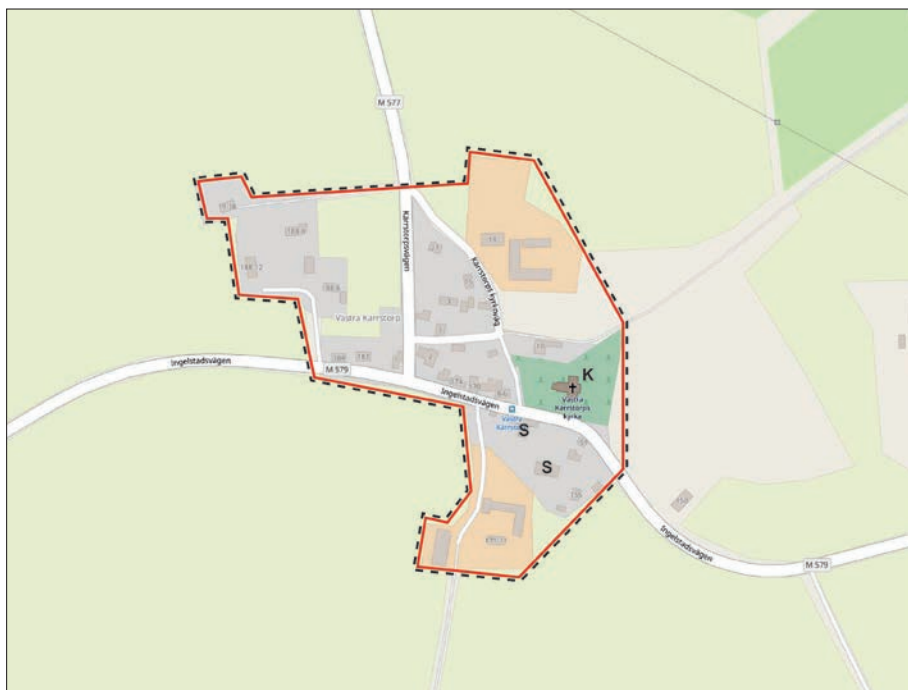

Häradsekonomiska kartan från 1910-talet visar många gatehus på bytomten, samt en vindmölla i nordväst.

Västra Kärrstorp 1975.

>> Västra Kärrstorp

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelsestrukturen längs Ingelstadsvägen: Hus placerade längs med vägen, uthus/mindre ekonomibyggnader i vinkel.

Den äldre bebyggelsens karaktär avseende volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock).

Häckar eller staket i tomtgräns mot gata, alternativt endast förgårdsmark utan avskärmning.

Ingelstadsvägens sträckning.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Bebyggelse på bytomten med lång platskontinuitet, i form av både gårdar och gatehus.

Historiskt sockencentrum med medeltida kyrka.

Två generationers skolbyggnader längs bygatan invid kyrkan, båda i välbevarat skick med tydligt avläsbar historisk funktion.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på ”områden med sammanhållen bebyggelse” i Svedalas översiktsplan.

Östra Svenstorp

Karaktär

Östra Svenstorp består av bebyggelse längs Börningevägen, Tittentevägen och Lyckåsvägen. Norr om inventerat område ligger Östra Svenstorps gamla bytomt med viss gårdsbebyggelse kvar. Vid Börningevägen, närmast den gamla gränsen mot Svedala by, ligger en samling hus från sent 1800-tal och sekelskiftet 1900. Många av husen är av gatehuskaraktär, med typisk volym och placering med långsidan längs den lätt slingrande vägen. Fasaderna är putsade eller i rött tegel och har eternit- eller brädklädda gavelrösten. Husen som är byggda kring sekelskiftet och under 1900-talets första decennier är resligare än de äldre husen och ligger en bit in på tomten. Flera av dem är uppförda i rött tegel. Här finns även inslag av villor från sent 1900-tal samt nybyggda hus. Gården Vanmådan med byggnader från 1800-talet har en relativt välbevarad karaktär (även om ekonomilängorna från början inte var putsade). Östra Svenstorps skola från 1920 är en välbevarad skolbyggnad i rött tegel. I dess närhet längs Tittentevägen och Lyckåsvägen finns blandad småhusbebyggelse, där många av byggnaderna är av egnahemskaraktär.

Ovan tv: Östra Svenstorps skola. Ovan th: Bebyggelse längs Lyckåsvägen. Nedan: Tittentevägen österut.

>> Östra Svenstorp

Historik

Östra Svenstorp var en av fyra byar i Svedala socken. Den finns belagd från 1546 och skrevs då Swenstrup. Det var då en liten by bestående av endast två gårdar, som låg i norra delen av dagens Lyckåsvägen. Vid enskiftet 1803 låg de två gårdarna och ett gatehus på bytomten. Byns marker skiftades, men gårdarna behöll sin placering. Ute på byns marker fanns redan tidigare viss torpbebyggelse i Norrskog samt i söder längs med landsvägen mellan Svedala by och Börringekloster

(Börringevägen/Tittentevägen). Gården Vanmådan låg utanför byns marker och är känd sedan 1600-talet. Under 1800-talet avstyckades små tomter utmed landsvägen, och bebyggelsen förtätades, något som sannolikt stimulerades av närheten till Svedala med dess industrier och arbetstillfällen. 1920 uppfördes Östra Svenstorps skola vid Börringevägen, med lärarbostad i vinkel. Efter detta fortsatte nyetableringen, nu med hus av egnahemskaraktär.

Karta över Östra Svenstorps by från 1789. I bildens övre högra del är bytomten med två kringbyggda gårdar.

På Häradsekonomiska kartan från 1910-talet ser man hur gatehusbebyggelse tillkommit i områdets västra del, närmast tätorten Svedala.

Östra Svenstorp 1975.

>> Östra Svenstorp

--- Inventerat område*

— Särskilt värdefull kulturmiljö

S Gammal skolbyggnad

M Mölla

K Kyrka

J Järnvägsbyggnad (tex station eller banvaktstuga)

Värdefulla karaktärsdrag

Bebyggelse med gatehuskaraktär placerad med långsida intill vägen. Volym och skala (en våning, smal huskropp, sadeltak med spetsig takvinkel, små takutsprång och skorsten/ar i taknock). Fasader i puts eller rött tegel, bräd- eller eternitklädda gavelrösten.

Bebyggelse av egnahemskaraktär med mer reslig byggnadsvolym och med enhetlig placering på tomten.

Häckar eller staket i tomtragrens mot gata, alternativt endast förgårdsmark utan avskärmning.

Tittente/Börringevägens sträckning.

Särskilt värdefull miljö

Kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö enligt översiktlig inventering. Fördjupade kulturmiljöutredningar kan behöva göras i enskilda ärenden.

Motiv för utpekande:

Gatehusbebyggelse med väl bibehållen karaktär.

Nyckelbyggnad i form av skola.

Gården Vanmådan med anor i 1600-talet.

* Det inventerade områdets avgränsning utgör inte en kulturmiljövärdering utan baseras på "områden med sammanhållen bebyggelse" i Svedalas översiktsplan.

Källor

Litteratur och rapporter

- Arcadius, Kerstin & Sundberg, Kerstin (red.), *Skånska godsmiljöer*, Skånes hembygdsförbund, Lund, 2001
- Blomberg, Per, *Upptäcktsfärder i backlandskapet*, Lund, 2017
- Burman, Gerhard von. *Prospecter af åtskillige märkvärdige byggnader, säterier och herre-gårdar uti Skåne, som i fordna tider hafva til större delen varit befästade med vallar, vattugrafvar och vind-bryggor, och blifvit år 1680 aftagne, ritade och samlade af ingenieur capitain Burman men nu til det almännas tjenst, förnyade och med kongl: maj:ts allernådigste privilegio på trycket utgifne år 1756 af Abraham Fischer.* Stockholm, 1756.
- Connelid, Pär, PM *Kulturarvsanalys E65, Svedala-Börninge*. Trafikverket 2016.
- Fritz, Edvin, *Vår bygd: Anteckningar om Svedala och omgivningarna: Till hembygdsundervisningens tjänst*, Ottosons bokh., Svedala, 1937
- Gamla Svedala” – kulturmiljöer i Svedala kommun*, Nilsson & Persson Arkitekter, Ystad, 1993
- Hector, Lena, *Kulturmiljö på mikro- och makronivå. Fördjupning av riksintresset M:K 116 i Svedala kommun*, Länsstyrelsen i Skåne län 2008
- Hembygden*, Svedala Pensionärsförening 1973-74, 1974
- Karlsson, Kjell (red.), *Svedala genom tiderna*, 1981
- Knarrström, Annika, *Lägenhetsbebyggelser cirka 1650-1850 i antikvarisk praktik i Skåne*, Länsstyrelsen i Skåne län, Malmö 2017
- Nordström, Erik, *Kvarnar i Svedala kommun*, Föreningen Svedala-Barabygden 1996
- Ohlén, Carl-Eric, Sydow, Waldemar von & Björkman, Sten (red.), *Svenska gods och gårdar. D. 4, Skåne: södra delen*, Uddevalla, 1944
- Persson, Lars, *Kulturmiljöprogram Landsbygdens landskap*, Lunds kommun 2012
- Reisnert, Anders, *Kulturmiljöprogram för Bara tätort*, Malmö Museer 2017
- Reisnert, Anders, *Kulturmiljöprogram för Klågerups tätort*, Malmö Museer 2016
- Reisnert, Anders, *Kulturmiljöprogram för Svedala tätort*, Malmö Museer 2016
- Reiter, Ole (red.), *Det skånska landsbygdsprogrammet: ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv*, Länsstyrelsen i Skåne län, Malmö, 2006
- Svedala förr och nu: en resa med bilder i vår kommun*, Föreningen Svedala-Barabygden i samverkan med Svedala kommun, Svedala, 2003
- Trellid, Hampus, *Vägen - ett kulturarv : kulturhistoriskt värdefulla vägmiljöer på det statliga vägnätet i Skåne värda att bevara*, Vägverket Region Skåne 1997
- Åkesson, Ingemar, *Vismarlöv: min hemby i östra randen av gamla Hyby socken*, 2009
- Årsbok 2011*, Föreningen Svedala-Barabygden 2011
- Översiktsplan 2018*, Svedala kommun, 2018

Internet

- Kulturmiljöprogram för Skåne län*, Länsstyrelsen i Skåne, <https://www.lansstyrelsen.se/skane/besok-och-upptack/kulturmiljoprogram.html>
- Fornsök, Riksantikvarieämbetet, www.fmis.raa.se
- Svedalavyer, www.svedalavyer.se
- Digitalt museum, <https://digitaltmuseum.se>
- Historiskt om Svenska Järnvägar*, www.historiskt.nu

Opublicerat material Svedala kommun

Byggnadsinventeringar (digitaliserade inventeringsprotokoll och bilder):

- Byggnadsinventering Hyby 1989
- Byggnadsinventering Sjödiken och Östra Svenstorpsområdet 1989
- Byggnadsinventering Skabersjö 1989

Kartor och historiska flygbilder

Kartsekvenser:

Skånska Rekognosceringskartan: Riksarkivet. <https://sok.riksarkivet.se>

Häradsekonomska kartan: Svedala kommun

Skifteskartor: Lantmäteriet, Historiska kartor. <https://historiskakartor.lantmateriet.se>

Ortofoto 1960 och 1975: Lantmäteriet, Kartsök och ortnamn. <https://kso.etjanster.lantmateriet.se/>

Kartor över inventerade områden, underlag:

Open Street Map, <https://www.openstreetmap.org>

Elinedahlsvägen västerut.

Nyréns Arkitektkontor
2019